

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 5

11. AASTAKÄIK. — MAI 1929.

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja

(ainus Eesti kasvatusteaduslik ajakiri)

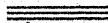
„KASVATUS“

ilmub 1929. aastal endisel kujul:

Sisult tahab „KASVATUS“ ka 1929. aastal panna pearõhku pedagoogiliste, metoodiliste ja tegelikkude koolielu küsimuste lahendamisele, kuid ühtlasi ka suuremal määral käsitleda õpetaja kutse huvilisi, eriti õiguslikke küsimusi.

„KASVATUS“e“ kaasandena kirjastab toimetus ühe põhjapaneva metoodilise teose, mille „Kasvatuse“ aastatellijad saavad ilma erilise lisatasuta.

„KASVATUS“e“ kaastöolisteks on meie kui ka mitmed välismaade silmapaistvamad koolimehed ja haridustegelased.

Ilmumise tihedus: kord kuus, peale juuni- ja juulikuu, mil „Kasvatus“ ei ilmu.

Tellimishind: aastas 5 kr., poolaastas 2 kr. 50 snt.
üksiknumber 75 snt.

Endisi aastakäike on veel saada.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukaupluses.

Toimetuse ja talituse aadress:

Tallinna, Rataskaevu tän. nr. 22. — Kõnetraat 14-63.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 5

Mai 1929.

11. aastakäik.

SISU: Küsimusi õpetajate teenistusseaduse alalt — *E. Martinson*. Keskkooli kuju ja kestvus — *N. Nurmiste*. Keskkooli korraldamisest tütarlastele — *S. Prunden*. Keskkooli-õpetajate organiseerimine — *F. Klement*. Joonistamis- ja kunstiõpetus üldises õppeainete süsteemis — *A. Rimmel*. Veel kooliaiaast — *-el-*. Märkmeid mõnest õpetajaskonna päevaküsimusest — *E. H-sen*. Gümnaasiumi-õpetajate I kongress. Ajakirjanduse ülevaade — *E. Martinson*. Karskus. Välismaalt. Organisatsioonide teateid ja kroonika. Ametlikke teateid ja määrusi. Üleskutse. Uusi raamatuid. „Kasvatuse“ tellijaile ja lugejaile. Õiendus.

Küsimusi õpetajate teenistusseaduse alalt.

E. Martinson.

Eesti Õpetajate Liidu juhatusel on kavatsus käesoleval aastal kokku kutsuda õpetajate üldkongress peamiselt õpetajate teenistusseaduse põhiküsimuste harutamiseks. Kongressi töö viljakuse mõttes oleks soovitatav, et õpetajad juba enne kongressi kaaluksid teenistusseaduse küsimusi. Esitan sellepärast kongressi kavastatud küsimused, juhtides ühtlasi tähelepanu mõnele olulisemale.

Üheks põhiküsimuseks, mille peaks lahendama kavatsetav teenistusseadus, oleks küsimus, *kelle teenija peaks olema õpetaja* (alg-, kesk-, kutse- ja erikooli õpetaja): kas omavalitsuse- või riigiteenija. Tuleks põhjalikult kaaluda väiteid ühe kui ka teise seisukoha poolt ja vastu, arvesse võttes seejuures mitte ainult õpetaja kutsehuvid kitsamas mõttes, vaid kogu meie kooli ja rahvahariduse huvid, kuna ju hariduse asja paremini korraldamine on ühtlasi ka õpetajate kutsehuvide kaitsmine laiemas mõttes. Uus seadus ei tohiks olla vastolus eluga ja teiste seadustega. Kui pooldamist leiab seisukoht, et õpetaja peaks olema omavalitsuseteenija, siis tuleks näidata abinõud, kuidas kõrvaldada pahed, mis oleksid sellega ühendu-

ses (vintsutused ja kõiksugused muud väärnähtused õpetajate vallimisel, mitmesuguse mõõdupuuga mõõtmine õpetaja töö eest tasu maksmisel, õpetaja palga korratu maksmine, kohapealse võimumeeste ja poliitiliste kui ka muude rühmituste ja kildkondade surve avaldamine õpetaja peale ja tema tagakiitamine jne. jne.). Kui jälle, teisest küljest, leiaks pooldamist seisukoht et õpetaja peaks olema riigiteenija, siis tuleks näidata, kuidas kõrvaldada raskused, mis sellega ühenduses, eriti kuidas kohandada õpetajale riigiteenistuse seadus (V. Riigi Teataja nr. 149. 1924. a.).

Kongressi teiseks olulisemaks küsimuseks oleks *õpetaja-kutse omandamine*. Meie õpetajate koosseis on praegu väga mitmeliigiline ja -nimeline. Vene ajast olime pärandanud kirju kogu mitmenimelisi algkooli (vallakoolid, kihelkonnakoolid, kirikukoolid, ministeeriumikoolid, kõrgemad algkoolid j. m.). Avalikkude algkoolide seadus likvideeris selle kirju kogu. Tuleks kaaluda, kas ei oleks võimalik ka õpetajate komplitseeritud liigituses midagi lihtsustada, vähemalt püüda leida mingisugune üldine nimetaja neile hulkadele erinimelistele murdosadele, milleks

killustunud oma hariduse, kutselise ettevalmistuse ja õiguste suhtes meie õpetajaskond. Mis siin teha ja kui võrt suudaks siin aidata kavatsetav seadus, see on kaunis raske küsimus. Seadus võiks näidata loomuliku tee õpetajakutse saamiseks (kutsehariduse omandamine, prooviaastad, kutseksamid j. m.), kuid kas ja kuidas normeerida uue seadusega õpetajate mitmesuguste liikide ühtlustamist, see on õige raske küsimus. Edasi tuleks kaaluda, kas võtta teenistusseadusse ka õpetajate edasiharimise küsimus (kursused, välismaale või kodumaa õppeasutiste juurde teatavaks ajaks saatmine j. m.).

Palju raskusi on sünnitanud *õpetaja ametisse astumise küsimus* (valimised, registreerimised, määramised), mis on kongressi järgmise referaadi aineks. Pahedest sel alal on paljugi räägitud. Tuleks esineda peale pahede selgitamise ka täitsa kindlate positiivsete ettepanekutega valivate, registreerivate ja määravate asutiste ning nende toimingu kohta.

Edasi on kongressi kavas *õpetaja ametialalise tegevuse küsimus* (õpetaja õigused ja kohused tema ametialalise tegevuse ajal). Sellesse küsimusse kuuluvast üksikost oleks nimetada: õpetaja töö määr (kvantum) mitmesugustes koolides (võiks kaalutlemisele tulla etaaide küsimus), õpetaja kohused kasvatus- ja õppetöö alal, õppetööst puudumine, õpetajate ümberpaigutamine, ametisõidud, kõrvalteenistus, koolijuhataja erikohused, õpetaja vahetõrge koolijuhatajaga ja koolivalitsusega, ametialalised süüteod, karistused, õpetaja töö hindamine, teenistuslehed, ametikohane ülalpidamine, ametisaladus, õpetaja po-

litilised vabadused, kaitseväeteenistus-aeg, j. m.).

Sellesse küsimusse peaks kuuluma ka *õpetaja ainelise tasu*, aga et see küsimus on isegi väga keeruline, siis kongressi kavas ta on ette nähtud eriküsimusena. Sellesse küsimusse kuuluksid: õpetaja palk (rahas ja natuuras), perekonna-toetus, arstiabi, sõiduja päevarahad, pension ja ühekordsed toetused. Teenistusseadusse peaksid tulema põhialused õpetajate ainelise tasu kohta, kuna tasu normid võiksid olla palgaseaduses. Tuleks kaaluda, kas ja mispoolest need põhialused peaksid erineva riigiteenijate vastavates seadustes ettenähtud põhialustest, või peaks püüdma enam-vähem ühtlaste aluste poole.

Viimaseks küsimuseks on *õpetaja ametist vabastamise küsimus*. Siin tuleks õpetajail esineda näidetega, mispoolest praegune kord on halb ja esineda ettepanekutega, kuidas asja paremini korraldada. Kaalutlemisele võiks tulla ka küsimus õpetaja ajutiselt vabastamise kohta, samuti ka õpetajate reservi küsimus j. m.

Nagu sellest lühikesest ülevaatest näha, on kongressi kavas hulk küsimusi, millel oluline tähtsus õpetaja kohta. Loodan, et mitte üksi referendid, vaid ka teised õpetajad enne kongressi järel mõtleksid nende küsimuste üle ja aitaksid minu poolt esitatud kava täiendada küsimustega, mida õpetajale vee-retab ette tegelik elu ja mis võiksid lahendust leida kavatsetavas teenistusseaduses. Õpetajate teenistusseadus ei tohiks olla üksikute õpetajate, vaid terve õpetajaskonna asi.

Keskkooli kuju ja kestvus.

(Gümnaasiumi-õpetajate I kongressil peetud referaat).

N. Nurmiste.

I.

Võttes enda peale keskkooli kuju ja kestvuse arutluse ja esinedes ettepanekuga, mis status quo'd osaliselt muudaks, ei pääse mina mööda ülesandest anda lühike isiklik hinnang meie gümnaasiumile.

Pikemat ülevaadet selle kohta on vara teha noorele, vaevalt 6-e a. eest loodud asutisele, mille korraldus on mitmes osas veel ajutine (näit. õppekavades).

Seaduse § 2. ütleb: „keskkooli ülesandeks on haritud kodanikkude kasva-

tamine ja õpilaste ettevalmistus kõrgetesse õppeasutistesse astumiseks.“

Esimene ülesanne on samuti ebamäärane, nagu mõiste „intelligents“ täppis piiritus. Oskusi ei nõuta — see on kutsekooli asi; teadmusi kontrollida on keeruline, sest et koolide raskuspunktid erinevad õppejõudude maitsele ja õppeharude erinevusele vastavalt.

Kui gümnaasiumi lõpetaja ellu astub, kõlbab tema igasse ametiasutisse algajaks või õpipoisiks; enam ei või anda, sest ametit pole varem õpitud ja kaubanduskooli lõpetajad on mitmel pool eelistatud, sest tunnevad midagi raamatupidamisest (Põhjamail on raamatupidamise õpetus kõigis keskkoolides).

Nende kohta, kes ülikooli lähevad (vist mitte kõige nõrgemad), on Tartu ülikooli professorite komisjoni poolt otsus antud: enamusel on üldine arenemine madal; puudub iseseisev mõtlemine ja suhtumine töösse on naiivselt primitiivne; puudub töösus ja töödistsipliin. Ka teadmused on madalad — enamus ei tunne ühtki võõrkeelt niivõrt, et mõista oma alale vastavat kirjandust. Ülikool arvab ka põhjusi teadvat: a) valiku puudumine, b) õpetajaskonna ühtlusetu koosseis ja mahajäämine õppeviisides, d) õppekavade ebamäärane ulatavus ja sisu, e) ülekoormatus ainetega ja see, et tundide arv üksikuis aineis liiga väike. g) tüüpide rohkus *petliku eesmärgiga ette valmistada korraga nii praktilisele elukutsele kui ka kõrgemale haridusele.*

Komisjoni otsustes pole öeldud seda, mida võib kuulda üksikult ülikooli õppejõududelt, et olevat suur vahe õpilastes koolide järgi — seega siis valitsevad veel tunduvad vahed koolide väärtuses, ega ole veel kujunenud ühtlast ilmet. Kui lisame veel juurde, et mitmel koolil puuduvad kohased ruumid, pealinnaski töötatakse kohati veel kahe vahetusega ja mõnel on häbistavalt vähe õppevahendeid, — siis jättes välja ülikooli *arvamuse selektsiooni puudumisest*, võime kõik kaebused kokku võtta: et meie noor keskkool pole veel väljakujunenud, töövõimalused pole veel küllalt soodsad ja töö pole veel küllalt sügav, arusaadav siis ka et õpilaste areng

on pinnapealne. Puudused on vähenevad ja vähenevad ajajooksul; ei lähe kõik nii kiiresti kui soovime, sest mitte ükski koolielu, vaid meie kultuurielu üldse on veel pinnapealne, lavaline, vähe sisusse tungiv. Lastevanemates leiab keskkool oma tegevusele kõige vähem tuge, sest lastevanemate massi hariduslik tasapind on üldjoontes madal; soodsamaits tingimusi võrsu vene ajal üksik edasiõppija eesti noormees, sattudes oma kaasõpilaste haritud kodude õhkkonda, kui mitte otse, siis kaudsel teel; mis imet, kui hariduse juured pole sügavad, kui neid kasvatab ainult õpetaja oma üksikuil tundidel; ja kui juhtub veel, et õpetajate tegevuses pole kooskõla, mõni mees pole ameti kõrgusel jne.

Mass ei oska arvustada kooli sisuliselt; tema eitav otsus kujuneb alles siis, kui laps lõpetab kooli ja ei saa kohta, või peab leppima viletsa teenistusega. Vanasti lõpetati kihekkonnakool, linnakool — ja juba oli jalgealune kindel; nüüd tee kulused, et laps saaks gümnaasiumi lõpetada, aga kohta ei saa; kas ei lähe süda täis?

Vanemate häda ja ülikooli kaebus valiku puudumise üle, mõlemad toovad meid ühise mõtte juurde, et on üks asi, millega ei saa viivitada ega loota, et see ajajooksul ise paraneb: iseendast ei vähene keskkoolide arv, mis meil on liiga suur, suurem kui tarvidus, suurem, kui leidub kohaseid õpilasi, suurem kui meie jaksame hästi korraldada ja hästi ülal pidada.

Õieti on keskkoolide üleproduktioon selgunud juba mõne aasta eest ja mõned tärgavad Valitsused on meil koguni oma programmi võtnud gümnaasiumide vähendamise; on suletud ja liidetud juba mitu kooli ja nende üldarv ei tõuse enam üle 80-ne, vaid on 74 (eesti güm. 46 ja seminare 4—5.) aga kaugemale ei saa; keegi ei taha oma kooli sulgeda, küll aga teistel; Tallinas tõusis uuesti elule üks gümnaasium, ja ministeeriumil on vaja valvel olla, et täiesti uusi asutisi ei tärgaks; keskvalitsusel on vähe võimu edasisulgemiseks ja *mõni* läheb alles siis elujõuliseks, kui teda sulgema hakata, sest siis tärgab ümbruse ihuvi oma kooli vastu, gümnaasium on kohalikkudele inimes-

tele nagu uhkuseasi, ja protestivaimust teotsetakse meil kõige elavamalt.

Statistilised andmed ütlevad kõige selgemini, et ei saa leppida üksikute kärpimistega, vaid tuleb asuda radikaalsetele muudatustele. Vanal kultuurisel Rootsimaal on 6 korda enam elanikke, aga üliõpilasi sama palju kui meil; ülikooli valmistavad mõned üksikud tütarlaste koolid ja ainult 38 poeglase gümnaasiumi, meil aga kõik 74; sellega on meil gümnaasiume 10 korda enam; veel rohkem muutub seisukord meie „kasuks“, kui klasside ja koolide suurusi võrdleksime, sest Rootsis ei mõõdata kooli väärtust õpilasarvuga, ja 50-ne õpilasega koolid ning 10-ne õpilasega klassid on üsna harilikud.

Koolinõunik J. Lang on avaldanud

1. Tallinna riigi ja omaval. gümnaasiumides	tütarl.	90%	üldine 72%
poegl.		55%	
2. Tallinna eragümnaasiumides		39%	
3. Tartu gümnaasiumides		53%	
4. Maakonnalinnade gümnaasiumides		44%	
5. Seminarides		76%	
6. Maagümnaasiumides		57%	
7. Saksa gümnaasiumides		65%	
8. Vene „		111%	

Raske oli üksi nende arvude järgi otsustada, kui võrt kaaluv on kahanemisel õpilaste nõrk koosseis, kui võrt majanduslikud põhjused. Tallinna erakeskkoolide õpilaste arvu suur kahanemine on põhjustatud arvatavasti kõrge õppemaksuga, kuna alul algkooli klassid tõmbavad õpilasi juurde. Seminarid kaotavad kõige vähem; olgugi et seal õpib palju kehvi, aga selle eest on suur võistlus sisseastumisel. Erinev on Tallinna omav. tütarl. koolide kaotuse %: kas sellepärast, et võtavad vastu võistlusega, korjavad erakoolidest ületulijaid, või on vähenõudlikud: palun — viimast mina ei tea, küsin ainult...

Kokku võttes — kirju pilt, mis kõneleb keskkoolide ebahühtlusest, kujunematuses.

Hr. Kuks'i andmeil Rootsi seminarides õpilaste arv klasside tõusul ei kahane; siin — minu käes oleva — Stokholmi ühe suurema erakeskkooli aruandes ei oska ka mingisugust õpilaste kahanemist klasside järgi leida. Rootsi-

huvitava raamatu: „Andmeid kesk- ja kutsekoolide võrgu korraldamise kohta Tartus“. Selle linna seisukord on selle poolest tüübiline, et seal võistluse puudumisel keskkooli võib astuda igauks, kes soovib. 75% algkooli lõpetajaist läheb gümnaasiumi, ainult 15% kutsekoolidesse. I-ses gümnaasiumi klassis langeb välja 18%, II-ses — 15%, lõpetab 45%. Et õpilaste koosseis nõrk, siis püütakse I-sed klassid 50-ni täita, et lõpul klassid mitte kokku ei kuivaks ja liitumine ei ähvardaks (sellega kaasas tundide arvu vähenemine õpetajail ja mõne saatusliku klassi juures — inspektori lahkumine.).

Läinud aasta aruandelehtede järgi arvasin välja V klassi õpilaste arvu I-se klassi õpilastega võrreldes:

maal filtreeritakse õpilasi varemalt, meie keskkool filtreerib ise oma koosseisu 5-klassilise sõelaga. Soomes puudub samuti eelfilter — selle eest aga oma filter 8-klassiline ja tulemused I-ses klassis 42 õpilast, viimastes 10 — seega jõuab paigale 24% (Savonlinna lütseumis).

Kardan, et meie oleme liiga armulised oma õpilaste hindamises ja et see „arm“ võib saada lähemas tulevikus hädaohtlikuks, kuna sisseastujate arv kokku võttes on kahanemas; on praegugi kuulda, et mõnes paigas õpilased rändavad 2-he kooli vahet ja koolid sallivad niisugust rändamist, et oma arvusuurst tõsta. Tekib võistlus koolide vahel, kusjuures rändamise suuna määravad õpilased ise ja „naivseltsel primitiivsel“ suhtumisel töösse, otsivad kooli, kus on kergem.

Ei saa pooldada kõiki J. Lang'i „andmeis“ avaldatud mõtteid, kuid tähelepanu väärrib arvamusi, et „kultiveerida haridust“ hariduse pärast pole praegu kohane. Üks kaasmaalane, kes mõnd

aega Ameerikas elanud, on eemalt vaadeldes tulnud arvamusele, et meil kestab edasi vana rahvavalgustajate ajajärk — mitte oskused, vaid teadmused; ka mitte niivõrt teadmused, kui kauni hinge kultiveerimine; teine ameeriklane — Pranspil — imestab „Päevalehe“ veergudel, miks meil ajalehis nii palju kirjandusest ja kunstist juttu, kuna Tallinnas 70% inimesist elab ühe-toalistes korterites; et mis on inimesele kunst, kui temal pole peavarju; kuhu riputada pildid, kui pole õiget magamisruumi jne.

Ei taha Ameerikat kiita, seal kindlasti leiduvad ka omad varjuküljed; aga meie ei või unustada, et üldareng käib ikka seda rada: enne praktiline tegevus, majanduslik kasv, siis alles kultuuri õied — kunst, kirjandus. Kõneldakse küll ammugi — „mitte sõnad, vaid teod“, aga ikka veel kõneldakse; kõnelejad ise panevad oma lapsed gümnaasiumidesse; kutsekoolides ja ka kutselaadi gümnaasiumides leiata vaevalt haritlaste lapsi; ainult kommertsgümnaasium on enam armu leidnud, sest et selles domineerivad üldhariduslikud ained. Üldhariduslikke kooles, eluvõrraste sihtidega, tuleb tunduvalt vähendada — selgemate, praktilisemate ülesannete kasuks; mis aitab kõik see kaunitsemine kui ta üldse õnnestukski, kui samal ajal pealinna majad lähevad tänavate viisi muulaste kätte ja mõnest eesti ärist lähed mööda, sest et teenimine pole küllalt viisakas.

Kuidas keskkooles vähendada, seda mina kohe veel ei ütle — ei taha peaga vastu müüri joosta, nagu üks endine haridusminister Abja gümnaasiumiga.

II.

Et endale paremat materjali saada, paneb ülikool ette luua gümnaasiumide juurde 6-s lisaklass ülikooliastujaile, kuna elluminejad lõpetaksid keskkooli 5-da klassiga. Selle mõtte teostumisel saaksime kindlasti ülikoolile anda paremat materjali, kuid toimiksime üldiselt hoolimatult, iseäranis õpilaste vastu, neid liiga hilja üksteisest eraldades. Meie suurendaksime sellega veel enam nende arvu, kes keskkooli pooleli jäta-
vad ja kunagi ei saa lahti ebamugavast tundest, et nemad on lahkunud enne

lõppu, pole mõõtu välja andnud, on jäänud maha teistest.

Iga inimene peab saama oma võime-
te kohase ettevalmistuse ja peab võimalikult varakult õigele alale juhutama. Liiga hiline pööre mõjub haavavalt, nagu praakimine, kuna põhimõtteliselt ei tohiks demokraatlikus ühiskonnas ükski elukutse ega amet olla teisest halvem.

Minu seisukoht on, et ettevalmistus otse ellu ei erine ettevalmistusest ülikooli mitte lihtsalt aja pikkusega, vaid varakult tuleb erinevalt töötada ja pakuda ka erinevat õppematerjali: ühel pool rohkem rakendusteadmusi, praktikat, teisel pool tugev teoreetiline alus, ettevalmistus teoreetiliseks iseseisvaks mõtlemiseks; Stokholmi polütehnikumi põhikirjast loeme, et selle asutise sihtiks on ettevalmistus iseseisvale teaduslikule uurimisele tehnilisel alal — ka tehnilises ülikoolis teaduslik põhitöö!

Põhiettepanek (vaata kongressi kirjeldus lhk. 224.); detaile I. osa — seal samas.

Majanduskoolide seaduse § 1-s seisab: „koolide ülesanne on majandusliku kutsehariduse andmine ettevalmistamiseks teenistusele riigi- ja omavalitsusasutistes, ärides, kontorites, pankades, ühistegelistes ettevõtetes ja teistel majanduslikkudel aladel.“ Tütarlaste kool just selle § alla ei paindu, muidu oleks kõik korras, sest loendatud on kõik alad, kus praegu teenistust otsib keskkooli lõpetaja.

Tänini on korraldatud selle seaduse järgi ainult kaubanduskooles. Edasi on seaduses öeldud, et kursus kestab vähemalt 3 aastat; võiks jätta 2 võimalust — kas 3-me või 4-aastane kestvus 6-aastaselt eelõpetusel: lühema kestvusega realkool oleks vähem erinev gümnaasiumi algklassidest, kuna pikem kool viimasesse aastasse võiks mahutada palju kutselist materjali. Tuleb rahuldada ka nende soove, kes võrdlevad meie gümnaasiumi vältust samaga teistel maadel ja on õnnetud, et pea meil ükski ettevalmistus kestab ainult 11 aastat; lisame gümnaasiumile ühe klassi juurde, sest ega pole kindlaks tehtud, et meie vaimuanded on teistest niipalju kõrgemad, et suudame 11-ne aastaga

sama palju omandada, kui teised 12-ne aastaga; pikendamist pole raske teostada, kui gümnaasiumide arv väheneks tunduvalt, olgugi et juba jaotus realkoolides ja gümnaasiumides tõstaks keskkooli tööviljakust. Aga palun mitte tõlgitseda minu ettepanekut, nagu tahaksin mina *praeguse* gümnaasiumi kursust pikendada; ei — osalt pikendada, — osalt lühendada (realkooliga).

Kahtlemata väheneb tunduvalt vahepeal väljalangevate õpilaste arv, kui üks keskkool on teistest 2—3 aastat lühem; realkooli lõpetajad saavad mingisuguse lõpliku hariduse ja — peaasi — hea enesetunde, et nende hariduskäik pole katkestatud.

Mina rõhutan nime „realkool“, mis meil varem tuntud, hea kõlaga ja ka sisult tabav — vastab ligikaudu samasihilistele koolidele mujal (Rootsis — realskola, Saksas — realschule). Minul võib ka oma tõmbus olla; tiitlid, aukraadid ja aumärgid elavad edasi demokraatlikus Euroopas, ainult nende hankimine on odavamaks saanud.

Ka J. Lang nimetab oma brošüüris majanduskoolide seadust, kuid jääb peatuma täienduskooli kui päästja juurde, luues koguni veel juurde „üldharidusliku *täienduskooli*“; viimasega räägib tema vastu oma eitavale otsusele „haridusest hariduse pärast“.

Üldhariduslik täienduskool oleks osa keskkoolist, aga mitte tervik-tüüp; mina ei usu, et keskkoolide klasse jõutaks niipalju täiendusklassideks muuta, et sel teel loomulikku koolide arvu vahetada luua. Muidugi tuleb arendada täienduskooli ja nad aitavad osalt voolu reguleerimisel, aga ainult osalt.

Et eelkõneleja referaat on sama pealkirjaga, siis olen sunnitud võrdlusi tegema, ilma et poleemikasse sooviksin astuda. Mõlemad oleme ühisel arvamusel, et keskkool tuleb liigitada kaheks, aga sealjuures on hr. N. Kann'u kõrgem aste täpsalt alamastmele ehitatud, minul on aga mõlemad tüübid kõrvuti. (N. Kann'u alamkeskkool on peaaegu seesama, mis J. Lang'i *üldhariduslik täienduskool*). N. Kann näeb veel gümnaasiumi lõpul liigitamist ülikooli minejate ja teiste vahel; sellega on üldse eelmise kava järgi hariduslii-

kide arv suurem, aga puudub kutseladiline keskkool.

Hra Kann haarab 2 algkooli lõppklassi keskkooli juurde, kuna mina piirdun ühe klassi ülekandmisega. Olen teinud selle ettepaneku olude sunnil, et vabastada algkool võõrkeelest ja ei loe seda ettepanekut mitte edusammuks; igal pool on tendents algkoolist lahkumist võimalikult ülespoole lükata: Taa-nis astutakse keskkooli algkooli 5-dast klassist, Rootsis aga varemalt 3-dast, 1925. a. — 4-dast klassist. Arvan, et üheaastane lahkumine ühtluskooli ei riku: kuues klass on algkoolile nagu katuseks, mille ehitamist kaasa teha pole hädavajaline sellele, kes läheb keskkooli.

III.

Lootes oma ettepanekuga keskkooli sisu parandada, julgen lõppeks asuda sama ettepaneku abil ülikoolile ettevalmistavate asutiste koondamisele, toetudes koolivalitsuste juhatajate nõupidamise otsusele, et „olemas-olevate keskkoolide ümberkorraldamisel tuleb eelistada, eriti maal, kutseladilisi keskkooli harusid kohalikkudele oludele vastavalt“:

1) Iga maakonnalinnas on ainult üks gümnaasium kas sega- või poeglastele; viimasel juhul võivad ka tütarlapsed astuda poeglaste gümnaasiumi peale cma realkooli lõpetamist (nii on korraldatud mitmes Soome maakonna lütseumis); seniste hoonete otstarbekaks kasutamiseks võivad realkool ja gümnaasium asuda koos ning ühise juhatus all.

2) Kõik maalasuvad gümnaasiumid (külas, alevis, uutes linnades) muudetakse realkoolideks.

3) Kui arvata Tartu kohta 2—3 ja Tallinna 5 gümnaasiumi, siis ei tõuse üldarv mitte üle 18-ne ning pilt muutub põhjalikult:

	gümna.	realk. ja kaub. k.
Praegu	47	4
Uuel korraldusel	18	35

Kuigi üldsumma veel suur, on siiski vahet palju normaalsem: gümnaasiumide arvu suhe real- ja kaubanduskoolidele meil — 1 : 2, Rootsis 1 : 4.

Keskkhariduse korraldamisest tütarlastele.

(Gümnaasiumi-õpetajate I kongressil peetud referaat).

Salme Pruuden.

Enne kui asun ülesseatud teema ligemale käsitlesele, peatun mõne sõnaga keskkooli korraldamisel üldse.

Õppeaja kestvuse suhtes pooldan 6-aastast keskkooli. Ei hakka põhjendada seda siin ligemalt, kuna näib juba saanud olevat üldiseks seisukoht, mis tunnistab liiga lühikeseks praeguse keskkooli aja ja nõuab selle pikendamist ühe aasta võrra.

Kuueaastane keskkool peaks jagunema kahte astmesse. I ja II kl. moodustaksid keskkooli alama astme üldise õppekavaga, III, IV, V ja VI kl. — keskkooli ülema astme erineva õppekavaga. Sellele jaotusele võiks kõrvutada teise, mille järgi alamasse astmesse kuuluksid I, II ja III kl., ülemasse astmesse IV, V ja VI kl., nagu see on Ameerika keskkoolis. Nii ühe kui teise seisukoha juures võib esitada väiteid poolt ja vastu. Tundub siiski olevat otstarbekohasem esimene seisukoht, s. o. alam aste — I ja II kl., ülem aste — III, IV, V ja VI kl. Säärasel jaotusel on määratud keskkooli ülemale astmele pikem aeg, mis võimaldaks seda välja kujundada puhtatüübilisemalt, kas ülikoolile ettevalmistavaks üldhariduslikuks keskkooliks või keskkutsekooliks. Teiseks, oleks see praegusel olukorral teostatav kõige kergemini. Alam aste jääks nõnda, nagu ta on praegu, ülemale astmele lisanduks üks aasta, nagu seda võimaldab ka praegune keskkooli seadus.

Keskkooli alamal astmel teostuks õpilaste valik. Suuremate teoreetiliste huvidega andekamad õpilased jätkaksid oma õpingut ülikooli viivas keskkooli harus. Teine osa õpilasi, kellele omasemad praktilised huvid ja kalduvused, siirduks keskkooli kutseharusse või keskkutsekooli, mis rajatud keskkooli alama astme üldharidusele. Kolmandad aga, kes, kas vähema andekuse või mõnel muul põhjusel, ei taha või ei saa jätkata õppimist, astuksid tegelikku ellu, asudes neile kutsealadele, mis nõuavad keskkooli alama astme üldharidust.

Harunemise juures keskkooli ülemas astmes tuleb teha kindlat vahet nende harude vahel, mis viivad ülikooli ja nende vahel, mis viivad tegelikku ellu. Meie keskkooli suurim pahe seisabki tema segaverelisuses ja kahepaiksuses. Meil on katsutud ühendada keskkooli, mis oma lõpetajaid saadab otse ellu, keskkooliga, mis valmistab ette ülikoolile, kus alles algab ettevalmistus elule spetsialiseerumisega mingil valitud kitsamal alal. Selle ühendamise juures on olnud paratamatu teha kompromisse, mille all on kannatanud nii üks kui teine pool.

Ettevalmistamine ülikoolile sünnib neis keskkooli harudes, kus pearõhk langeb formaalse mõtlemise arendamisele, mis ülikooli seisukohalt tähtsam kui praktiline oskus ja peen üksikajade teadmine kitsal erialal. Nende harude ülesandeks on luua kindel alusmüür pärastisele studiumile ülikoolis. Neid harusid ei tarvitseks olla palju, jätkuks 2-st kuni 3-st. Sinna võiksid kuuluda juba kindlasti väljakujunenud humanitaar- ja realharu.

Kõik teised praeguse keskkooli kutsealadilised harud, nagu tütarl. majapidamisharu, põllumajanduse, aiamaajanduse jne. harud; moodustaksid keskkooli kutseharu, mille ülesandeks on viia oma kasvandikud otseteed tegelikku ellu, neid varustades oskuste ja teadmustega töötamiseks vastaval kutsealal. Ühtlasi peaksid need harud ette valmistama kõrgematesse kutsekoolidesse astumiseks. Selleks tuleks kooskõlastada mõlemate kavvad nõnda, et üleminek ühest teise sünniks loomulikult ilma takistusteta ühtluskooli alusel. Õigust ülikooli astumiseks kutseharud ei anna, ka mitte kutseharule vastavasse teaduskonda, kuna nende kaudu saadud ettevalmistust ei saa pidada vastavaks ülikoolile, millele tähtsam on võimine ja kalduvus teoreetiliseks süvenemiseks kui tehnilised oskused*). Kõpsustun-

*Võrdle prof. P. Põld: „Teed ja abinõud meie keskkooli uuendamiseks“, „Postimees“ nr. 87, 1929. a.

nistuse võiks saada vastavate täiendus-eksamite õiendades umbes nõnda, nagu tegid seda vene ajal realkooli ja tütarlaste gümnaasiumi lõpetajad.

Säärase keskkooli korraldusega, kus on tehtud kindel vahe ülikoolile ettevalmistavate harude ja kutselistele tegevusaladele viivate harude vahel, kaoks see kooli tüüp, mis ei ole ei keskkool ega kutsekool ja mis seni on asetanud väga raskesse seisukorda oma lõpetajad.

Ainult väike osa praegustest keskkooli-lõpetajaist astub ülikooli andekuse ja teoreetiliste huvide tõttu. Teised on *sunnitud* seda tegema, kuna neid selleks on ette valmistanud keskkool ja neil pole peale hakata midagi muud. Kolmandad astuvad alamtasemele kutsekoolidesse, et seal omandada kutset ja pääseda selle kaudu tegeliku elu ülesannete juurde*). Kuid see on ülearune aja ja energia kulutus, sest sinna oleks võinud minna 6-klassilise algkooli haridusega. Ka tekivad sellest tõsised raskused aine õpetamisel, kui istuvad kõrvu kesk- ja algkooli lõpetajad. Neljandad keskkooli lõpetajaist aga otsivad kohta ja teenistust, kuid asjata, sest nende üldharidust ei vajata kuski, vaid kõikjal eelistatakse kutseliselt ettevalmistatuid.

Tee üldhariduse juurde läheb kutsehariduse kaudu, ütles juba Pestalozzi ja ütleb nüüd Kerschensteiner. Viimane väidab: „Tee ideaalinimese juurde viib kõlblikkude inimeste kaudu. Kõlblik inimene on aga see, kes ära tunneb enese ja oma rahva töö ja omab tahte ning jõu seda teha“**). Ka meie kool peab hoolitsema selle eest, et tema kasvandikud ellu astudes leiaksid igaüks oma õige koha, tunneksid ära oma töö ja mõistaksid seda teha. Kindla elukutse omamine annab seesmise kindluse, sisendab usku enesesse ja oma olemasolu vajalikkusesse. Siis vast väheneb see kibestunud, alati viriseja element, kes leidmata oma ülesannet kodumaal, otsib uut isamaad väljaspool, või jälle,

*) Vaata J. Lang'i „Andmeid ja sihtjooni kesk- ning kutsekoolide võrgu korraldamisest Tartus“. Tartus 1928. a.

***) G. Kerschensteiner: Grundfragen der Schulorganisation, Leipzig — Berlin 1921. lhk. 27—28.

veendununa oma otstarbetuses, eelistab vabasurma loovale ja ülesehitavale tööle.

Õpilaste valiku küsimuses tuleks võtta kaalumisele algkooli kahe viimase klassi avamine keskkooli juures eelklassidena. Algkooli klasside alalejätmise üle vaieldi tublisti juba keskkooli loomise päevil. Neile, kes algkooli klasside alalejätmist kaitsesid võõrkeelte nimel, heideti ette usaldamatust algkooli vastu.

Paraku peame tunnistama tänapäev, et oli põhjendatud see usaldamatus. Meil tulevad praegu keskkooli esimesse klassi õpilased, kes sageli ei mõista veel korralikult lugeda esimest võõrkeelt, hoolimata sellest, et nad seda on õppinud juba mõned aastad. Eriti maksab see väide maa-alkkoolide kohta. Tuleb alustada otsust peale. Selles ei ole midagi imestuda ega kellelegi ette heita, sest peab ikkagi tunnistama, et keskkoolid töötavad üldiselt paremates oludes kui algkoolid. Nii õpetavad esimestes võõrkeeli kõrgema haridusega eriteadlased-aineõpetajad, viimastest aga mitte eriteadlased. Ka tuleb oletada, et keskkoolis, eriti maa-alkkoolidega võrreldes, on paremad arenemisvõimalused, on raamatukogud, pildid ja teised õppevahendid. Ka väidavad seda erakeskkoolide juhatajad, kes saavad võrrelda väljaspoolt algkoolist tulnud õpilaste edasijõudmist nendega, kes tulnud oma algkoolist.

Algkooli lõppklasside avamine keskkooli juures annaks ka viimasele võimaluse juba vastuvõtmise juures otsustada oma *möödupuu* järgi, kas õpilane kõlbab keskkooli või ei. Seni on seda otsustanud üksipäinis algkool oma *möödupuu* järgi. Et see *möödupuu* ei ole ühtlane, teab iga keskkooli-õpetaja. Sageli võib juba vastuvõtmise juures üksipäinis selle järgi, missugususest algkoolist õpilane tuleb, otsustada, kas ta jõuab edasi keskkoolis või ei jõua.

Sellest järgneb, et võõrkeelte üldise arenemise ja õpilaste valiku nimel tuleb pooldada võimaluse andmist keskkoolidele avada eelklassidena kaks viimast algkooli klassi. Et mitte rikuda ühtluskooli põhimõtet, peaksid

need klassid olema maksuta ning kava poolest üldiselt sarnanema algkooli V ja VI kl. kavadele, välja arvatud võõrkeeled, mida tuleks õpetada ainult keskkooli juures asuvates algkooli klassides, teistes mitte. Samuti peaksid nende klasside lõpetajad saama kuueklassilise algkooli lõputunnistuse. Neile klassidele tuleks vaadata kui algkooli eriharule, kuhu võiksid astuda peale neljanda õppeaasta andekamad õpilased, kes kavatsevad jätkata õppimist keskkoolis.

Meie praegune keskkooli seadus võimaldab keskkooli kahe esimese klassi viimist algkooli juurde. Algkooli klasside viimine keskkooli juurde võiks olla veelgi vastuvõetavam.

Nii palju keskkoolide korraldamisest üldse. (V. kongr. kirjeld. kava l. 225.).

Nüüd ligemalt tütarlaste keskhariduse korraldamisest. Ühtlasi pean mainima, et olen sunnitud selle küsimuse käsitlemisel kalduma kõrvale üldteemast „Keskkooli kuju ja kestvus“ ja peatuma sisulisel küljel, üksikutele õppeainetele ning õppekavadele.

Eesti kool on ühesugune niihästi poistele kui tütarlastele, seepärast võib-olla tundub olevat koguni otstarbetu kõnelda eriti tütarlaste hariduse korraldamisest. Kuna meil aga enamik lapsi õpib lahuskoolis, sest suuremad koolid linnades on lahuskoolid — tütarlaste ja poeglaste gümnaasiumid —, siis on meil ometi põhjust peatuda eriti tütarlaste hariduse juures. Lahuskooliga on loodud võimalus ka sisuliseks erinemiseks poeg- ja tütarlaste koolides, kuigi mõlemad püsivad õiguslikult ühel alusel. Mõnesugune erinemine ongi vast juba sündinud, sest tihti pealegi kuuleme arvamusi, nagu ei oleks ühe või teise aine käsitlemine tütarlastele tarvilik samas ulatuses nagu poistele. Vaatame siis ligemalt, milles võiks olla erinemine, milles aga mitte.

Nagu öeldud alguses, peab olema iga inimene ette valmistatud kutseliseks tegevuseks — naine samuti kui mees, sest ainult kutseline haridus avab tee üldhariduse juurde. Tänapäev sunnib naist töötama sageli mingisugusel kutsealal, isegi siis, kui ta vajaks tervet oma tööjõudu ema ja perenaise kohuste täitmiseks. Ja seda tuleb meil arves-

tada naishariduse korraldamisel. Iga kutse vajab ettevalmistust ja haridust, olgu see alg-, kesk- või kõrgem haridus. Käesoleval juhul huvitab meid keskhariduse korraldamine.

Tehes vahet ülikoolile ettevalmistava ja kutseharidusliku keskkooli vahel, peatun kõige pealt esimese juures. Mis puutub ülikoolile ettevalmistavat haru, siis ei saa olla siin kaht arvamust: selles osas peab olema keskkool täiesti ühesugune niihästi poistele kui ka tütarlastele, sest ainult sel teel on saavutatav ühesugune hariduslik tasapind ülikooli jaoks. Huvidekohast valikut vastavalt mõlemale soole võimaldavad valitavad ained, mille arvu tuleks suurendada tulevikus.

Sarnase hariduse võimaldamisega tütarlastele ja poeglastele on seotud tihedalt koedukatsiooni — ühiskooli — mõte. Selles ollakse kahesugusel arvamusel: ühed pooldavad ühiskooli, teised eitavad. Tuntud noorsoo psühholoog Otto Tumlriz peab ühiskooli võimalikuks ja loomulikuks. Ameerikas on peamiselt ühiskool, Saksamaal selle vastu enamikus lahuskool. Nii ühes kui teises kohas on see tingitud ajaloolisest arenemisest. Peatudes koedukatsiooni küsimusel avaldab Heinrich Deiters*) järgmisi arvamusi: „19. sajand viis naise osavõtmisele üldisest elust. Proletaarlik arenemine, mis sundis naisele peale iseseisva kutselise tegevuse, mõjutas ühtlasi linnakodanlust, sundides sedagi oma tütreid ikka rohkem ja rohkem ette valmistama kutselisele tegevusele. Sõda ja pärast-sõjaaeg on kiirendanud seda arenemist veelgi. Tänapäev on teostunud avalikus elus naise ja mehe üheõiguslus kui uus tõsiasi, mille vastu ei saa vaielda enam. Sellest ühiskondlikust kujunemisprotsessist on ka tingitud tütarlaste koolikorralduse arenemine, mis tõusnud tagasihoidlikkudest algatustest ühesugusele kõrgusele poeglaste hariduse korraldamisega. Sel arenemisajajärgul, mille mõtteks naiste juures oli mehe hariduse vallutamine, kõnelda erinevast naisharidusest, on

*) H. Deiters: Die Lebensform d. Schule, H. Nohl u. L. Pallat: Handbuch d. Pädagogik. Langensalza 1928. 13. IV., lhk. 96.

vasturääkimine iseenesele. Seepärast ei saa nõuda, et tütarlastekool tänapäev moodustaks erilise koolitüübi... On iseenesest mõistetav, et naise astumine avalikku ellu annab ajajooksul suuri tagajärgi ja loob uue kultuuri, mis omab palju enam naiselikke jooni kui senine“.

Ei taha siin millegagi enam rõhutada ühiskooli ega selle teostamist soovitada meil. Jäägu see meil, nagu on, niihästi ühis- kui lahuskool, nagu see on kusagil leitud otstarbekohasemana. Tahaksin vaid tõendada, kuivõrt paratamatuks ja iseenesest loomulikuks on saanud ühise hariduse võimaldamine tütar- ja poeglastele, olles tingitud sotsiaalsest, majanduslikust, kui ka üldkultuurilisest arengust. Tõin meelega Heinrich Deitersi kui mehe ja kasvatusteadlase arvamuse, erapooletu ja vaba naisliikumise tendentsist, mida oleks vast võidud muidu ette heita mulle. Kui meie looksime tütarlastele realkoolid ja ainult poistele gümnaasiumid, mille lõpetades võidakse pääseda ülikooli, siis pöörduksime tagasi umbes sama olukorra juurde, mis oli 15—20-ne aasta eest. Tütarlapsed peaksid pärast realkooli lõpetamist astuma gümnaasiumi, et pääseda alles selle kaudu ülikooli. Nii-sugusel korral kujuneb aga tütarlaste hariduskäik, mis neid peab viima ülikooli, hoopis ebahühtlasemaks kui vastavalt poiste juures, raskendades naistele üldse pääsmist ülikooli. Ei ole aga mingit põhjust naisi rohkem eemale tõrjuda ülikoolist kui mehi. Kui seda tahetakse teha üliõpilaste tasapinna tõstmiseks, siis on see küll ekslik. Nõrga ettevalmistusega ja väheste annetega leidub niihästi nais- kui meesüliõpilasi. Kui soovime, et pääseksid tulevikus ülikooli ainult väljavahitult kõige andekamad ja hühtlasi vastavate teaduslikkude huvide ja kalduvustega isikud, siis olgu need niihästi tublid mehed kui ka tublid naised, ja ülikooli pääsmiseks peab neil olema mõlemal ühesugune ettevalmistus, sest ainult see tagab ühise tasapinna.

On iganenud arvamine, nagu muutsid naised seetõttu mehelikumaks, kui omandavad ühesuguse hariduse mehega. Naine tahab vaimsete väärtuste

kaudu saada haritud inimeseks, et mõista kultuuriväärtusi ja suuta täita oma kultuurülesandeid. Seejuures jääb ta aga selleks, kes ta on — naiseks, nagu on jäänud mees ikka meheks, hoolimata sellest, et on muutunud ajaga temagi arenemisvõimalused ja tegevusalad. Meie teame, et meie midagi suudame. Mida aga suudame, seda tahame arendada ja kanda võrdse väärtusena üldisesse kultuurivararaita — see on tänapäeva naisliikumise juhtivaks mõtteks.

Haridusolude korraldamisel tulevad jätta vabaks kõik teed niihästi poistele kui tütarlastele, et igatüks saaks valida oma annete ja huvide kohaselt seda, kus ta võiks olla kõige kasulikum.

Peatudes keskkooli kutseliste harude korraldamisel, peab tunnustama, et siin kahtlemata enam tuleb rõhku panna nii poeg- kui tütarlaste loomupärastele erinevustele, huvidele ja kalduvustele, samuti tulevastele eluülesannetele. On alasid, kus töötavad üksipäinis mehed. Vastavalt sellele tuleb arendada kutsekooli, mis määratud ainult poistele. On alasid, kus ühesuguse eduga töötavad nii mehed kui naised; selleks on tarvis ka ühiseid kutsekooli mõlemale. Lõppeks on alasid, kus töötab üksipäinis naine, millest tingitud puht-naiskutsekoolid. Meie praeguse keskkooli juures on üks puht-tütarlaste haru, nimelt majapidamisharu. Peatun ligemalt selle juures, nagu ta meil välja arenenud praegusel kujul.

Nagu öeldud varem, ei saa seda haru, samuti kui teisi kutselaadilisi keskkooli harusid, arvata ülikoolile ettevalmistavate harude hulka, kuna neist saadav ettevalmistus ei ole küllaldane selleks. Vaatame siis, kuivõrt hästi valmistab see haru ette elule, ema ja perenaise kutsele ning missuguseid edasiõppimise võimalusi ta avab. Siingi ei saaks anda rahuldavat vastust. Praegune tütarlaste majapidamisharu on oma eriosas kavalalt liiga ühekülgne — samuti nagu meie senine terve koduse majapidamise arendamine, kus pearõhk langeb keetmisele. Isegi mõistetud majapidamine ja keetmine on saanud peaaegu identseiks. Iga perenaine teab, et koduses majapidamises on aga peale keetmise veel terve rida küsimusi, mis ootavad lahend-

damist. Mõnegi küsimuse ja ala olemasolu ei ole praegune perenaine üldse teadlik, tulevane peaks seda aga olema. Kui vaatame ligemalt majapidamise õppekava, siis leiame sealt peale keetmise, tõi küll, mõndagi: seal on elamu, tubade sisustamine ja kaunistamine ning toalilide eest hoolitsemine, riietumine ja toiduainete õpetus, õige lühidalt mainitud on ka toitmisõpetus ja raamatupidamine. Kava lõpus leiame pealkirja all „Majapidamise eriosa“ keemia ja bakterioloogia kava IV klassile. Kuna neile loodusteaduslikele majapidamise rakendusainetele ei jätku ruumi ega aega loodusteaduse tundides, siis peab neid paratamatult käsitlema majapidamise tundides. Kas võime aga nõuda oma praegustelt majapidamisõpetajailt selle ettevalmistuse juures, mis nemand on saanud, seda, et nad ühesuguse eduga õpetaksid keetmist, riietumist, tubade sisustamist, lillede eest hoolitsemist, toitmist, toiduainete õpetust, keemiat ja bakterioloogiat? Minu arvates, mitte. Ma ei taha teha sellega vähemaidki etteheiteid ühelegi majapidamisõpetajale. Tahan vaid öelda, et meie ei tohi neilt nõuda üleliiga palju. Meie ei tohi unustada, et meil on tegemist keskkooliga, kus meie nõuame kõigi ainete jaoks kõrgema haridusega eriteadlasi — aineõpetajaid. Suureks puuduseks seni oli ka see, et kokkupuutuvate ainete — loodusteaduse ja majapidamise — õppekavad ei olnud vähemaski kooskõlas üksteisega. Nii, näiteks, käsitellakse toitmist majapidamise õppekava järgi varem, seedimist loodusteaduse tundides aga alles hiljem. Õiguse pärast peaks see aga olema ümberpöörduvalt. Loodusteaduse ja majapidamise õppekavad tuleksid kooskõlastada teineteisega, samuti tuleksid loodusteaduslikud majapidamise rakendusained eraldada majapidamisest ja ühendada loodusteadusega, et neid seal käsitleda põhjalikumalt, kui see vahest võiks sündida majapidamise tundides. See aitaks tõsta nende ainete tähtsust keetmise ja teiste praktiliste tööde kõrval koduses majapidamises. Keskkooli lõpetanud naine ei tohi leppida üksipäins sellega, et ta oskab maitsvalt keeta, vaid ta peab ka teadma, miks ta teeb

nii ja mitte teisiti, sest maitsev toit ei ole igakord kaugeltki mitte tervishoidlik. Haritud inimeselt, keda peab kasvatama keskkool, tuleb nõuda suuremat teadlikkust, ega saa leppida üksipäins tehniliste oskustega.

Majapidamisharu eriaina esineb ka kasvatusteadus. Mis puutub selle kavasse, siis langeb praegu peaarõhk kasvatusteaduse ajaloole; ema seisukohalt oleks aga küll otstarbekohasem rõhutada enam tegelikku kasvatust. Ka ei ole tunnikavade koostamisel arvestatud kasvatusteaduse ja hingeteaduse ühtekuuluvust, mis õpetamise juures väga oluline, sest kasvatusteadust ei saa õpetada ilma eelteadmused hingeteadusest. Kasvatusteaduse õppekavasse mahutatud, seega antud sama õpetaja käsitleta, on lastehoid. See on puhtal kujul arstiteaduslik kursus, mida ei saa õpetada kasvatusteadlane, kuna ta seda ise ei ole õppinud filosoofia-teaduskonnas. Oleks otstarbekohasem paigutada see tervishoiu juurde ning anda käsitleda arstile.

Peatudes kasvatusteaduse õpetamisel, ei saa jätta mainimata neid raskusi, mis on olnud seni ühenduses selle aine õpetamisega. Kuni viimase ajani puudusid meil kõrgema haridusega kasvatusteaduse õpetajad. Alles hiljuti lahkusid ülikoolist lõpetajatena esimesed kasvatusteadlased. Ka on kasvatusteaduse tundide arv väga väike, mis raskendab iseseisva õpetaja kutsumist. Need tunnid on antud tavaliselt neile õpetajaile, kellel alla komplekti tunde, et saaks täis neilgi tundide arv. Kui veel arvata juurde, et kasvatusteaduses seni puuduvad õpperaamatud, puudub iga-sugune lugemismaterjal, siis peame küll tunnustama, et kasvatusteaduse õpetamine, võrreldes teiste keskkooli ainetega, on olnud võrdlematult halvemas seisukorras. Ligemas tulevikus peab see paranema. Kasvatusteadusele tuleb vaadata samuti, nagu teistele keskkooli ainetele ja tema õpetamine tuleb anda kõrgema haridusega eriteadlaste kätte, ja neid meil juba on.

Vaatame nüüd, missugused edasiõppimise võimalused erialal avanevad peale majapidamisharu lõpetamise. Kõige pealt kergivad loomulikult üles

kutsekoolid, kuhu võetakse vastu keskkooli lõpetajaid. Siin ei ole aga majapidamisharu lõpetajail mingisuguseid soodustusi, kutsekoolid võtavad vastu kõigi keskkooli harude lõpetajaid täiesti ühesugustel alustel. Mis puutub Kehtna kõrgemat tütarlaste majapidamiskooli, siis ei saagi temalt nõuda teissuguseid vastuvõtmise tingimusi, kuna ta kavalt erineb majapidamisharust. Tutvudes aga ligemalt Tartu naiseltsi majapidamiskooli kavaga, leiame oma üllatuseks, et see on peaaegu sarnane keskkooli majapidamisharu eriainete kavale. Umbes sedasama võib öelda ka Tallinna linna naiskutsekooli kohta, mille majapidamisosakonna I klassi kava majapidamisainetes samuti kuigi palju ei erine keskkooli majapidamisharu õppekavast. Kui nüüd majapidamisharu lõpetajad tahaksid neis kooles jätkata õppimist oma erialal, siis tuleks neil esimesel aastal suuremalt osalt ainult korrata varem keskkoolis õpitud aineid peaaegu samas ulatuses. See oleks aga ebaratsionaalne aja ja energia kulutus. Otsemat edasiõppimise võimalust näib töötavat Tallinna pedagoogium, mille vastavatesse eriharudesse võetakse vastu eriaimeliste keskkoolide lõpetajaid, et neid ette valmistada alg-, täiendus- ja kutsekoolide õpetajaiks*). See võimalus on aga esialgu ainult teoreetiline, sest pedagoogiumi juures puudub veel majapidamisharu.

Nii näeme, et praegustele majapidamisharu lõpetajaile puuduvad otsesed edasiõppimise võimalused omal erialal. Lõpetajad, otsides rahuldust oma praktilistele huvidele, eksivad sageli mitmesugustesse alamkutsekoolidesse, kus nad loomulikult pettuvad, kuna sealne aine käsitlusviis ei vasta nende arenemisele.

Mida tuleb siis teha meie praeguse keskkooli tütarl. majapidamisharuga, kui ta oma ülesandeid ei täida küllaldaselt? Kas peame selle sulgema, nagu arvatakse mitmelt poolt? Ei. Milgi tingimusel mitte.

Haridusministeeriumi poolt 1926. a.

*) Tallinna pedagoogiumi seadus § 2 ja § 5.

avaldatud keskkoolide nimestiku järgi on meil keskkoolides 10 majapidamisharu, mis kõik suuremate, kas kahe- või kolmekordsete klassikomplektidega gümnaasiumide juures. Neist on Tallinnas 2, Tartus 2 ja Viljandis 2, teised on üksikult vähemates linnades. Need kõik võivad jääda alles, neid tuleb aga ümber korraldada puhtatüübilisemateks kodumajanduse kutseharudeks, kus juures kava tuleks kujundada mitmekülgsemaks, arvestades kõudeid laiemas mõttes. Kavasse peaksid kuuluma: elamu, toitlus, riietus, tervishoid ühes esimese abi ja haigeravitsemisega, lastekasvatus, perekonna sotsioloogia, kodumajandamine ja kodune tööstus*). Igalet neist aladest tuleks anda vääriline tähelepanu.

Kodumajandusharu peaks esiteks andma oma lõpetajaile kodumajandaja kutse ja pärast täiendamist lühemaajalistel pedagoogilistel kursustes (terve pedagoogiumi kursus oleks selleks liiga pikk pärast 4-aastast keskkutsekooli) õiguse õpetada alg- ja täienduskoolis. Teiseks, kodumajandusharu peaks keskkutsekoolina ette valmistama kõrgemasse kutsekooli astumist. Kuni meil puudub ülikooli juures kodumajanduse osakond, ega ole ette näha selle asutamist ligemas tulevikus, peavad meil olema kõrgemad kutsekoolid, mis ette valmistaksid õpetajaid keskkoolidele.

Kutseharu alalejätmise poolt keskkoolide juurde räägib kõige pealt see asjaolu, et nende sisseseadmiseks seal on kantud kaunis suuri kulusid, võetud ette isegi suuremaid ümberehitusi. Kõike seda jätta sinna ja hakata teises kohas sisse seadma uuesti, ei oleks majanduslikult seisukohalt ratsionaalne. Ka peab olema iga keskkooli juures, kus õpivad tütarlapsed, köök tarviliku sisseseade ja õppeabinõudega, et tulevikus kõik tütarlapsed saaksid omandada elementaarsemaidki teadmisi kodusest majapidamisest. Ainuüksi nende vä-

*) Kasutan siin kodumajandusteadlase mag. Alma Martin'i koostatud kodumajanduse sihtjooni, mis vastu võetud põllutöministeeriumi juures meie kodumajandusliku hariduse ja nõuande korraldamise alusena.

heste tundide pärast sisse seada köök ja kutsuda õpetaja oleks aga liiga kulukas. On aga olemas kutseharu, siis on küsimus ka ühtlasi lahendatud. Neljanda põhjusena võiks veel tuua asjaolu, et säärasel korral kergem on üleminek ühest harust teise juhtudel, kui esialgne haru valik pole osutunud õigeks.

Õpetajate suhtes tuleb nõuda, et kodumajandusharudes õpetaksid võimalust mööda kõrgema haridusega eriteadlased; selleks tuleksid ained rühmitada vastavalt, nagu sellest osalt kõnelesin varem.

Olen peatunud pikemalt tütarlaste majapidamisharu juures. Sellega ei taha ma aga sugugi öelda, nagu ei oleks peale kodumajanduse alasisid, kus võiks töötada peamiselt naine. Kahtlemata on. Eeskätt võiks nimetada sotsiaalset hoolekannet, peale selle aga ka veel teisi alasisid. Olen peatunud majapidamisharu juures sellepärast, et meil see haru tegelikult olemas ja et meil seega võimalus on tema töötulemusi näha ning saadud kogemuste põhjal teda arvustada ning teha parandusettepanekuid. Kõige pealt peame katsuma välja arendada seda, kus meil juba midagi olemas. Seejärel aga kohe asuma ka teiste naiskutseharude arendamisele.

Olles kõnelenud senini naisharidusest, julgen teha veel ühe kõrvalhüppe ja peatuda lõppeks veel kord poeg- ja tütarlaste haridusel, ühtlasi puudutades siingi sisulist külge. Hoolimata erinevast kutselisest tööst, vaatamata alg-, kesk- või kõrgemale haridusele, on elus ülesandeid, mida tuleb täita enam või vähem igaühel. Kaugelt suuremale enamikule naistest on loodus määratud emakohuste täitmise. Perenaiseks peab olema koguni iga naine — nii vallaline kui abielus olev. Peale selle on veel midagi, mida tahab omada niihästi naine kui mees ja mis etendab võrratult tähtsat osa iga inimese elus — see on kodu. Lähtudes sellelt seisukohalt, et tänapäeva kool peaks olema võimalikult tihedalt seotud eluga, tuleb nõuda, et ta tutvustaks kasvandikke nende küsimustega, mis ligemalt seotud kodu mõistega. Tuleb nõuda, et õppekavadesse võetaks lühendatud kursus kodu-

majandusest, tütarlastele sunduslikult terves ulatuses, poistele üksikutes osades. Nii peaks mees teadma elamu asendist, selle ehitusmaterjalist ja viisist. Peab tunnistama, et praegune tütarlaste majapidamiskava selles osas, mis puudutab elumaja, käsitab pigemini seda, mis teada tarvis peremehele, vähem perenaisele. Tegelikult on see ju nõnda — mees ehitab maja, naine sisustab selle.

Samasuguse nõudmise võiks esitada kasvatusteaduse seisukohalt. Lapsi kasvatavad niihästi isa kui ema, muidu oleks see ühekülgne. Seepärast on tarvilik, et mõlemad omaksid selleks mõnesugused eelteadmused. Vastasel korral peab mõtlema, nagu oleks mees sündinud kasvatajaks, naine aga peab selleks alles õppima. Kõneldes vajadusest võtta õppekavadesse kasvatusteadus, ei saa jätta esitamata *Herbert Spencer*'i mõtteid: „Kui mingisuguse ootamatu juhu tõttu meist ei jääks tulevastele põlvedele mingisugust jälge peale õpperaamatute kuhja ja mõne õpilaste hindamisvihi, siis võime enesele kujutella, missugusesse kimbatusse satuks selle perioodi vanaaja uurija, kuna ta ei leiaks ainustki märki sellest, et õpilased kunagi oleksid võinud saada lastevanemateks. Meie võime enestele kujutella, et ta siis nõnda järeldaks: „See on küll kooliplaan nende vallaliste seisuste jaoks. Ma näen siin küll hoolikat ettevalmistust nii mõnelegi asjale, eriti möödunud ja kaasaegsete rahvaste raamatute lugemisele, aga ei leia ainustki vihjet lastekasvatusele. Nad ei võinud olla nii sõgedad, et ära jätta igasugust õpetust selle kõige vastutusrikkama tegevuse jaoks. Nähtavasti on siin tegemist ühe nende kloostriordu koolikorraldusega!“).

Niihästi mehel kui naisel on tähtis omada teadmisi esimesest abist, samuti arvepidamisest ja eelarve tähtsusest. Sedasama võiks öelda ka perekonna sotsioloogia kohta. Niihästi tulevases naises kui mehes tuleb kasvatada ja arendada arusaamist ja lugupidamist

*) H. Spenceer, „Die Erziehung in geistiger, sittlicher u. leiblicher Hinsicht“ Jena 1889. S. 41.

perekonnaelust, milles peitub ühiskonna elu alus. Mis aitaks, kui naine teeks kõik perekonna elu õilistamiseks, mees aga ei peaks sellest vähematki lugu ja oma pool lõhuks seda, mida ehitab naine.

Kõnelesin alguses keskkooli-õpetajate korraldamisest üldse, pöördun lõpul jällegi selle juurde. Ei saa ega tahagi tõm-

mata kindlat piiri, et eraldada tütarlaste haridust poeglaste omast. Nii poisid kui tütarlapsed peavad valmistuma tulevasele elule ja sellele ühiskonnale, milles tuleb neil teotseda üheõiguslikkude liikmetena, nagu see on tingitud üldisest arenemisest ja nagu seda kindlustab demokraatliku vabariigi põhi-seadus.

Keskkooli-õpetajate organiseerimine.

(Gümnaasiumi-õpetajate I kongressil peetud referaat).

F. Klement.

Kui kõnelda meie keskkooli-õpetajate organiseerimisest, siis tähendab see, et tuleb püstitada küsimus organiseerimise uuest moodusest, sest rõhuv enamik meie keskkooli-õpetajaist on juba organiseeritud, kuuludes üldistesse õpetajate ühingutesse ja nende kaudu ühisesse keskkliitu, kus juures erandi moodustavad Tartu keskkoolide õpetajad, kes hiljuti asutanud iseseisva ühingu. Enne kui jõuda otsusele missugune oleks keskkooli-õpetajate organiseerimise uus otstarbekohane moodus, tuleks mainida asjaolusid, mis tingivad selle uue mooduse otsimise.

On palju keskkooli eriti puutuvaid tähtsaid küsimusi, mille põhjalikum kaalumine nõuab ka erilist huvi ja asjatundmist. Seda huvi ja asjatundmist ilmutaksid loomulikult need õpetajad, kes keskkooliga lähemalt seotud ja kel keskkooli saatust ja heakäekäik eriti südamel, s. o., keskkooli-õpetajad. Kui keskkooliküsimusi harutada ja otsustada üldkongressidel, millest osa võtaksid kõik õpetajad kooli tüübile vaatamata, siis harutataks paljusid tähtsaid keskkooliküsimusi pealiskaudselt ja lahendataks neid keskkooli arengule ebasoovitavas suunas tänu sellele asjaolule, et mitte-keskkooli õpetajad oma suurema arvuga omaksid hääletamisel ülekaalu. Keskkooliküsimuste põhjalikumaks ja asjatundlikumaks kaalumiseks on vajaline, et neid harutaksid ja otsustaksid ainult keskkooli-õpetajad, kuid vastuvõetud otsused aga tuleksid esitada vastavatele asutistele kogu õpetajaskonna otsustena. Sama oleks vastupidi õige ka algkooliküsimuste kohta.

Sel teel saavutatakse küsimustesse süvenemise otstarbel vajaline tööjaotus, ja vastavaid küsimusi kaaluksid õpetajad, kes nendega lähemalt seotud ja neist eriti huvitatud, mis tõstaks ka huvi ja poolehoidu organisatsiooni tegevuse ja ülesannete vastu õpetajate hulgas. Sama oleks õige ka keskkooli-õpetajate vaimsete, teenistus-õiguslikkude ja majanduslikkude huvide rahuldamise ja kaitsmisega seotud küsimuste kohta. Eeltähendatud asjaoludest järeldub, et meil oleks vajaline teostada keskkooli-õpetajate lähem organiseerimine ja selle lahendamiseks leida otstarbekohane moodus.

Missugune oleks see otstarbekohane moodus?

Siin võiks kõne alla tulla kahe- või kolme sektsioonid olemasolevate õpetajate ühingute juures, s. o. eriküsimuste harutamiseks keskkooli-õpetajad moodustaksid oma sektsiooni, algkooli-õpetajad soovi korral oma. Eriküsimuste otsustamisel oleksid hääleõiguslikud ainult vastava koolitüübi õpetajad, kuna vastuvõetud otsused oleksid kogu organisatsiooni omad. Ühistes küsimustes jääksid maksvaiks praeguse ühise organisatsiooni alused. Seega oleks siis lähem organiseerimine teostatud, kui siin lubatav tarvitada vastavat riigiõiguslikku terminit, föderatiivsel alusel. Nii saavutataks keskkooli-õpetajate üheõiguslus ja nendel oleks otsustav sõna keskkooliküsimustes. Üheõigusluse vormiliseks kindlustamiseks tuleksid võtta ette vastavad

muudatused kohapealsete ühingute kui ka keskkliidu põhikirjas.

Kuid oleks mõeldav ka teine moodus, nimelt, keskkooli-õpetajad lahkuksid senistest ühistest õpetajate ühingutest, asutaksid uued iseseisvad ühinged uue põhikirjaga ning liituksid omaette iseseisvaks keskkliiduks, missugune siis tarbekorral astuks kontakti algkooli-õpetajate keskkliiduga ühiste huvide rahuldamiseks. Niiviisi oleks siis organiseerimine lahendatud nii öelda konföderatiivsel alusel.

Nii tuleks lähemalt kaaluda, missugune organiseerimise moodus oleks eelistatavam keskkooli-õpetajate erihuvides kui ka kogu õpetajaskonna üldhuvides. Kui arvestada ainult erihuvideid, siis võiks teataval määral usna kindlasti väita, et keskkooli-õpetajate organiseerimine laheneks otstarbekohaselt iseseisvate ühingute asutamisega. Kuid õpetajaskonnal on ka ühised huvid ja väga tähtsad huvid, on taotella ühised sihid — pedagoogiliste probleemide, koolipoliitiliste küsimuste lahendamise ja kutsehuvide kaitsmise alal. See väide ühiste huvide ja sihtide olemasolu kohta on üldtuntud ja, usun, ei vaja erilist põhjendamist. Ja nende ühiste sihtide ja huvide pärast ei oleks senise ühise organisatsiooni killustamine soovitatav. Killustamine nõrgestab jõudu, halvab õpetajaskonna kui terviku solidaarsust. Raske oleks kahe iseseisva keskorganisatsiooni vahel ühist keelt leida, igatahes nõuaks see pikemaid läbirääkimisi, tooks viivitust asjakäigusse, kuna sageli soovitava resultaadid saavutamine oneneb just kiirest, otsustavast ning üksmeelsest väljaastumisest. Seadusandlikud kui ka valitsemisasutised, kellest oneneb asja lahendus, tundes õpetajaskonna killustumist ja jagunemist kahte leeri, arvestavad siis juba palju vähem õpetajaskonna seisukohti. Selle vastu võiks ehk väita, et õpetajaskonna solidaarsus ei tarvitseks selle all kannatada, kui keskkooli-õpetajad iseseisvad ühinged asutavad, sest ühistes huvides ühise keele leidmine peaks olema ometi võimalik. Teoreetiliselt näib see küll nii olevat, kuid tegelikus elus kujuneb see kindlasti teisiti. Meil puuduvad vastavad kogemu-

sed, kuid kui arvestada välismaade õpetajate organisatsioonide arenemiskäiku, siis näeme, et seal, kus erirada on käidud ja käiakse, näit. Lätis, Saksamaal j. m., paremal juhul puudub pea igasugune kontakt ja hingesugulus eriliitude vahel, halvemal korral ollakse omavahel koguni vaenujalal või halvakspanevalt ükskõikne. Sedasama võiks lahukulöömise tagajärjel karta ka meil. Igatahes tekitaks lahukulöömine algkooli-õpetajais psühholoogiliselt teatavat võõrastust ning sellega oleks pind vastoludeks loodud. See nõrgendaks õpetajaskonna mõjuvõimu ühiste huvide kaitsmisel, mille tagajärjel omakord kannataksid ka keskkooli-õpetajate huvid.

Lahukulöömise tagajärjel tuleksid luua iseseisvad keskkooli-õpetajate ühinged. Kuid vähemate linnade, alevite ja maakeskkoolide õpetajail oleks raske luua elujõulisi ühingu, seda enam, et vahest kõik õpetajad mistahes kaalutlustel ei astuks uute ühingute liikmeiks. Nii jääks paljudes uutes ühingutes liikmete arv õige väikeseks, nii et juhatusse ja revisjonikomisjoni kuulusid kuni 75% liikmeist, kui mitte tervelt 100%. Kui kohapeal on ainult üks keskkool, siis oleks ühingu üldkoosolek õieti sama, mis pedagoogika-nõukogu koosolek ja sedagi paremal juhul, sest kõik õpetajad ei tarvitse olla ühingu liikmed ja liikmeist ei ilmu kaugeltki kõik ühingu koosolekule. Nii oleks ühingu koosolek õieti võrdne juhatuse või mingisuguse komisjoni koosolekule. Ühingu elujõulisusest saab siin vaevalt kõnet olla. Võiks ju väita, et ühingu elujõulisus ei seisa mitte liikmete arvus, vaid nende kvaliteedis. See on õige ainult teatavates piirides ja tingimustes, kui, näit., teatavat küsimust tuleb eriti kaaluda ja ettevalmistada harutamiseks suurele kogule. Võidakse veel öelda, et autonoomsete sektiioonidega oleks sama lugu. Kuid siin jäävad ikkagi alles ühised ühinged oma üldkoosolekutega, kus tegevus viljakam ja mitmekesisem. Teisest küljest, sektiioon astuks kokku ainult tarbekorral eriküsimuste harutamiseks. Peab siiski väitma, et iga ühingu tugevus ja elujõulisus oneneb teataval määral ikkagi

liikmete arvust. Kus rohkem liikmeid koos, seal ka rohkem viljakaid mõtteid ja väiteid, seal kaalutakse küsimust mitmekülgsemalt ja põhjalikumalt. Kus aga liikmete arv ulatub vaevalt üle juhatuse ja revisjonikomisjoni liikmete arvu ja sellestki arvust osa jääb koosolekule tulemata, seal saab vaevalt juttu olla küsimuste põhjalikumast kaalumisest ja ühingu viljakast tegevusest. Jääb üle, et paljud iseseisvad ühingud oleksid ainult nimepidi olemas.

Võiks edasi küsida, kas siiski poleks võimalik iseseisvate ühingute kaudu saavutada keskkooli-õpetajatele selliseid paremusi, mille nimel võiks ohverdada õpetajaskonna jõu ja üksmeele, kas näit. keskkooli-õpetajate keskkliit ei suudaks vahest kätte võidelda keskkooli-õpetajatele paremad õiguslikud ja majanduslikud tingimused eri tasu- ja teenistusseaduse näol. Kuid lootused ses suhtes oleksid täiesti petlikud. Peame võtma realolusid nagu nad on. Kuna meil seni on maksev ühine tasuseadus ja selle alla käivad ka tehnikumi õppejõud, siis oleks muidugi ekslik loota eritasuseadust keskkooli-õpetajatele. Kuid lähtis pole mitte eri tasuseadus, vaid üldse parem tasuseadus, s. o., miisugune, mis parandaks keskkooli-õpetajate palgaolusid. Eri tasuseadus isenesest ei tarvitse veel parem olla. Põlumajanduslike koolide õppejõududel on näit. eritasuseadus, kuid tasunormid ja muud tingimused on ligikaudu samad nagu üldhariduslike koolide õppejõududelgi. Parema tasuseaduse eest aga tuleb õpetajaskonnal võitlust pidada, lähemat kontakti otsida haridusministeeriumiga ja Riigikoguga, et esitataks ja võetaks vastu nõuetele vastav tasuseaduse eelnõu, — ja siin just läheb tarvis kogu õpetajaskonna solidaarset esinemist. Siinkohal oleks kohane tuletada meelde asjaolu, et praeguse tasuseaduse harutamise puhul esitatud parandusettepanekud keskkooli-õpetajate kasuks jäeti tähele panemata haridusministeeriumi kui ka Riigikogu poolt. Kui nüüd kogu õpetajaskonna seisukohti ei arvestatud, seda vähem võiks loota ühe osa õpetajaskonna s. o. keskkooli-õpetajate liidu, kui selline asutataks, soovide arvestamist. Tasu-

seaduse suhtes ei seisa, nagu juba tähendatud, raskuspunkt mitte eriseaduses, vaid paremas seaduses, millist võime loota siis, kui asutised, kellest see oleneb, veenduvad parema tasuseaduse vajaduses ning võimalikkuses ja pamevad selle maksma. Sama tuleks väita ka väljatöötatava teenistusseaduse kohta. See saab muidugi ühine kõigile õpetajatele ja et see vastuvõetavam oleks õpetajaskonnale, on jällegi tarvis kogu õpetajaskonna solidaarset esinemist. Keskkooli-õpetajate seast kuuldu mõnelt poolt arvamusi, nagu oleksid algkooli-õpetajad oma enamusega praeguses EÕL-s selles süüdi, et keskkooli-õpetajate huve näit. tasuseaduses pole küllaldaselt arvestatud. Algkooli-õpetajad olevat keskkliidus peremehed, võitlevat ainult oma huvide eest, suruvat keskkooli-õpetajad tahaplaanile ja ignoreerivad viimaste huve. Sellised arvamused on tingitud muidugi asjaolust, et ei olda tarviliselt informeeritud olukorrast EÕL-s, kui ka tasuseaduse arenemis- ja harutamiskäigust. Tõeline olukord on aga selline, et EÕL juhatuses on täieline enamus keskkooli-õpetajail ja samuti oli lugu ka tasuseaduse harutamise puhul. Parandusettepanekud esitati tasuseaduse harutamisel ka just keskkooli-õpetajate huvides, kuid EÕL juhatuse võimuses ei seisnud soovitavaid parandusi Riigikogus läbi viia. Nii näeme, et väited ja arvamused algkooli-õpetajate ülevõimust ja keskkooli-õpetajate huvide ignoreerimisest EÕL-s ja selle juhatuses osutuvad ekslikeks. Praegu on tegelikult keskkooli-õpetajate huvid EÕL-s küllaldaselt kaitstud, kuna keskkooli-õpetajad on EÕL juhatuses enamuses ja peale selle on moodustatud veel eri keskkoolitoimkond. Et ka tulevikus keskkooli-õpetajate huvid oleksid kaitstud, tuleks vormiliselt kindlustada keskkooli-õpetajate üheõiguslus ja huvide rahuldamine vastavate muudatustega EÕL põhikirjas, sest EÕL juhatuse valimine oleneb asemikkudekogust, kus aga enamus võib olla ja ongi algkooli-õpetajail ning seega ilma põhikirja muutmiseta puudub kindlustus tulevase juhatuse koosseisu kohta. Nii selgub, et iseseisvate keskkooli-õpetajate ühingute ja iseseisva keskkliidu

kaudu ei saavuta meie paremaid majanduslikke ega õiguslikke tingimusi, samuti pole see vajaline keskkooli-õpetajate erihuvide kaitsmiseks ja -sihtide saavutamiseks. Mis puutub pedagoogilistesse probleemidesse, siis need on enam-vähem ühised kogu õpetajaskonnale ega põhjusta kuidagi viisi iseseisvate ühingute asutamist. Samuti ei põhjusta seda haridus- ja koolipoliitiliste sihtide taotlemine ega koolikorraldusküsimuste lahendamine, mis võib sündida vastavate erikoosolekute ja kongresside kaudu. Ka kesk- ja algkooli-õpetajate hariduse vahe ei saa olla siin kuidagi mõduandev: praegu pole kaugeltki kõik keskkooli-õpetajad kõrgema haridusega; teiseks, võib lähemas tulevikus ka algkooli-õpetajate seas leida kõrgema haridusega isikuid, pealegi ei olene isiku väärtus ja tublidus igakord sugugi diplomist ega pole mingisugust põhjust kõrgema haridusega õpetajal vaadata üleöla algkooli-õpetajale, kel kõrgem haridus puudub. See on õieti küll vähe kaaluv asjaolu, kuid siiski tundub, et mõnedki keskkooli-õpetajad, pidades ennast nagu kõrgemal seisvaiks ja paremaiks algkooli-õpetajaist, loevad endi kohta pisut alandavaks ja alaväärtuslikuks ühes töötada algkooli-õpetajatega. Selline vaade ja arusaamine, kuigi seda vahest otsekohe ei väljendata, võib aga siiski põhjustada soovi iseseisvuse järele. Kuid nagu öeldud, saaks sellega iseseisvate ühingute vajadust kõige vähem põhjustada. Jääks üle küsida, kas iseseisvus pole iseenesest siiski selline väärtus, et seda maksaks igal tingimusel püüda? Kui on juba küsimus iseseisvate ühingute asutamisest päevakorral, kas ei tähenda siis nende mittepooldamine ühtlasi ka keskkooli-õpetajate huvidele vastuseismist? Nendele, nii öelda, puhtteoreetilistele küsimustele ei saa keskkooli-õpetajate organiseerimise käsitlemisel kuigi suurt tähtsust anda, kuid siiski tuleb tähendada, et iseseisvust ei püüta saavutada mitte igasuguses olukorras ja igal tingimusel. Kus tahetakse luua tugevat ja elujõulist organisatsiooni, seal just koondatakse jõude ja kasvatatakse üksmeelt, et saavutada suuremat mõjuvõimu, ning

hoidutakse killustusest, teades, et see ühisele asjale on kahjulik. — Toetudes eelöeldule ja arvestades meie õpetajaskonna organisatsiooni arenemiskäiku, peab väitma, et meil puuduvad kaaluvad asjaolud iseseisvate ühingute asutamiseks ja senise üldorganisatsiooni killustamiseks.

Õpetajaskonna ühise organisatsiooni killustamise vastu, nagu öeldud, kõneleb kõige pealt see asjaolu, et selle tagajärjel kannataks õpetajaskonna kutseorganisatsiooni mõjuvõim. Kui vaadelda meie õpetajaskonna ühise organisatsiooni arenemiskäiku, siis selgub, et just tänu selle üksmeelele ja sellest tingitud tegevusele on suudetud kätte võidelda soovitavaid resultate kutsehuvide kui ka haridus- ja koolipoliitiliste sihtide taotlemisel, et just oma solidaarsuse tõttu on meie õpetajaskonna üldorganisatsioon võinud mõjuvalt kaasa kõnelda kooliellu kui ka õpetajate kutsehuvidesse puutuvate seaduseelnõude väljatöötamisel ja vastavate korralduste elluviimisel. Haridusministeeriumi juhid on seni ikka teataval määral EÕL juhatusega kontakti pidanud ja viimase seisukohti arvestanud. Et tihedamat kontakti haridusministeeriumiga pidada, selleks on vajaline just ühine organisatsioon. Killustamise tagajärjel oleks aga väga raske seda kontakti pidada, sest kui meil oleksid eri keskliidud võimalikkude erisih tide ja püüetega, siis haridusministeeriumi juhid, olles kontaktis ühe keskliiduga, ei saaks seda olla teisega. Selle all aga kannataksid just kogu õpetajaskonna ja keskkooli-õpetajate huvid eriti. Seda kinnitab ka välismaade õpetajate organisatsioonide areng. Ka seal on ühised tugevad organisatsioonid suutnud ennast maksma panna ja paremini soovitavaid resultate kätte võidelda.

Õpetajaskonnal on olnud ja on ka edaspidi palju ühiseid ja tähtsaid püüdeid, ülesandeid ja huve mitmesugustel aladel — olgu see pedagoogiliste probleemide lahendamine, uute õppeviiside otsimine, töökooli põhimõtte teostamine, üldiste koolipoliitiliste sihtjoonte rajamine, välissharidustöö, või jälle ühine väljaastumine teenistus-õiguslikkude

huvide rahuldamiseks. Eriti tuleks mainida, et meil on praegu väljatöötamisel õpetajate teenistusseadus ja vist kaugel pole ka mitte aeg, kus tuleb võitlust alata uue nõuetele vastavama tasuseaduse eest. Siin võib õpetajaskond edukalt tegutseda ja oma sihte saavutada ainult eeldusel, kui temas valitseb vastastikune arusaamine ja lugupidamine, üksmeel ja ühistunne. Selleks on minu veendumuse järgi vajaline säilitada ühine õpetajate kutseorganisatsioon.

Ühist organisatsiooni tuleb pooldada ka arvesse võttes selliseid tähtsaid tegureid, nagu ühine tasuseadus, ühine väljatöötatav teenistusseadus, ning meie koolikorralduses läbiviidud ühtluskooli põhimõte. Eelpool juba tähendasin, et meil on täiesti alusetu loota eritasuseadust, samuti teenistusseadust, ja kuigi need saavutaksime, oleks väga küsitav, kas need eriseadused meile midagi paremat annaksidki. Veel vähem võiks kõnelda ühtluskooli põhimõtte murdmisest. Kui meil kogu riiklik korraldus on rajatud demokraatlikkudele põhimõtetele, siis loomulikult peab maksma ka koolikorralduses demokraatlik printsiip. Pealegi on just õpetajaskond ise selle põhimõtte teostamise eest võidelnud, oma esimestel kongressidel seda eriti rõhutades. Nüüd, kus ühtluskooli põhimõtte läbi viidud, võiks kõnet olla ainult teatavatest korrektiividest selle põhimõtte teostamisel edaspidises koolikorralduses ja koolisüsteemi arendamisel, kuid see küsimus kuulub juba teisele alale. Ka majanduslikust küljest tuleks mitmeti eelistada ühist organisatsiooni. Nii on mõnelgi ühingul ühised varandused — õpetajate majad, kodud, raamatukogud jm. Nende kasutamine ühiselt on palju soodsam, kuna lahkuminekuga korral tekiksid paratamatult vastolud ja hõõrumised. Ühisel organisatsioonis on ka kergem ülal pidada keskorganit — juhatuset ja sekretariaati, hõlpsam toimetada ja välja anda õpetajaskonna häälekandjat.

Ühest küljest on nüüd selgunud vajadus teostada keskkooli-õpetajate lähem organiseerimine, teisest küljest nägime, et organiseerimisküsimuse lahendamiseks tuleks leida niisugune moodus, et selle tagajärjel ei kannataks

õpetajaskonna ühised huvid ega keskkooli-õpetajate erihuvid. Olen veendumusel, et küsimuse lahendamine neile nõuetele vastavalt oleks teostatav sel teel, kui luuakse kohapealsete õpetajate ühingute juurde autonoomsed sektsioonid, kus keskkooli-õpetajad võiksid harutada kõiki keskkooliküsimusi ja nendes otsuseid vastu võtta. Sama oleks maksev ka keskkooli-õpetajate majandusliikude ja õigusliikude huvide kohta. Niisuguse organiseerimise mooduse korral tuleks teha sellekohased muudatused nii kohapealsete õpetajate ühingute põhikirjas, kui ka EÕL põhikirjas, et luua vormiline kindlustus keskkooli-õpetajate püüete ja erihuvide taotlemiseks. See vormiline kindlustus oleks aga tingimata tarvilik, sest kuigi praegu on EÕL juhatuses keskkooli-õpetajatel ülekaal, ei ole see tegelik, faktiline asjaolu veel tagatiseks, et ka tulevikus jääb nii. Nüüd tõuseb aga küsimus, kas algkooli-õpetajad oleksid nõus põhikirja muutmise ja keskkooli-õpetajate üheõigusluse kindlustamisega kohapealsetes õpetajate ühingutes, kuna mitmeski ühingus on algkooli-õpetajad arvuliselt ülekaalus. Arvan, et algkooli-õpetajate poolt selleks takistusi pole karta. Arvestades algkooli-õpetajate keskel valitsevat meeleolu, kuivõrt see üldiselt teada ning on avaldunud asemikkudekogu koosolekul EÕL juhatuse valimisel (enamuse keskkooli-õpetajad) ja õpetajaskonna häälekandjas „Kasvatuse“, peab järeldama, et algkooli-õpetajate seisukohalt peaks säiluma küll ühine organisatsioon, mille raamides oleksid täiesti kindlustatud ka keskkooli-õpetajate huvid, ning kui selle vormiliseks kindlustuseks on vajaline põhikirja muuta, siis loomulikult pole algkooli-õpetajate vastuseismist karta. On ka arusaadav, sest keskkooli-õpetajate huvide kindlustamine ei riiva sugugi algkooli-õpetajate huve, kuna ühise organisatsiooni olemasolu on aga mõlema — alg- kui ka keskkooli-õpetajate huvides.

Nüüd selgub, et ühise organisatsiooni raamides on teostatavad kõik keskkooli-õpetajate erisihid ja püüded. Ei ole ees ühtki takistust seda kõike vormiliselt kindlustada vajaliste muudatustega

EÖL põhikirjas. EÖL põhikirja raamid annavad avarad võimalused kohapeal kaaluda kõiki keskkooliküsimusi keskkooli-õpetajate sektiioonide erikoosolekuil, korraldada keskkooli päevaküsimuste lahendamiseks ja keskkooli-õpetajate huvide ja püüete taotlemiseks erikongresse, nagu seda on käesolev kongress. Kongressidel vastu võetud resolutsioonid on võimalik esitada vastavatele asutistele kogu õpetajaskonna resolutsioonidena, et neil oleks suurem mõju. Niisama ka kongresside vaheaegadel on täieline võimalus rahuldada ja kaitsta keskkooli-õpetajate püüdeid ning huve: kohapealsed sektiioonid esitavad oma seisukohad EÖL juures tegutsevale keskkooli-õpetajate toimkonnale või teisele keskorganile — nimi on siin kõrvalise tähendusega — ning viimane kooskõlastab kohtadelt esitatud seisukohad ning astub tarvilised sammud nende lahendamiseks. Seejuures on esitatud nõudmiste ja seisukohtade taga oma mõjuvõimuga ühine tugev õpetajaskonna kutseorganisatsioon — ja see asjaolu ongi erilise tähtsusega. Nii selgub, et autonoomsete

sektiioonide kaudu saavutatakse kõik samad positiivsed resultaadid mis iseiseisvate ühingute kaudu. Seejuures säilitatakse õpetajaskonna ühistunne ja üksmeel, mis vajaline ühiste suurte sihtide saavutamiseks, ning hoitakse ära jõudude killustamine, mis paratamatult kaasas käiks iseseisvate ühingute loomisega ja nõrgendaks õpetajaskonna mõjuvõimu. Meil läheb tarvis ühist tugevat õpetajaskonna kutseorganisatsiooni, meil on seni ühes mindud ja minu veendumuse järgi pole ka praegu ühtki kaaluvat põhjust lahkulöömiseks. Meie õpetajaskonnal tuleb teha veel palju tööd, enne kui koolile ja õpetajale suudame nõutada väärilise tunnustuse ja seisukoha laiematelt ühiskonna kihtidelt ning ühiskondlikult võimult. Ilma selleta ei suuda me tõsta tarvilisele kõrgusele kooli, ega rahuldada õpetaja majanduslikke ja õiguslikke huve. Selles suunas edukalt tegutseda ja neid suuri ja õpetajaskonnale tähtsaid sihte võib minu sügavama veendumuse järgi saavutada ainult ühine, arvuliselt ja vaimselt tugev kutseorganisatsioon.

Joonistamis- ja kunstiõpetus üldises õppeainete süsteemis.

A. Rimmel.

Tuntud pedagoog *Barth* annab oma raamatus „Die Elemente der Erziehungs- und Unterrichtslehre“ järgmise õppeainete süstemaatika: (Tabel nr. 1.).

Tabel nr. 1.

I. Humanitaar-alad				II. Reaal-alad			
A. Teadmused:		B. Oskused:		A. Teadmused:		B. Oskused:	
1. materiaal.	2. formaal.	1. tehnil.	2. kunstil.	1. materiaal.	2. formaal.	1. tehnil.	2. kunstil.
Usuõpetus	Keeled	Kõnelem.	Deklameer.	Looduslugu	Matemaatika	Arvestam.	Joonistamine
Kõlblusõpet.	Literatuur	Lugemine	Laulmine	Maadeteadus	Mat. füüsika	Tehn. joonestamine	
Mütidid ja muinasjutud		Kirjutam.		K e e m i a		K ä s i t ö ö	
Ajalugu							

See tabel on üldiselt selge ja ülevaatlik ning määrab ära õieti joonistamisõpetuse — niisugusena nagu teda mõistetakse harilikult — koha üldises ainete süsteemis. Kuid joonistamistundide ülesanne on laiem, sest siia kuulub ka üks osa koolis käsitledavast *kunstiõpetusest* (kujutava kunsti osa). Peatume selle uue mõiste juures vähe pike-malt.

Kolmesuguseid väärtusi taotleb kasvatus: *eetilisi, intellektuaalseid ja esteetilisi* (õigem *kunstlisi*). Viimaseid väärtusi ammutatakse kunstist. Seepärast võibki nimetada seda osa kasvatuses *kunstlikeks kasvatuses* ja seda osa õpetusest — *kunstiõpetuseks*.

Ei näi olevat meie rahva kasvatajatele kaugeltki veel küllalt selge, misugune koht on kunstil rahva kultuurilises arenemises. Järelikult ei saa olla nende kasvatajate poolt ka õiget kunsti hindamist kooli kasvatuslikus süsteemis.

„Inimesoo vaimuajaloos esineb intellektuaalsete ja eetiliste edusammude kõrval varakult esteetiliste edusammude tõusev joon. Sellest võib järeldada, et kunstitegevus ja kunstinauding kuuluvad üldiste inimlikkude tarviduste hulka“, ütleb *Conr. Schubert* oma artiklis „Bildende Kunst in der Erziehungsschule“. Siit selgub ka prof. *Sakketti* ütlus: „Kunst ei ole mitte ainult kultuuri õis, vaid ta on ühtlasi selle arendamise võimsamaid tegureid“. Majanduslikultki on rahva kunstivõimete suur väärtus, mida selgitab *K. Lange* järgmiselt: „Kunst on inimese kõikide tegevuste hulgas see, mis minimaalse materjali hulgaga loob kõige kõrgemaid väärtusi. Mitte ühelgi vaimse loomingu alal ei ole vaimne tööjõud, geenius, nii kõrgelt hinnatav kui kunstis. Seepärast on arusaadav, et rahvas, kes oskab oma kunstilisi võimeid õiges suunas arendada, omab ökonoomilisel (majanduslikul) alal määratud eesõiguste rahvaste ees“. Peaks olema siit selge, et just *meil*, kelle maa on materjalide poolest vaene, tuleks erilisel hoolsed omamaa materjalide kunstilise ümbertöötamise eest.

Kunstilis ekasvatuse eesmärke selgitab *Fr. Hilker* oma artiklis „Kunst ja

kool“ järgmiselt: „Kunstiline haridus, õigemini „kunstiline kasvatus“, kui juba tarvitada seda arusaamatusi esilekutsuvat sõna, — minule isiklikult ja minu sõpradele ei tähenda mitte pildi vaatlemist, muusikalist unistust või kirjandusteose esteetilist hindamist, ta ei esine meile mitte kunsti passiivse nautimisenä, vaid ta on esijoones noorsoo kunstiliste jõudude äratamine ja arendamine, mis suudavad vältida väljendada üleelatud, avaldudes sõnas, helis, joones, värvis, žestis või liigutustes“. Edasi kõneleb sama autor: „Kooli ja kunsti vahel esineb ka veel teistsugune suhe. Kui ma oma kirjutise alul loobusin kunstilise kasvatuses sarnastamisest kunstilise nautimisega, siis see veel sugugi ei tähenda, et mineviku suurte meistrite teosed ei vääri koolis tähelepanu. Selline nõue oleks absurdne, nagu seda tõendab juba pealiskaudnegi mõte kirjandus-kunstiteoste kasvatavast mõjust. Inimese arenemine ei ole ju tingitud mitte ainult ta isiklikkudest jõududest, vaid ta saab suurel määral osa sellest kultuuri pärandusest, mis talle edasi antakse. Ja selle päranduse keskel ei ole kunstilise loomingu produktidel mitte viimane koht“.

Oma ülesannete saavutamiseks tarvitab seega siis kunstiõpetus kaht teed: passiivset — kunstiteoste *nautimist-hindamist*, ja aktiivset — kunstiteoste *reproduktseerimist-representeerimist* (deklameerimine, muusikapalade ettekandmine jne.) ning *iseseisvat loomist*.

M. Dessoir annab oma raamatus „Ästhetik u. allgemeine Kunstwissenschaft“ järgmise kunstide süstemaatika: (Tabel nr. 2.).

Selles süsteemis esitatud kunstide käsitlemine koolis jaguneb järgmiselt: (Tabel nr. 3.). Sama tabel määrab üldjoontes ka kunstiõpetuse sisu; ühtlasi määrab ta seega ka joonistamisõpetaja käsitada oleva kunstiõpetuse koha üldises kunstiõpetuse süsteemis.

Jääks veel puudutada *Barthi* tabelist kaht küsimust: tehnilise joonestamise ja käsitöö küsimust.

Barth ise õigustab oma tehnilise joonestuse asetust järgmiselt: „Nagu on

TABEL Nr. 2.

Ruumikunstid (Rahu- ja kõrvutuskunstid)	Ajakunstid (Liikumise ja ajalise järjes- tuse kunstid)	
Skulptuur Maal	Miimika Poesia	Järeleaimamise, kindlate assotsiatsioonide ja reaalse- sete vormide kunstid.
Arhitektuur	Muusika	Vabad ebamääraste assot- siatsioonide ja irreaalsete vormide kunstid.
Kujutavad kunstid (Mõjutamisabinõuks on nähtav kuju)	Muusikalised kunstid (Mõjutamisabinõuks on liigutus.)	

TABEL Nr. 3.

	Kujutavad kunstid (Joonistamis- ja osalt käsitööõpetaja käsi- tada).	Muusika (Laulu- ja muusika- õpetaja käsitada).	Poesia (sõnakunstid) (Keeleõpetaja ja -- erilistel juhtudel -- näitekunstiõpetaja käsitada)	Žesti-kunstid (Võimlemis- ja -- erilistel juhtudel -- praktika- õpetaja kä- sitada).
Kunstioste nautimine- hindamine.	Maalide, skulptuuri- de, ehituste ja kunst tööstuse saa- duste vaatlemine ning hindamine.	Õpetaja ettekannete kuulamine, kont- serdid.	Luule ja ilukirjanduse lugemine, teatri- etendused.	Vastavate skulptuuri- de ja muude ku- jutiste vaatlemine. Tantsukunsti eten- dustel viibimine.
Kunstioste reproduitseerimine- representeerimine.		Mängimine muusika- riistadel ja laulmine.	Deklameerimine, näitlemine (väikeste juures veel näitle- mismängud).	Väljendus-võimle- mine.
Iseseisev loo- mine.	Eneseväljendamine piltide, voolimise, tarbeesemete loo- mise ja ilustamise varal.	Katsed iseseisvas komponeerimises.	Eneseväljendamine luules ja ilukirjan- dusliku laadiga proo- satöodes. Stseenide loomine ja nende ettekandmine.	Katsed iseseisvas väljenduses plastiliste liigutuste varal.

arvestamise aluseks ja tarvitamiseks looduse ja elu kvantitatiivsed seadusepärased, nõnda on tehnilise ehk konstruktiivse joonestuse aluseks kehade vormide seadusepärased“.

Üldhariduslikus koolis võib siiski vaadata tehnilisele joonestusele kui ühele kujutamismeetodile, mille tõttu temale leidub täitsa loomulik koht joonistamisõpetuse alajaotuste süsteemis.

Mis puutub käsitöösse, siis kuulub ta tõesti ühel määral nii tehniliste kui kunstiliste oskuste hulka, mille tõttu tema koht *Barthi* tabelis on täitsa õi-

gustatud.

Olles nõnda määranud joonistamise ja kunstiõpetuse asukoha ja suhted üldises õppeainete süsteemis, võib alles asuda joonistamise ja kunstiõpetuse enese süstematiseerimisele. Seega siis oleks tulnud — loogilisest järjestusest kinni pidades — esitada „Kasvatuses“ nr. 2. — 1929. a. ilmunud artikkel: „Joonistamisõpetuse kava ülesehituse kavand“ alles peale käesolevat artiklit. Ainult eelmise artikli suurem praktiline tähtsus põhjustas tema avaldamise esimeses järjekorras.

Veel kooliaiaast.

— el —

Kooliaia küsimust on juba käsiteldud „Kasvatuse“ veergudel. Et see küsimus meile siiski küllalt uus ja küllalt tähtis, siis peame temale „Kasvatuse“ veel edaspidigi aeg-ajalt ruumi lubama. Kooliaia tähtsusest, tema ülesannetest õppetöös ja aiaidee arenemiskäigust Läänes kirjutas J. Kaarma „Kasv.“ 1. a. septembri numbris. Käesolevaga tahaksin ainult täiendada tema artiklit ühe kooliaia kirjeldusega. Paar sõna siin siiski veel kooliaia ülesannetest, mis sihivad minu arvates palju enam kooli kasvatuse kui praktilise õppetöö poole.

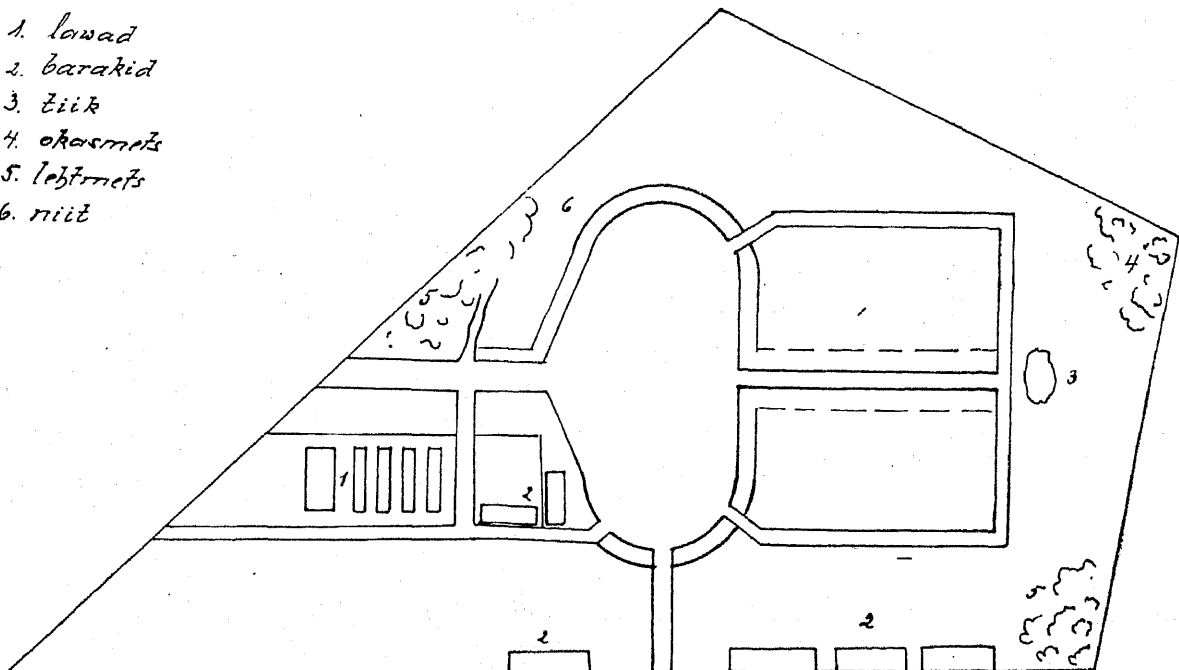
Õppetöös on meil traditsioonid, vilumus, mitmekesised meetodid, võtted ja teed. Need teed on osalt ehk kulunud liiga rööpaliiks ja saanud kuni tüütuseni tuttavaiks. Osalt olemas aga raiunud ka juba uusi ja avaraid sihte, mis esialgu küll täis teravaid tüükaid. Aga nad on siiski kõik ikka teed, mis viivad nii või teisiti Rooma. Kooli kasvatustööväljal näeme eemal vaid ülesseatud lõppsihte, aga teed tulevad sinna alles rajada. Siin sammume seni alles sügavas lumes. Kuna õppetöös on läbi löömas töömeetod ja töötulemustes selletõttu juba tunda pulsilööke, valitseb kasvatustöös ja kõlblusõpetuses üldiselt veel vana verbalism: kulunud kõned, igavad epistlid ja emade-, vabadus-, karskus- ja metsapäeva puhul peetud manitsused. Ka siin peab töömeetodid peasma võidule. Ja ta pääseb võidule töökoolis. Kooliaedki on töökoos. Siin peenardel tähtsust ühes taimedega armastus maamulla vastu, mis areneb ilma õõnsate kõnedeta tõsiseks kodukoha ja isamaa armastuseks. Siin kasvab töötahe ühes ilutundega ja lugupidamisega looduse vastu. Siin edeneb ühistöö, ühistunne ja ühiskondlikkus, kaob „musta töö“ mõiste, areneb keha ning tervis. Seda kõike olemas püüdnud saavutada seni targutustega, vagade soovidega, käsulaudadega ja mitmesuguste „päevadega“. Kooliaiaandusliikumises peituvad kahtlemata suured võimalused ja väljavaated. On veel vara

öelda, et kooliaia kasvatavat mõju on ülehinnatud, nähes temas kõigi vouruste algust, ilma et oleks näidatud, kuidas see oleks teostatav tegelikus koolielus. Näitajaiks peame hakkama ise, sest kooliaiaandus on üldiselt veel igalpool katsete ajajärgus, või kuigi kuskil lahendatud, siis kohalikkude tingimuste ja olude kohaselt, mis meile vähesuudab „näidata“.

Läinud aasta kevadel oli mul juhusega Berliin--Wilmersdorfis tutvuda ühe töökoos aia, kuid kahjuks jällegi linnulennult, mõne tunni jooksul. Jäi nägemata just kõige tähtsam — klassi tegelik töötamine aias, sest aeg oli alles varane ja ilmad külmad. Aga aia käisin ikka risti-põigiti läbi, kus juures aia tegelik juht rektor *Mehlan* andis lahkelt seletusi. Toon siin aia plaani ja katsun kirjeldada kuuldu nähtut. Muidugi ei või meie selle plaani järgi oma aeda kohe hakata asutama: olud ja võimalused on meil hoopis teissugused. Aga me saame vähemalt kooliaiaast juba mõnesuguse kujutluse.

Wilmersdorfi aed pole õieti ühegi kooli aed, selle sõna otsemas mõttes, vaid täiesti iseseisev, omaette asutis, „aed-töökoos“, oma juhatajaga, personaaliga ja eelarvega, ainult mitte oma õpilaskonnaga. Õpilased tulevad sinna töötama ja õppima klasside kaupa õige mitmest (14) algkoolist. Aia asutaja ja hing on rektor *Mehlan*, aed-töökoos juhataja, kellel abiliseks veel aednik ja 3—4 alalist töelist. Muidugi peab kohalik õpetajate ühing asutist oma paljaks, lööb kaasa igal sammul ja sünnitab nii ühes õpilaskonna ja aia alalise personaaliga suure ja kindla tööühingu. Ühiselt nuruti aastal 1920. linna omavalitsuselt aia asutamiseks tarvilik maaala ja krediit, ning töö võis alata. Aed on oma dimensioonidelt õige tõsine asi: üle kolme hektaari. Maa olevat olnud auklik ja künklik prügivedamise koht: liiv, kilukarbid ja okastraadi risu. Õpilaste ja õpetajaskonna ühisel tööel on see inetu nurk nüüd kenaks aiaks saanud. Suurem osa aiast on n.n. „klassi-

1. lowad
2. barakid
3. tiik
4. okasmets
5. lehtmets
6. niit

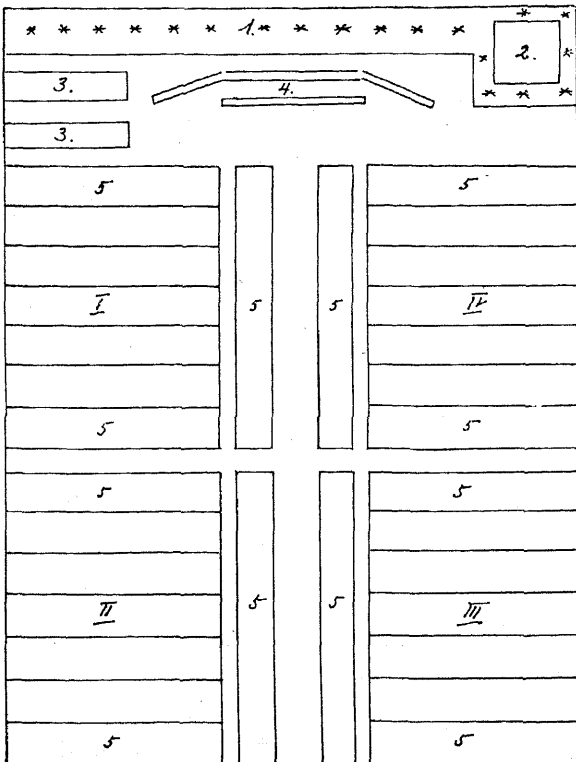
aiad". Igal klassil on oma aed, 250—300 ruutmeetri suurune maalapp, mida harib üks klass ühise perena. Sääraseid klassiaedu oli seal üle kolmekümne.

Kesk aeda asub kaunis suur (2800 rm) mänguplats mitmesuguste võimlemisabinõudega. Platsi kasutatakse töö vaheaegadel mängimiseks, võimlemistundidel ja ka vabal ajal, õhtupoolel ja pühapäeviti. Üldse on aed õpilastele teiseks koduks, ja sissepääs pea igal ajal vaba.

Peale klassiaedade leiame seal üldosakondi kartuli ja mitmesuguse aiavilja kasvatamiseks, millised produktid lähevad peaaesjalikult õppekööki. Aia-saadusi jagatakse tasuta ka õpilastele, mis oli olnud suureks numbriks esimestel aastatel, kus toitmisolud Berliinis olid veel väga rasked. Kuid kehvema-tele lastele suurlinnas on see saak praegugi veel suureks abiks. Saaduste ülejäägid müüakse nüüd maha. Sissetulek läheb aia edendamiseks ja korraldamiseks peale eelarve, sest aiandustegevuse laienemise tõttu on jäänud senine eelarve juba kitsaks. Ja juurde ei antavat. Selles suhtes on linnaisad vist üle ilma ühesugused.

Üldosakondadeks, kus kõik klassid tarbekorral töötavad, õpivad, tähelepanekuid teevad, on laialdased lilleaiad ja õppeosakonnad, nagu tiik oma iseloomulikimate vesitaimedega, luha, okasmets, lehtmets, väike raba betoonpõh-jaga, puukool, õunaaed, mesila jne. Nii lille kui ka aiavilja taimed kasvatatakse oma aias. Selleks on ehitatud terve rida sõnnikulavasid 84 aknaga, isegi kaunis korralik kasvuhuone. Viimane on ehitatud väljaspool eelarvet, paari lõikuspüha sissetulekute ülejäägist.

Platsil leidsid koolimehed eest 6 sõjaväe barakki. Ka need anti koolile. Barakid on nüüd parandatud ja muudetud päris kenadeks suvisteks kooliruumideks. Ühes asub õpilaste töökoda 4—5 hõõvlipiingi ja muude tööriistadega. Tarvilikud parandused aiatööriistade ja hoonete juures teevad õpilased ise. Teine barakk on muudetud õppeköögi. Siin oli, kui mälu ei peta, 6—7 pliiti, söögisaal ja toiduainete ruum. Puukuur. Kahest barakist on saadud 4 suurt klassiruumi, millel aiapoolne sein maha võetud ja üles seatud sambad. Sammaste vahel kastid lilledega. Klassides harilikud koolipiigid.

Suurim barakk koosneb õige mitmest ruumist: õpetajatetuba, õpilaste tööde ja kolleksioonide näitusruum, katsete tuba, kus leidsin mitu mikroskoopi, termomeetrid, baromeetrid, sademete-mõõtjad ja teised ilmajaama instrumendid. Ühes ruumis asusid akvaariumid, terraariumid ja insektaariumid.

Meid huvitab peamiselt tegeliku töö organiseerimine aias. Aga seda peab nägema. Ja seda ma ei näinud. Seletustest ei saa siiski kuigi selget pilti. Aeda kasutavat terve rida algkoole, lasteaid ja naiskutsekool, — kokku 33 klassikomplekti. Ruumi puudusel saavad tööl käia algkoolidest esialgu ainult

kahe viimase klassi õpilased (7. ja 8. õppeaasta). Aiaturgid on sunduslikud, seisavad aga tunnikavas maskeeritult. Lähemad koolid saavad oma klassid aeda 2 korda, kaugemad ainult kord nädalas. Viimased jäävad siis aeda ka peale lõunat. Aiapäeval ilmub klass ühes oma õpetajaga tööle juba kell 8 hom. ja töötab kuni kella 1-ni. Päevas on aias oma 8 klassi 250-ne õpilasega. Aiapäevadel on klassi tunnikavas ikka 2 võimlemistundi, loodusõpetus, matemaatika, maateadus. Mõni õpetaja eelistab aias jälle joonistamist, emakeelt või usuõpetust jne. Aedkooli hooaeg on suvine semester. Aga ka varakevadel ja hilissügisel on seal küllalt näha ja teha. Talveks jääb kõik soiku. Aia hinge alalhoidmine (kasvuhoone, akvaariumid jne.) jääb siis peajasjalikult aia personaali hooleks. Asjast eriliselt huvitatud õpilasi on ka siis veel aias näha, samuti ka suvisel koolivaheajal.

Õpilaste aiateggevuses on alul tarvitatud individuaal-peenarde süsteemi. Igale lapsele mõõdeti peenar välja, mida ta hakkas harima ja ekspluateerima. Aiasaadused sai laps endale. See süsteem osutus ebakasvatuseks. Laps rippus liiga saagi küljes, oli omaette nokitseja egoist, ega hoolinud suurt üldettevõtetest. Ka kadedusega seletavaid väljaastumisi olevat ette tulnud. Teiseks, ei lase sarnane süsteem läbi viia viljavaheldust ja väetamiskorda. Nüüd on võetud tarvitusele klassiaeda-süsteem. Ülal ühe klassiaia plaan:

- I. Värskest väetatud maa; kapsad, salat jne.
- II. Läänud aastal väetatud; juurvili.
- III. Väetamata; kaunvili.
- IV. Mitmeaastased taimed, maasikad.
 1. Ilupõõsad. 2. Komposti hunnik.
3. Marjapõõsad. 4. Pingid ja muru.
5. Lilled, roosid ja mõned viljapuud.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi

Märkmeid mõnest õpetajaskonna päevaküsimusest.

E. H-sen.

1. Õpetajate kutsehariduse teostamine.

Õpetajate kutsehariduse teostamine on tähtsamaid ja olulisemaid küsimusi, eriti ühenduses tuleviku kooli töökorralduse ja kasvatus töö uuenduste läbi viimise kavatsustega.

Ei saa selle küsimuse juures tähelepanu pöörda niivõrt pealiskaudseile majanduslikele ja vormilisele (vast koguni poliitilisele!) motiivile, kui võrt lähtuda puhtkasvatustlikust seisukohast. Ja selle juures pole oluline iseenesest õpetajate ettevalmistamiseasutise välisvorm, kui just sisemine töökorraldus.

Õpetajate kutsehariduse teostamise ümberkorraldamise küsimus on päevakorral paljudes välismais. Viimasel ajal on nim. küsimuse päevakorda tõusmiseks teatud määral kaasa aidanud õpetajate ettevalmistusviisi ümberkujundamine Saksamaal. Sealjuures on tähelepanuväärne, et nimetatud küsimust põhjalikult kaalutakse, õpetajate ja kasvatabusteadlaste nõupidamisi peetakse (Aga meil?! Meil näilikult õpetajaskond sellele küsimusele huvi ei tunne, vaid see küsimus on kõneall olnud peamiselt haridusministeeriumis!).

Tuntud Saksa pedagoog, õpetajate kõrgema ettevalmistuse mõtte propageerija ja Dresdeni õpetajate instituudi juhataja, dr. Seyfert leiab, et õpetajate ettevalmistamine ülikooli juures on paratamatu nõue. Kuna käesolev väike kirjutus on mõeldud nimetatud küsimuse eriartikliks, siis ei saa tuua kõiki põhjendusi, mis sealpool esitatakse, kuid olgu mõni siiski toodud.

Dr. Seyfert leiab, et suurim tähtsus on indiviidi haridus- ja üldse siseelarenemise tundmises. Õpetaja peab tundma vaimseid (ja füüsilisi) jõude, mis mõjuvad nii üksikisikus kui ka ühiskonnas. Sellepärast: hingeteadus, sotsioloogia, kodanikuõpetus, loogika, eetika, esteetika, kasvatusfilosoofia jne.

jne., need on teadused, mida iga kasvataja peab põhjalikult tundma. Õpetaja teaduslik enesevaatlus — eksperimenditaalne psühholoogia — psühholoogiline enesevaatlus, samuti põhjalik lapsevaatlus (üksiku lapse arengu jälgimine) alaline side õpilasega — luues kasvatusliku instinkti ja rida teisi tegureid on ülitähtsad õpetajate kasvatusliku kutsehariduse ettevalmistuse juures.

On rida teisi põhimõtteid, mille alusel leitakse olevat vajalik õpetajate kutsehariduse andmine jätta ülikoolide hooleks.

Kas õpetajate vajapärane ettevalmistamine võimaldub tõesti ainult ülikoolis, seda arutella viiks pikale, kuid näilikult saame läbi ka ülikoolita, ja pealegi tuleb meil võtta asju väikemas ulatuses, juba osalt sellepärast, et meie õp. ettevalmistamine Tartu ülikooli juures muutuks sellele asutisele koormavaks ja poleks soodsalt kättesaadav paljudele (nagu ülikooli minnekki).

Eelkõike tuleks aga muidugi küsida: on's meil vajagi õpetajate ettevalmistamise viisi muutmist?

Tuleb vastata: ja. Meie õpetajate kutseharidus on teatud määral puudulik.

Läinud aasta ühes „Kasvatuse“ numbris (nr. 4) õp. A. Ploompuu, teema juures: „Mida nõutakse meie õpetajalt“, loendab pika rea nõudeid õpetajale.

Nende nõuete hulgas on vast nii mõnigi vähemolulise tähtsusega, kuid üldjoontes siiski vajalikud. Suuremaid nõudmisi igatahes on: õpetaja olgu pedagoog. Kui meie sihime töökooli poole, siis olgu meil õpetajad, kes on kodu tähtsamais pedagoogilisis küsimusis (ped. voolud, seksuaal-pedagoogika, kõlblusõpetuse küsimus, kodanikukasvatuse jne. jne.). Neid teadmisi võib õpetaja omandada küll teatud määral hil-

jem kursusel, loenguil jne., kuid kaaluvam ja tähtsam on selle omandamine varem, huviäratamine ühtlasi kutsealla puutuvate küsimuste suhtes. Selles mõttes, peame tunnustama, on senisel õpetajate ettevalmistamiskorral puudusi. Sellepärast jõuame tulemusele, mida varem inigi rõhutatud: õpetajate pedagoogiline ja praktiline ettevalmistus peab olema kauemkestev kui seni. Samuti töökorraldus peaks olema nii läbiviidud, et praktiliselt õpet.-kandidaatidel võimalduks rohkem tegutseda (enam koole, kus praktiseerida). Neil põhjusil puhtkutselist ettevalmistamist peaks olema seminaris vähemalt 2 aastat. Sel juhul tuleks seminari kestvus kas pikendada 7-mele aastale, või õppetöö korraldada nii, et tähtsamad õppeained nelja aastaga suudetaks läbi võtta. Tähtis nõue õpetaja juures on ped. kirjanduse lugemine. Kuna see võimaldub ainult võõrkeelse kirjanduse kaudu, siis on tarvilik, et õpetajate seminari lõpetaja oskaks võimal. täielikult üht võõrkeelt (praegusel korral oleks mõeldavam saksa keel).

Nii, isikliku arvamuse järgi õpetajate kutsehariduse teostamise muutmise vajadus meil on. Ühenduses eelpoolnimetatud põhjustega ei saa mööduda meil seminaride rohkusest, millest tingitud ka õpetajate üleproduktiooni hädaohht (lähemalt allpool).

Näeksin järgmise võimaluse: töötama jätta meil (teatud töökorralduse reorganiseerimisega) 3 seminari: Rakveres, Tartus ja Võrus. Ette nähes ka meil üldharidussihiliste täiendusklasside (7. ja 8. õp. a.) ellukutsutamise vajadust ja täienduskoolide tegutsemist, võiks seminari-lõpetajale Tartu ülikooli juures teotseda kursused täiendusklasside ja -koolide õpetajate ettevalmistamiseks.

„Tuleviku seminaride“ kohta võiks esitada muu hulgas paar nõuet:

1. seminaride õppejõud oleksid heade pedagoogiliste võimetega;
2. õpilaste arv seminaride klassides olgu väikene (klassis mitte üle 20-ne õpilase), ja õpilaste vastuvõtmisel eriline valik.

Käesolev kirjutus põhnuv mõeldud erilise analüüsiva artiklina, sellepärast

piirdun tehtud märkmetega. Kokku võttes: õpetajate kutsehariduse ümberkorraldamine on vajalik, ja sellele on vaja pöörda õpetajaskonnal tähelepanu.

Lõppeks olgu tähendatud, et kooli edu ja uute kasvatusliikude põhimõtete teostamine ei sõltu ainult õpetajate puudulikkusest ettevalmistamisest, vaid mitmest teisest tegurist, nagu: viletsad kooliolud, ebasoovitav kooli ja kodu vahetõde, mis ei luba kõigi võimaluste kasutamist noorpõlve kasvatus töö parimaks läbiviimiseks.

2. Õpetajate kandidaatide üleproduktioonist.

On meil algkooli-õpetajate üleproduktioon?

See on küsimus, mis seni pole saanud kindlat vastust. On kogutud andmeid, E. O. L-us seda küsimust harutatud (l. a.), kuid tulemus on: ei saa kindlat seisukohta võtta. Nimetatud küsimuse juures juurdles pikemalt H. Reiman, kasutades statistilist materjali (kuigi puudulikku) ja leidis, et algkooli-õpetajate kandidaatide üleproduktioonist niipea juttu ei saa olla (vaata „Kasvatus“ nr. 4. l. a.).

Kuid sageli on nii, et „ametlikud arvud“ kõnelevad üht keelt, tegelik elu aga teist.

Nii näib see olevat ka siin. Kõigepealt peab tähendama, et statistiline materjal on käesoleval korral teatud määral puudulik, nagu asja lähemal seisjad ise tõendavad.

Üheks aluseks H. R-1 (eelpool nim. kirjutises) on vabade kohtade arv, mis peale vähemate muudatuste olevat võrdlemisi stabiilne (7% õpetajate kohtade arvust aastas). Sellejärgi oleks igal aastal vajadus umbes 250-ne uue õpetaja järgi, ja sellega oleks kõrvaldatud kohtadeta õpetajate „seisuse“ tekkimine. Kuivõrt see tõenäolik on, lubatagu kahelda. Pole kahjuks võimalik käsitleda täpsaid numbrilisi andmeid, kuid on tõenäolik, et vabade kohtade arv meil väheneb. Seda sellepärast, et:

- 1) meil kutseta õpetajate vallandamise % jääb väiksemaks, kuna õpetajate lahtiregistreerimisel ollakse tagasihoidlikum ja kohti püütakse igal viisil alal hoida;

2) õpetaja-kutsest teise kutsesse ülemineku vähenemine (palgaolude paranemine ja „üleproduktsoon“ ka teisis elukutseis).

Võib olla leidub veel ka teisi „ametlikumaid argumente“, kuid käesolevad read ei põhjene mingil uurimusil, vaid ebaloomulikel nähteil tegelikus elus. Eriti viimaseil aastail on selgunud, et rida õpetajate kandidaate jääb kohtadeta. Selline reserv kasvab kindlasti. Õpetajate kandidaadid, kes halva valimiskorralduse juures on vintsutatud aastaid, peavad kutsehuvilise lootuse kõrvale heitma; ja mida õieti ette võtma? Või on riigi ja rahvahariduse huvides ette valmistada (riigi kulul) õpetajate kandidaate selleks, et neid hiljem kõrvale heita ja neid endid pettuda lasta?!

On siis vajalik tõesti „koolmeistrite turubörs“, mis peale muu alaväärtustab juba nii-kui-nii liiga vähehinnavat kasvatajaskihti?!

Ja kas ei peitu teatud määral irooniatki seminaristi lõputunnistusel: Kod. N. N. on *kohustatud* õpetajaametis teenima X—X aastat (kardetakse küll vist liiga õpetajate puudust ja selle kutse alahindamist!).

Õpetajate kandidaatide üleproduktioon pole paraku hädahoheks mitte ainult meil, vaid ka välismaal, eriti põhjamaal. Veel hiljuti võis välismaa pedagoogilisest ajakirjast lugeda, kuidas näit. Taanis peetakse võitlust selle nähte vastu, ja kuidas organiseeritud õpetajaskond ise otsib kõiki võimalusi, et noored õpetajate kandidaadid kohad saaksid.

Kuid meil õpetajate or-gid pole seda küsimust kuigi palju kaalunud. See küsimus pole ühelgi õp.-päeval ega kongressil päevakorras olnud. Kas on, näit., Õp. Liidul andmeid selle kohta, kui palju on kohata läinud aastal seminari lõpetanuist?

On olnud tõsisemalt kõneall õp. ettevalmistamisasutuste osaline sulgemine (peetagu meeles, et sulgeda tuleb järkjärgult ja see võtab kuus aastat aega)? Kas ei jätkuks meil kollmest seminarist?

Need kõik on küsimused, mis peaksid huvitama mitte ainult hariduselu juhte, vaid õpetajaskonda ennast.

Sellepärast on küll vajalik, et õpetajatepäevil ja kongressel ning Õp. Liidu ringkonnas võetaks harutlemisele eelpoolnimetatud ja veel teised (näit. õp. valimiskord) õpetajaskonna kutseõiguslikud küsimused.

Gümnaasiumi-õpetajate I kongress.

Tallinnas, 3.—5. aprillil 1929. a.

Järg.

Õpilaste valik.

Koolin. J. Lang refereerib

„Õpilaste valiku vajadusest keskkoolis“. Kõneleja võtab oma kõne kokku järgmistesse põhilausestesse:

1. Demokraatlik kasvatus nõuab kõigi kodanikkude arendamist nõnda, et nad suudaksid parimate tagajärgedega rakendada oma jõudu ühiskonna teenistusse.

2. Õpilased on oma arenemisvõimelt tunduvalt erinevad, samuti on erinevad ka ühiskonna tarvidused haritud jõudude järele. Seepärast tuleb koolide liigid korraldada vastavalt õpilaste loo-

duslikele eeldustele ja edaspidistele rakendamisvõimalustele.

3. Keskkooli ülesandeks on valmistada ette keerulisemate ja juhtivamate tööde tegijaid ühiskonnas. Sellele ülesandele vastavalt peaks toimuma ka õpilasmaterjali valik.

4. Õpilaste valik ei ole vastolus ühtluskooli põhimõttega.

5. Praegu pole Eesti üldhariduslikudes keskkoolides nimetamisväärt õpilaste valikut.

Järgmine referent koolin. J. Grünthal kõneleb teemast „Keskkooli õpilaste valik“, selgitades järgmisi küsimusi:

1. Õpilaste hoolika valiku vajadus on tingitud kooli eesmärgist, kooli ainetikust, kooli töökoormast ja kooli mahutavusest.

2. Õpilaste valik on vajaline ka õpilaste endi huvides.

3. Õpilaste valikul olgu mõõduandev ainult õpilase vastavus valiva kooli sihile ja nõuetele (õpilase majanduslik seisukord ei tohiks olla mõõduandev).

4. Algkooli lõputunnistus on mitmeti puudulik valiku abinõu.

5. Tavaline võistluseksam on vähe otstarbekohane, ühekülgne ja paratamatult subjektiivne valiku abinõu.

6. „Prooviaeg“ on häid võimalusi pakkuv abinõu, kuid selle kasutamine on seotud suurte raskustega.

7. Õpilaste hindamine ja kirjeldamine psühhograafiliste meetodite abil on väärtuslik valiku abinõu, mille harastamist algkooli lõppaastail tuleks soovitada kõigiti.

8. Intelligentsuse, teadmuste ja võimete uurimine normmeeritud testide abil võimaldab otstarbekohast, igakülgset ja objektiivset hindamist ja valikut.

Läbirääkimised.

A. Kuks: Õpilaste valiku teostamine on lõpmatu raske. Katsetatakse praegu kõigis maades, kuid kindlaid abinõusid ei leidu. Katsekoda ja psühhotehnilised uurimused ei anna ka tagajärgi. Lapse hinge arenemine on väga keeruline, ja on raske öelda, mis temast saab. Lõppeks aga on kõik valiku abinõud meile kasulikud. Kõige rohkem meeldiks mulle prooviaeg, kuid see on kallis lõbu.

O. J. Kiesel: Õpilaste valiku küsimuse lõplik otsustamine on meie kooli korraldamise alal veel varajane. Ei ole küllalt selge, mida mõeldakse andekuse all. Referendid ei puudutanud inimese vaimse arenemise tüüpe. Kes ühes tüübis andekas, selle võib teises pidada andetuks. Millise tüübi järele valime siis andekaid gümnaasiumi? Ja kas saab andekust määrata? Hinnata saab töötulemusi, mis alati ei olene andekusest. Andekus töötagajärgede hindamisel sõltub õpilaste majanduslikust ja sotsiaalsest seisukorrast. Jõukamad

vanemad võivad võtta oma lastele kodusõpetajaid ja tunniandjaid, kelle vabal töö edukus peab olema suurem, näit. võõrkeeltes. Kui kodus kõneldakse võõrkeelt, siis õpilane sellest perekonnast on selles võõrkeeles ka andekam võrreldes teistega. Valik praegusel ajal soodustaks ainult jõukamate õppimist gümnaasiumis.

Veel võib küsida, miks peavad ainult gümnaasiumis õppima andekad? Kas teised kutsealad ei nõua andekust? Mitte andekus üldse ei pea olema määramise aluseks, vaid nõue, et iga inimene oleks õigel kohal.

Testidele tuleb vaadata kui ühele, aga mitte kui ainuõigele vahendile andekate valikul.

Tuleb ka küsida, keda on elu luge nud andekaks ja valituks? Ja millal? Kas Carnegi oli andekas? Aga ta ei olnud isegi algkooli lõpetanud. Millal selgus, et äsja surnud prantsuse väejuht Foch oli andekas sõjaväelane? Muidugi mitte koolipingil, ega isegi maailmasõja ajal.

Sellepärast peab toimima andekate valikul algkooli lõpetamisel äärmise ettevaatusega; ei saa kuidagi tunnustada õigustatuks, et seadusandlikult tuleks gümnaasiumi astumisel panna maksma kiires korras õpilaste valik andekuse alusel.

J. Mohrfeldt: Lõputunnistused on paremaks abinõuks õpilaste valikul. Kuigi üksiku õpetaja hindamine on subjektiivne, ei eksi siiski nii kergesti terve pedagoogika-nõukogu. Eksam annab tihti eksliku kujutluse õpilasest. Suureks paheks on klasside ülekoormamine õpilastega, mispärast tuleks õpilaste arvu maksimum klassi kohta kindlaks määrata.

F. Klement: Nagu selgub, pole otstarbekohast abinõu valiku teostamiseks. Prooviaasta pole teostatav. Küsimus üldse pole niivõrt aktuaalne. Kas n.n. „äralangemise“ põhjuseks pole muud asjaolud? Arvan, et kasvatus ja õpetamise süsteem tuleks muuta. Endises vene keskkoolis oli valik, kuid „äralangemine“ oli siiski olemas.

J. Simtman: Valik, kuigi ta tarvilik, on raskesti läbiviidav; pole õiget

abinõu. Kui meil koolivõrk oleks korraldatud nii, et algkoolide lõpetajad saaksid astuda kutse- või keskkooli oma huvide ja võimete kohaselt, siis ei oleks vist suurt vajadust õpilaste valikul keskkooli astumisel.

D. Uiga: Ei saa ühineda referentide poolt esitatud resolutsioonidega ja nende põhjendustega. Testide süsteem ei anna soovitavaid tagajärgi.

A. Veiderman: Pooldan õpilaste valikut. Ainult valiku puhul on võimalik tõsta keskkooli tasapinda. Gümnaasiumides, kus puuduvad vähese tungi tõttu võistluseksamid, on õpilaste edukus väga väike.

Valikut saab teostada ainult siis, kui on koole, kuhu õpilased võiksid astuda. Neid praegu ei ole. Tuleb asutada uusi ja reorganiseerida seniseid erilaadilisteks.

H. Roos: Olen valiku poolt. See on esimeses järjekorras kasvatuse küsimus, kui näidatakse õpilasele õige suund edasiõppimiseks.

Pr. G. Mathiesen: Valik on tarvilik, sest vastasel korral ei suuda keskkooli kaks alamat klassi töötada küllalt produktiivselt. Valiku aluseks olgu kolm põhimõtet: töö tahe, töö oskus ja andekus. Neid aga ei näita eksamid ega ka testid, vaid ainult prooviaeg. Kõige parem on algkooli erapooletu soovitus, mis oleks antud nimetatud põhimõtete alusel. Sama valiku peaks tegema ka keskkoolist ülikooli astujaile.

A. Raudsepp: Meie ei saa 14-aastasile algkooli-lõpetajaile seada horoskoop. See on võimatu. Valik on praegu „prooviaja“ näol kahes alamas klassis olemas. See aeg pole kellelegi kadunud. Õpilane on saanud vanemaks, targa, viibinud keskkooli kasvatavas õhkkonnas.

E. Martinson: Keskkooliseaduse loomise ajal ei olnud andekuse küsimus päevakorras. Seadusega taheti teha kool kõigile kättesaadavaks. Selektiooni põhimõtte leidub seaduses vastuvõtte-eksamite näol.

J. Adamson: Valiku tähtsust ei saa eitada vene koolist pärit olevate andmetega. Keskpärastele ja puht-praktiliste kalduvustega õpilastele võimaldada keskkoolist lahkumine ja ellu as-

tumine, kuid enam-vähem ettevalmistatult.

M. Vellema: Selektiooni vajadus on tekkinud tegelikest elunõudeist. Kaevatakse, et keskkool annab nõrgalt ettevalmistatud üliõpilasi. Keskkool aga, võttes vastu kõiki soovijaid, peab neid tahes või tahtmata vedama ühest klassist teise ja viimaks ka nõrkadele andma lõputunnistused. Selektioon aga kõrvaldab teatud määral selle pahe.

Mis puutub valiku viisidesse, siis on minu arvates otstarbekohane just testide süsteem. Kuid meil on see raske teostada, sest puuduvad veel vastavad standardid.

Emma Peterson: Referentide poolt soovitatakse intelligentsuse ja vaimsete võimete uurimist. Oleks hea, kui seataks sisse sellekohased personaal-lehed nii alg- kui keskkoolis. Need annaksid ülevaate õpilase arenemisest ja neid saaks kasutada ka valiku teostamisel. Härra Grüntali nõue määruse maksmapaneku suhtes on vastuvõtmatu. Selleks on valiku meetodid veel liiga puudulikud ja õpetajail puuduvad vajalikud oskused.

Referentide lõppsõnad.

J. Lang: On kaks seisukohta: teoreetiline ja praktiline. Eriti tuleb aga rõhutada põhimõtet: töö tuleb korraldada nii, et see oleks võimalikult otstarbekohasem. Kuuldub arvamusi, et õpilaste valik olevat ebademokraatlik abinõu. Kuid demokraatia huvides ta just on. Ta aitab kõige paremini kasutada rahvas peituvaid vaimseid varasid. Kellelegi ei suleta teed keskkooli. Juhatatakse ainult õige suund. Muidugi juhtub igal pool eksitusi. Meil on võetud aluseks üldharidusliku keskkooli haru, mis viib ülikooli. Keskkooli lõpetajad aga jõuavad kaugemale, kui sisseastujad valitud. Valiku teostamine sündigu teadlikult. Küsimuse algatamine ei ole varajane ja tema edasilükkamine ei anna mingeid paremusi. Küll aga tuleb ta kohe otsustada põhimõtte-likult.

J. Grüntal: Küsimus ei ole enne- aegne, kuna ta on juba tekkinud. Keskkool ei anna soovitavaid tagajärgi. Va-

lik tuleb siin appi. Küsitakse, kas valik on demokraatlik? Kuigi pole viisakas vastata küsimusega, küsiksin, kas algkoolist abikooli eraldamine on demokraatlik? Minu poolt ettenähtud „proovikoda“ on ainult keskkoh. Abinõud ikkagi midagi annavad. Tugevaid ja andekaid tuleb toetada. Muidugi on ka mujal vaja andekust, kuid gümnaasium vajab vastavat andekust. Algkooli lõputunnistused ei kõlba valiku mõõdupuuks. Keskkoolide lõpetajaile nõutakse samu õigusi mis välismaalgi. Järelikult tuleb neile esitada ka samu nõudmisi. Test on tundelikum kui eksam. Vastavate nõudmiste standardid saame tööga. Igasugused uurimise meetodid täienevad, kui nendega töötatakse.

Kongressi II päev, neljapäeval 4 aprillil.

Kongressi teine istung.

Keskkooli kuju ja kestvus.

Referaadid.

Esimesena dir. *L. Raudkepp* kõneleb „Eksamite küsimusest“. Kõneleja konstateerib, et hiljuti ilmus ajalehtedes teade, et koolinõunikkuude nõupidamine on otsustanud eksamid koolides ära jätta ja sisse seada kordamispäevad. See avaldab halba mõju õpilastele. Üldse on koolinõunikud keskkoolide jaoks ülearused. Nende aset täidaksid peainspektorid ja pedagoogika-nõukogud. Koolinõunikkuude päevast võtsid osa ka algkoolide koolinõunikud, kellel pole midagi tegemist keskkooliga ja selle eksamitega. Öeldakse, eksamites olevat palju juhulist ja ärritavat. Kuid pingutus ja ärevus ei olegi nii kardetavad, kui just süda haige ei ole. Mis sellest siis, kui õpilased erutuvad. Närvlikkus on energia tundemärk.

Kordamispäevad pole korraldatud ratsionaalselt. Korrales tuleks anda materjal uuel kujul. Kuidas seda teha? Küll aga on kordamisel tähtsus, kui õpilane seda peab tegema iseseisvalt. Selle juures oleks eksam õpilase jõu proov. Valik on ühenduses eksami nõudega. Testi ei saa eelistada eksamile. Test näitab vaimset erksust, eksam teadmusi. Elus tuleb kodanikul teha palju katseid, miks ei peaks kool selleks harjutama.

Kui jätta ära eksamid, siis tuleksid jätta ära ka kontroll-kirjandid. Kui eksamid ära jätta, areneb hooletus ja vastutustunde puudus. Seda ei saa aga lubada. Ei saa võtta hüüdsõnaks: kõike kõigile kõige kergemini! Eksamitel on suur kasvatuslik mõju, eriti meie oludes. Oleme tööarmastaja rahvas; miks kardame siis seda väikest survet. Vanasti töötasime ka surve all.

Lõppeks kõneleja avaldab soovi, et algkoolide koolinõunikud ärgu hääletagu keskkooli eksamite küsimuse otsustamisel kaasa.

Järgmisena dir. *N. Kann* kõneleb teemast „Eesti keskkooli kuju ja kestvus“. Kõneleja toob oma ettekandes esile järgmised seisukohad:

Eesti ühtluskool koostub kolmest astmest: alg-, kesk- ja ülemastmest.

Algastmeks on nelja-aastane põhikool, milles saavad kasvatust ja algõpetust kõik Eesti kodanikkude lapsed.

Pärast nelja-aastast põhikooli on harunemine. Osa lapsi õpib edasi kaheaastases ülemalgkoolis ehk algkooli viiendas ja kuuendas klassis; osa lapsi astub neljaklassilisse keskkooli. Viimane ei ole maksuta kool.

Põhikoolis ja kaheaastases ülemalgkoolis ei õpetata võõrkeeli; keskkoolis õpetatakse kaht võõrkeelt sunduslikult, kolmandat vabatahtlikult.

Kaheaastase ülemalgkooli (kuueklassilise algkooli) lõpetajad astuvad kaheaastasesse täiendusklassidesse, ühe-, kahe- või kolmeaastasesse kaubandus-, tööstus-, majapidamis-, põllumajandus-, mere- või muudesse alamkoolidesse. Täiendusklasside kursuse võib korraldada nii, et nad valmistavad ette õpilasi gümnaasiumi või realkooli astumiseks.

Keskkoolidest, mida Eestis võib olla nii palju kui nõuab tarvidus, astuvad lõpetajad eksamitega neljaklassilisse üldhariduslikku gümnaasiumi või realkooli.

Gümnaasiumid ja realkoolid valmistavad õpilasi ette ülikoolidesse astumiseks. Ülikooli haridusega isikute üleproduktiooni ärahoidmiseks tuleb gümnaasiumide ja realkoolide arvu piirata nii, et nende arv ei tõuseks üle 30-ne.

Gümnaasiumi ja realkooli lõpeta-

jail, kes tahavad astuda välismaa või kodumaa ülikoolidesse, on lõppeksamid. Lõppeksamite sooritajad saavad küpsustunnistuse, mis annab õiguse astuda kodu- ja välismaa ülikoolidesse.

Gümnaasiumi lõpetajad, kes ei ole sooritanud lõppeksameid, saavad gümnaasiumi või realkooli lõputunnistuse. Viimane ei anna õigust astuda ülikooli.

Keskkooli lõpetajad, kes ei taha jätkata oma haridust üldhariduslikus gümnaasiumis või realkoolis, astuvad kolme- ja nelja-aastastesse kutsekoolidesse, nagu neljaklassilistesse seminaridesse, kommerts- ja tehnika kesk-erikoolidesse, kolmeklassilistesse põllumajanduse, majapidamise, aianduse, piimanduse, metsanduse ja mitmesugustesse teistes kesk-erikoolidesse.

Erikoolide lõpetajail on õigus astuda ülikoolide vastavatesse osakondadesse ilma eksamita, teistesse aga täiendavate eksamitega õppeaineis, mille kur-

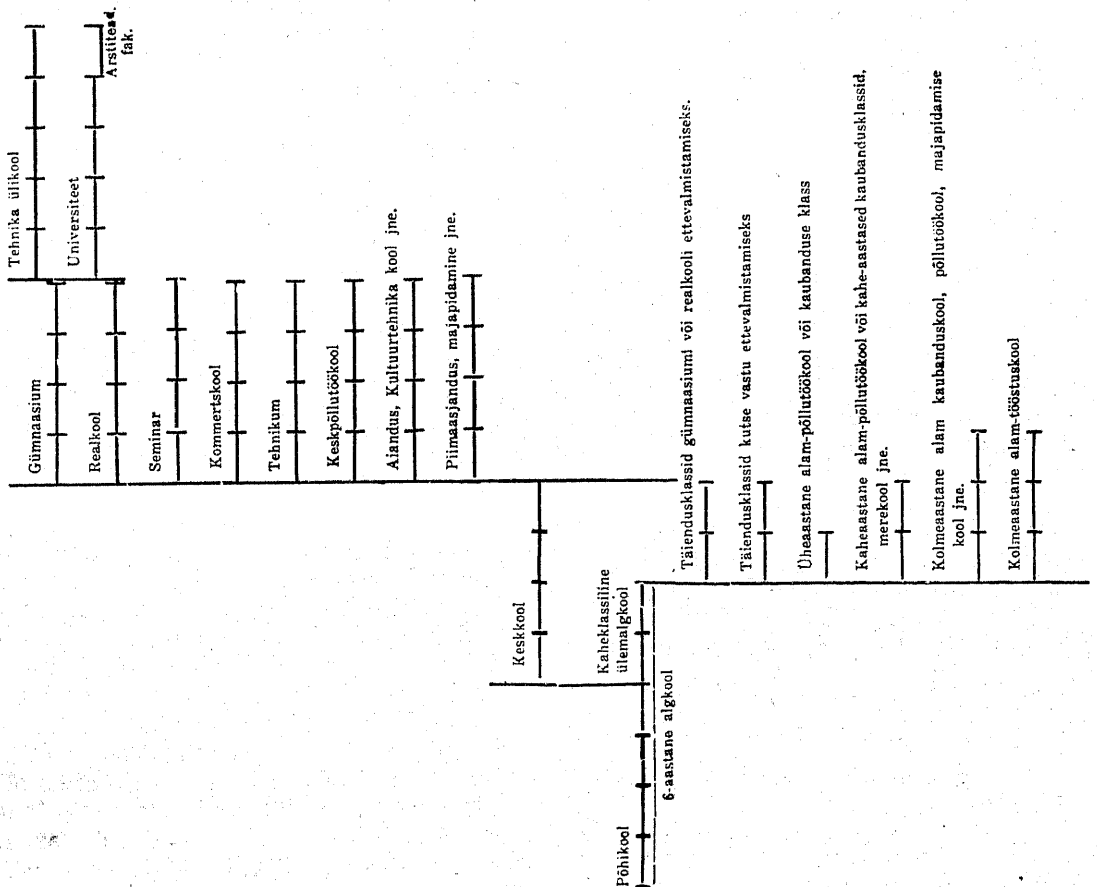
sus on vähem kui üldharidusliku gümnaasiumi või realkooli täielik kursus. Gümnaasiumis ja realkoolis õpetatakse kolme võõrkeelt sunduslikult: gümnaasiumis ladina ja kaht uut keelt, realkoolis kolme uut keelt.

Iga gümnaasiumi ja realkooliga on ühendatud keskkool, nii et Eestis on 30 kaheksaklassilist ülemkeskkooli.

Linnades, alevites ja maal asuvad keskkoolid, mis ei ole ühendatud gümnaasiumide või realkoolidega, võivad olla ühendatud neljaklassiliste põhikoolidega. Põhikoolid on avalikkude koolide juures maksuta, keskkoolid on kõik maksulised.

Õppekavad seatakse niiviisi kokku, et iga ühtluskooli aste annab omaette enam-vähem ümmarguse hariduse.

Kolmeastmeline ühtluskool lahendab kergesti võõrkeelte järjekorra küsimuse ja paneb piiri ülikooli lõpetajate üleproduktsoonile.

Kolmas referent dir. N. Nurmiste kõneleb teemast „**Keskkooli kuju ja kestvus**“, võttes oma ettekande kokku järgmistesse põhilausestesse:

Meie keskkooli puudused on põhjendatud peaaesjalikult koolide liigsuure arvuga.

Vähem osa süüst langeb koolikorralduse skeemile, mis üldiselt vastuvõetav, kuid vajab keskosas täiendamist ja arendamist, et selgitada keskkooli sihte ja differentsida ülesandeid.

Põhiettepanek: lahutada keskkool vältuse ja sisu järgi kaheks iseseisvaks erinimega osaks:

- a) lühem osa — alamkeskkool — realkool; valmistab elule, ametile;
- b) pikem osa — kõrgem keskkool — gümnaasium; valmistab ülikoolidesse.

Detaile.

1. Realkool 4—5-aastase kursusega, mis algklassides ühtlane, kuid lõppklassides võib erineda tunduvalt. Siia kantakse üle meie senise keskkooli omapärasus — harude rohkus, elukutsete rohkusele vastavalt: ametnikkude ettevalmistus riigi- ja omavalitsusasutistes, kaubandus-teenilised ametid, ühistegevus; tütarlaste keskkool — kodukultuur, majapidamine, kasvatus (alamseminar). Realkooli korraldamine ei vaja eriseadust, vaid võib kujuneda olemasoleva majanduskoolide seaduse alusel.

2. Gümnaasiumid on 2—3-me haruga, ja seal õpivad ainult need, kes lähevad ülikooli. Kestvus 7 aastat ($5 + 7 = 12$).

3. Võõrkeeli ei õpetata algkoolis; keskkooliminejad lahkuvad algkoolist pärast 5-da klassi lõpetamist; esimesel aastal pannakse keskkoolis erilist rõhku võõrkeele õpetamisele; võõrkeeli õpetatakse tüübile vastavalt — realkoolis 1—3, gümnaasiumis 2—4.

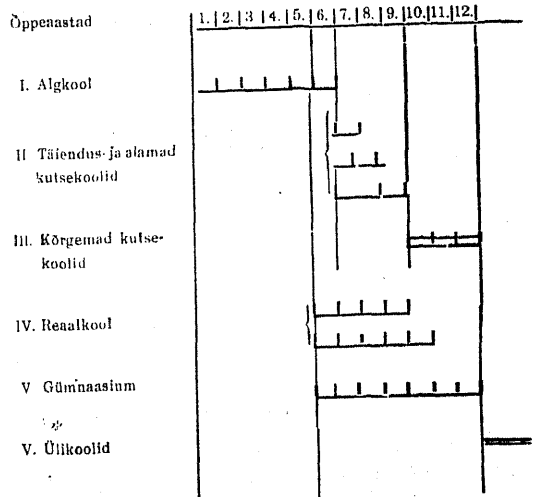
Rakendus.

1. Igas maakonnalinnas on ainult üks gümnaasium.

2. Kõik maal-asuvad gümnaasiumid muudetakse kohalistele oludele vastavaiks realkoolideks.

3. Eesti gümnaasiumide üldarv ei tohi tõusta üle 20-ne; lõppklasside arv — mitte üle 25-e.

Koolikorralduse skeem.

Viimasena refereerib õp. *Salme Pruuden* teemast „**Keskhariduse korraldamine tütarlastele**“, esitades järgmised seisukohad:

Keskkool on 6-aastane ja jaguneb kahte astmesse: alamaste — I ja II kl. — üldise õppekavaga ja ülemaste — III, IV, V ja VI kl. — erineva õppekavaga.

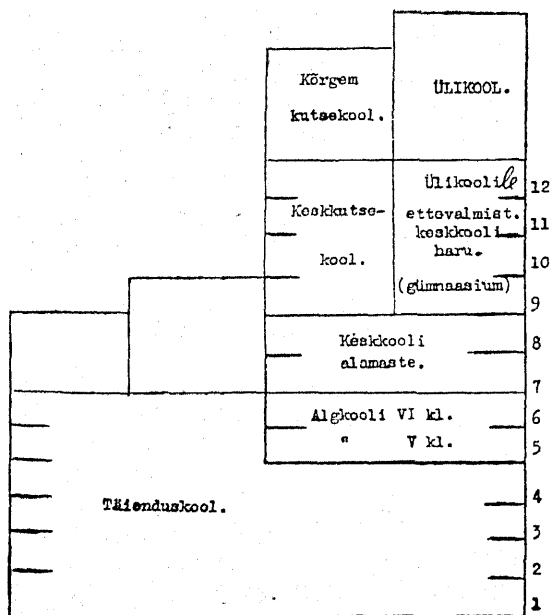
Harunemise juures tuleb teha kindlat vahet ülikooli viivate harude ja keskkooli kutseharude vahel. Praegused keskkooli kutselaadilised harud tulevad muuta keskkutsekoolideks peale tütarlaste majapidamisharu. Ülikooli võivad pääseda keskkutsekooli lõpetajad ainult vastavaid täienduseksameid õiendades.

Õpilaste valiku, üldise arenemise ja võõrkeelte nimel tuleb lubada keskkoolile avada algkooli V ja VI kl. Et mitte rikkuda ühtluskooli põhimõtet, peaksid need klassid olema maksuta ja kava poolest vastama algkooli lõppklassidele (peale võõrkeelte). Samuti peaksid nende klasside lõpetajad saama kuueklassilise algkooli lõputunnistuse. Neile klassidele tuleb vaadata kui algkooli eriharule, kuhu lähevad peale neljanda õppeaasta andekamad õpilased, kes kavatsevad jätkata õppimist keskkoolis.

Kõigi keskkooli harude õppekavadesse tuleb võtta lühendatud kursus kodumajandust sundusliku ainena, tütarlastele terves ulatuses, poeglastele osalises (elamu, kodune arvepidamine, kasvatusteadus, perekonna sotsioloogia).

Ülikoolile ettevalmistav keskkooli haru on ühesugune niihästi tütarlastele kui poeglastele.

Tütarlaste majapidamisharu tuleb ümber korraldada kodumajanduse kutseharuks, mille lõpetajad saavad kodumajandaja kutse, pedagoogiumi või vastava kursuste kaudu õiguse õpetada alg- ja täienduskoolis. Ka peab see haru ette valmistama kõrgemale kodumajanduskoolile. Seepärast tulevad mõlemate koolide õppekavad kooskõlastada võimalust mööda. Kodum. haru lõpetajad pääsevad ülikooli ainult vastav. täienduseksameid õiendades.

Läbirääkimised.

J. Kana: Keskkooli korraldusest on huvitatud riik, seltskond ja õpilased. Kahjuks aga leiavad ka referendid, et „jaunim“ osa keskkoolist on gümnaasium, mis juhib ülikooli. Samal ajal aga tähendatakse, et osa lapsi, kelle an-

ded ei küüni gümnaasiumini, tuleb juhtida kutsekooli. Need on ainult teoreetilised kaalutlused, millega ei saa anda keskkooli küsimusele uut suunda. Praktelistest kavatsustest aga ei kõneldud. Esitatud süsteemide kallal tuleks kaua töötada ja kaaluda.

Referendid eksivad, kui arvavad, et kutsekool lahendab keskkooli korralduse keerdsõlme. Kutsekooli küsimus on seotud tarviduse küsimusega. Ei saa näit. avada sadulseppade koole, kuna meil sellel alal tööd pole, sest ostetakse vahest ainult 2—3 sadulat. Kutsehariduse korralduse aluseks olgu majanduse elu põhjalik kaalumine. Lootus kutseharidusele on praegu suuremas osas enesepete. Juba praegugi on palju töötakutselisi inimesi. Ja neid on raskem rahuldada. Mõni filosoofia magister asub ennemini teisele alale, kas või füüsilisele tööle kui, näit., väljaõppinud korstnapühkija. Samuti on tütarlaste kutseharidusega.

Nähakse ette keskkooli keskmise osa ümberkorraldamine praktilisel alusel, kuid unustatakse, et meil pole selle jaoks õpetajaid. Samuti on ka õpilaste vanus oluline. Keskkooli keskmine osa vastaks umbes end. linnakoolidele, kuid neis olid head õppejõud ja õpilaste vanus oli palju kõrgem.

J. Lang: Keskkooli ümberkorraldamisel tuleb lähtuda 6-kl. sunduslikust algkoolist.

On tarvis luua uus üldhariduslik kool (umbes 3-aastase kursusega), mis saaks vahelüliks alg- ja keskkooli vahel („kõrgem algkool“).

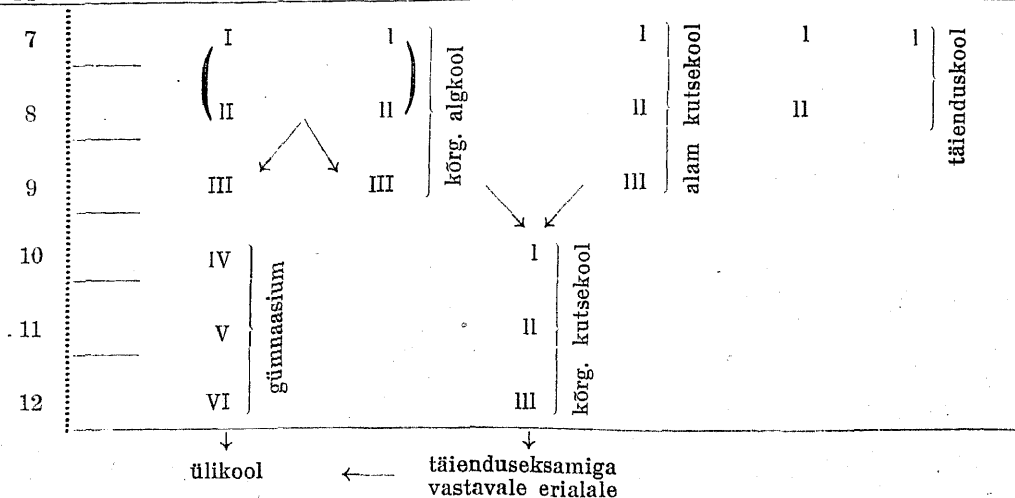
Keskkooli I aste (7. ja 8. õppeaasta) tuleb kooskõlastada „kõrgema algkooli kahe esimese õppeaastaga nõnda, et oleks võimalik 7-da ja 8-da õppeaasta lõpul üleminek keskkoolist „kõrgemasse algkooli“ ja ümberpöördukt.

„Kõrgema algkooli“ lõppklass tuleb korraldada kutsealadiliselt.

Kõrgemad kutsekoolid tulevad üles ehitada kõrgemale algkoolile.

Gümnaasiumi kursus tuleb pikendada 6-aastaseks. Esitab järgmise skeemi.

Õppeaastad

Minu ettepanekud on teostatavad praeguste seaduste alusel ega nõua mingit uut seadust.

Emma Peterson: Referendid polnud rahul algkooliga, kuna see ei valmistavat õpilasi küllalt ette keskkoolile, kuigi toonitati, et ei taheta lõhkuda ühtluskooli, jääb tõsiasjaks, et kõigi ettepanud skeemide teostamisel (välja arvatud hr. J. Lang'i ettepanek) see sünniks. Algkoolide lõpetajad ei pääseks enam keskkooli, ja see oleks ühtluskooli põhimõtte rikkumine. Ühtlasi langeks ka keskkooli õpilaste tasapind, kuna valik jääks palju kitsamaks, pääseks ju keskkooli õpilased ainult vastavaist klassidest. Olen ikka olnud ühtluskooli kaitsja ja leian, et meie kooli süsteemil midagi viga ei ole. Meie kool ei ole välja kujunenudki: algkool ei ole saanud täies ulatuses maksma hakata, keskkool ei ole veel hinge sisse saanud. Oleks täiesti enneaegne koolisüsteemi lõhkuma hakata. Hra Lang'i ettepanek on kõige vastuvõetavam, sest ta jätab ühtluskooli põhimõtte rikkumata. Vastuvõetav on ka keskkooli kursuse pikendamise ettepanek ühe aasta võrra sel juhul, kui algkoolist ära jääb võõrkeel.

A. Veiderman: Keskkoolile heidetakse ette, et ta ei valmista ette keeltes. Siis olevat ta oma eriharude poolest liiga kirju. Lõppeks, keskkooli olevat liiga palju. Arvan, et suure osa puudustest kõrvaldab õpilaste valik keskkooli vastuvõtmisel. Suur osa süüst la-sub aga ka õpetajate südamel.

A. Kuks: Skandinaavia maades on koolisüsteem kolmeastmeline. Elu nõuab differentsummist, sellepärast peavad inimesed arvestama juba varakult ja asuma õppima seda, milleks neil on dispositsioon. See selgub 12-ks eluaastaks. Siis hakkab ka kool hargnema. Eile kõneldi, et keskkool peab valima. See ei ole õige: valima peavad kõik koolid.

A. Kurvits: Kõige pealt pean võtma sõna poolisiklikus asjas hra Raudkepi kahtlustava märkuse puhul koolinõunikude aadressil eile ja täna, nagu ei oleks koolinõunikud kompetentsed eksamite ja teisi keskkooli küsimusi harutama. Sellepärast avaldas hra Raudkepp ettevaatuse mõttes soovi, et koolinõunikud keelduksid käesoleval kongressil hääleõigust kasutamast. Loen tarvilikuks informeerida kongressi liikmeid, et eksamite küsimuse harutamise koolinõunikude päeval võtsid osa ka seminaride ja mõnede keskkoolide direktorid ja E. O. Liidu esindajad, nõnda et otust eksamite kaotamise kohta ei tohiks nimetada vähiklikuks, eriti kui pidada silmas uue aja teoreetilise pedagoogika seisukohti, millega võiks tutvuda ka hra Raudkepp ja loodetavasti mitte kahjuks tema sõnavõtmistele pedagoogilistes küsimustes.

Olen fanaatiline hariduse pooldaja ja usun, et inimesed uuestistünd käib läbi hariduse, olgugi see tee raske Kõigata tee. Hoiatan 6-aastase algkooli lõhkumise eest, kuna see kool pole veel jõudnudki välja areneda ja oma vilja

näidata, sest eestiaegse seminari lõpetajad, kes ette valmistatud 6-aastase algkooli tööks, on veel vähemuses.

Otsustatakse teha lõunavaheag, mille lõppedes läbirääkimised jätkuvad.

Kolmas istung.

F. V. Mikkelsaar: Eesti kool pole jõudnud veel kujuneda lõplikult. Teda võiks võrrelda uue hoonega, milles elamine pole veel küllalt mugav. Kuid kas vaja sellepärast hoone lõhkuda, kui temas küllalt soe ei ole. Tuleb ahjud korda seada.

Meil on kõik koolisüsteemid tuttavat. Mujal on nad proovitud. Üldiselt valitseb tendents, et kolmejärgulised süsteemid muutuvad kahejärgulisteks esimese ja teise astme ühtesulamise teel.

Mis põhjused on siis koolisüsteemi muutmiseks? Öeldakse, võorkeelte õpetamine. Keelte küsimuse saab korraldada. Oleme isekeskis keskkooli-õpetajate kongressil, sellepärast võime tunnustada, et suur osa veast peitub õpetajates. Erksamad õpetajad viibivad siin kongressil, passiivsem osa on kodus. Nende juurde ei pääse meie mingi sõnaga. Selektiooniküsimus annab paremaid tagajärgi ja sellepärast võib tähendada, et meie käisime eile õigemate teed.

Siin räägiti eriharuliste gümnaasiumide vastu ja keegi toetus prof. Põllu arvamusel. Kuid ühel koosolekul oli hra Põld sunnitud tunnustama ka põllumajandusliku gümnaasiumi väärtust.

A. Raudsepp: Seltskonnal ja kahjuks mõnel haridustegelasel on vildak kujutus kutselaadilistest keskkoolidest, nimetades neid kahepaikseteks. Gümnaasiumid, nagu tehnika-, põllumajanduse- j. t. on samuti üldhariduslikud keskkoolid, ainult selle vahega, et nad haridusaineteks võtavad väga elulisi, ajanõuetele vastavaid objekte, samuti tarvitades elunõuetele rohkem vastavaid meetodeid, võrreldes vanemate n.n. puht-tüübiliste koolidega.

Põhimõttelt pooldan eksameid. Õpilastelt tuleb ometi nõuda aruannet töö kohta. On otstarbekohane jätta peda-

googika-nõukogu kompetentsi otsustada, kuis seda õpilastelt nõuda.

Ei usu, et 6-aastane keskkool suudaks kõrvaldada kõik pahed, sellepärast ei saa seda pooldada.

J. Schwalbe: Keskkool tuleb ehitada tingimata vähemalt 6-aastasele algkoolile. Ka ei tohi arvata, nagu oleks kaks eriülesannet — valmistada ette elule ja ülikoolile. Keskkooli üldharidus oleks soovitav võimalikult kõigile, kel selleks võimeid ja püsivust. Asjatu on karta haritlaste üleproduktsooni. Ei ole paha, kui isegi lihtsaima töö tegijad oleksid keskkooli haridusega.

V. Neggo: Eesti rahvale on praegune koolisüsteem liiga kallis nende noorte inimeste raiskumineku tõttu, kes ei suuda lõpetada keskkooli, või nõrgana minnes ülikooli, ei lõpeta seda. Need inimesed ei taha hiljem asuda tööle mõnel lihtsamal alal. Sellepärast tuleb pooldada õpilaste valikut, kui ka seda, et tuleb luua veel üks aste enne keskkooli astumist „kõrgema algkooli“ või keskkooli esimese astme näol.

J. Käis: Vaadeldes tehtud ettepanekuid, tekib küsimus, missugusel alusel ehitada üles keskkool, s. o. ühtluskooli teine aste. Ei saa alahinnata algkooli-õpetust. On kõrge kultuuriga rahvaid, kus palju kirjaoskamatu, kuna algkool väga madalal järjel. Dir. N. Kann'u kava ei võimalda teostada sundslikku 6-aastast algkooli. Ta kisub selle alla 4. a. peale. Ja see oleks samm tagasi. See on ka terve kava nõrgem kül. Missugune peaks olema keskkool, sellele leiab vaevalt küll kongress vastuse. Tähtis on aga mõte, et keskkool olgu kaheastmeline. Esimene aste võimaldab valiku. Keskkooli ümberkorraldamise aluseks võetagu 6-aastane algkool.

J. Kiiwet: Keskkoolide eriharud ei anna mingit kutset, kuid on andmeid, et ülikoolis vastavais fakulteetides on rohkem edu eriharulistest gümnaasiumidest tulijail. Ei saa ühineda hr. Kana' väitega, et mõnel kutsealal lõpetanud puudub tahe minna teisele alale. Kes mingi kutse on õppinud, võib kergesti seda teise alaga täiendada ja sel alal tööd leida.

Mis puutub esitatud teesidesse, siis

on kindel, et ühtluskooli põhimõtet ei tohi rikkuda. Algkool jäägu puutumata. Ka pole otstarbekohane vahepealse astme loomine, kuna see teeks süsteemist hüppe kõrvale. Mõeldav oleks, et keskastme moodustaks praegune alamaste, kuid see on keskkooli juures juba olemas.

G. Ollik: Reform on ilus, kuid revolutsioon on veel ilusam. Kui see aga järsult ja liiga sagedasti sünnib, siis toob see raskusi. Sellepärast on ka meil kahjulik hävitada vana hoone, mis pole õieti valmiski. Kõige meeldivam on hra Lang'i kava. Üldiselt lepib kõiki keskkoolile ühe aasta juurdelisamine. See aga oleneb majanduslikust seisukorrast. Hra Lang'i juurdeehitus kõrgema algkooli kujul ei too erilisi uuendusi.

Eksamite küsimuses ei saa teha etteheiteid koolinõunikudele. Enne kui küsimus jõudis nende otsustamisele, kogus ministeerium koolivalitsuste kaudu andmeid koolidelt. Hra Raudkepp esitas koguni eriarvamuse. Kui koolinõunikud millegi muuga dir. Raudkeppi pole pahandanud, siis ehk annab ta kui tõsine kristlane selle neile andeks.

A. Kurvits: Kuulun nende hulka, kes tahavad keskkooli haridust levitada võimalikult laiemate rahvakihtide hulka. Olen isiklikult elus teinud üle 250 eksami ega karda neid, kuid eksamid senisel kujul on ebapedagoogilised.

J. Simeon: Näib, et hra Lang'i kavas rohkem kui referentide omades nähakse keskkooli hädade kahandamiseks väljapääsu kutsehariduse korraldamises. Kas aga kutsekooli huvid leiaksid küllaldast kaitset sääraustes tingimustes? Kui I ja II klassi kursused kõrgemas algkoolis ja keskkoolis samad oleksid, ja alles III kõrgema algkooli klass tuleks korraldada kutselaadiliselt, siis ei usu ma, et selles viimases klassis saaks anda õpilastele kuigi ümmarguse hariduse, liiatagi veel kutselaadilise, mis võimaldaks asuda tegeliku töö juurde. Kui keskkooli osast sunnitakse nõrgemaid õpilasi minema kõrgemasse algkooli, siis diskrediteerib see kutsekoole.

J. Sütt: Dir. Kann tähendas, et

tema kava teostamine 5. ja 6. õppeaasta keskkooli juurde toomise suhtes on võimalik, kuna maal algkoolid suuremalt jaolt 4-klassilised. See pole aga enam nii. Kuueaastane algkool on teostumas ega ole mingit mõtet seda lõhkuda. Teiseks tundub hra Kann'u kava õige aristokraatne. Ta lähtub puht linna seisukohalt, jättes arvestamata maa. Kuid pole soovitatav lapsi liiga vara linna tuua. Dir. Kann'u kava hädaohtlikum punkt on maksuline keskkool alates 5. õppeaastast. See ei ole lubatav rahva suure hulga majanduslikust seisukohast, sest vaesem kiht oleks keskkoolist eemale tõrjutud.

H. Roos: Olen tüürinud tütarlaste hariduses sellele, et naised valiksid loomuliku elukutse. Kasvatuslike küsimustega tuleks aga tutvustada ka poeglapsi.

Ei saa leppida hra Raudkepi soovivaaldustega eksamite kohta. Koolinõunikud on meie nõuandjad, n. ö. „pedagoogiline südametunnistus“. Kui nemad on asunud eksamite suhtes eitavale seisukohale, siis tuleb seda ka arvestada. Muidugi on terve meie õpetustöö üks alaline eksam; kui leppida sellega, et ainult aasta lõpul tuleb kord eksamineerimine, siis muutub meie töö kergeks.

F. V. Mikkelsaar: Meie keskkooli seaduse järgi on keskkool 2-astmeline, mille juures esimesed klassid oma kavade kohaselt peavad andma teatud ümmarguse hariduse.

Mis puutub hariduse üleproduktiooni, siis on see nonsens ja jääb selleks. Haridust ei saa üle produtseerida. Ameerikas üks haridusbüroo tegi kokkuvõtte osariikide haridusliku tasapinna kohta ja leidis, et mida kõrgem on rahva hariduslik tasapind, seda suurem on produktsiooni kasv vastavas osariigis. Ja nimelt nii, et kui hariduslik tasapind tõuseb aritmeetilises progressioonis, siis produktsioon kasvab geometrilises. Kool ei loo eesõigusi. Ameerikas algab insener mustatöölisenena.

J. Lang: Meil on praegu seisukord, kus ei saa kasutada haridust, ja see on ka nonsens. Kui võtta hra Mikkelsaar'e poolt jutustatud haridusbüroo töö tulemusi ja neid uskuda, siis poleks meil

vaja ministeeriume, vaid üks haridusbüroo teeks juba meid õndsaks.

Referentide lõppsõnad.

N. Kann: Eesti keskkool peab saama 6-aastaseks. Võitlen juba 10 aastat selle mõtte eest. Dir. G. Ollik'u põhimõtteline poolehoid minu kavale on juba suur võit. Kuueaastane keskkool saab aga rahuldada täiesti siis ainult, kui jääb algkooli võõrkeel. Ei taha lõhkuda ühtluskooli, vaid soovin seda ainult ümber korraldada. Seda võimaldab praegune seadus. Kaheaastane vahelüli ei rahulda. Klasside kombinatsioon 2 + 4 on halvem kui 3 + 3.

Hariduse üleproduktatsioon ei ole nonsens. Tööta haritlasi on palju. Meid ei saa võrrelda Ameerikaga. Sealgi on palju valgeid orje. Kus on meil tööandjad, kes annavad tööd ülikooli lõpetajale, kui neil on otsekohe füüsilise töö tegijaid valida.

Kutsehariduse korraldamise küsimus on raskemaid küsimusi. Kui avada palju ühelaadilisi kutsekoole, tekib sama nähtus, mis praegu keskkoolidega. Hra Mikkelsaar'e teene on, et Eestis on palju kutselaadilisi keskkooles. Neid saab aga kergesti muuta kutsekoolideks. Muidugi peab ka kutsekoolide lõpetajail olema võimalus kõrgemas koolis edasiõppimiseks. Keskkoolide arvu tuleb piirata. Algkoolidest peaksid minema edasi keskkoolidesse ainult andekad ja paremini majanduslikult kindlustatud. Maksulisse keskkooli astuvad muidugi ka need, kelle majanduslik seisukord seda võimaldab.

N. Nurmiste: Läbirääkimistel leiti, et ei saa lahutada elule ettevalmistust ülikoolile ettevalmistusest. Igal pool peab arendama mõtlemisvõimet, „õpetatagu missuguse materjaliga tahes“. Ühinen selle nõudega, kuid leian siiski, et ühele on üks, teisele teine materjal kohasem. Muidugi ei ole ülikooli astumiseks valmistunud isik kõlbmatu elule, aga selleks poleks temal olnud vaja võtta läbi nii palju materjali. Paari aasta võrra lühem keskkool ei tähendaks mitte üksi majanduselist kokkuhoidu, vaid ka terviselist, kui mõelda,

millistes rasketes ainelistes oludes paljud edasi rühivad.

Hariduse kasude arvestamisel tuleks arvestada ka hariduse kahjusid. Mulle ei oleks üllatuseks, kui leitakse, et hariduse levitamine praegusel kujul mängib suurt osa ka meie rahva juurdekasvu tagasiminekus.

Hra Lang esitas kolme referendi ettepanekuile lisaks oma kui vahepealse. Aga lubatagu meil kõigil arvata, et meie omad on kõige paremad, ja kuna siin on raske jõuda selgusele, tuleks kõik skeemid vaid materjaliks jätta.

Ei ole midagi selle vastu, kui algkool jääb puutumata. Mina tegin oma ettepaneku 6. õppeaasta suhtes kartuses, et hra Kann'u ettepanekuga algkool muidu kaks klassi kaotab.

Minu skeemi ja teiste omade vahel on oluline vahe: igal pool nimetatakse kaht keskkooli astet, mina aga rõhutan kahesuguseid keskkooles.

S. Pruuden: Hra Veiderman heitis mulle ette üksikasjusse kaldumist sellega, et loendasin üksikuid aineid, mis tuleksid võtta keskkooli õppekavasse. Pidin oma ettekandes neid aineid ligemalt nimetama, sest muidu oleks võidud minust teisiti aru saada.

Hra Mikkelsaar peatus minu väljendusel „meie keskkooli suurim pahe on tema segaverelisuus“. Ei olevat õige minu arvamine, et keskkooli kutselaadilised harud ei valmista küllaldaselt ette ülikoolile. Tunnen ligemalt tütarlaste majapidamisharu ja selle kohta olen kindlal arvamusel, et see ei valmista ülikooli jaoks küllaldaselt. Tsiteerisin seejuures prof. Põllu arvamust, kes kui ülikooli õppejõud peaks olema kompetentne otsustama eriharude ettevalmistamise võimet ülikooli seisukohalt.

Iseseisvate kõrgemate naiskutsekoolide kaotamise suhtes olen ühel arvamusel pr. E. Peterson'iga ja näeksin meeleldi, et ülikooli juures avataks kodumajandusteaduskond. Esialgu tuleb leppida iseseisva kõrgema naiskutsekooliga, nagu see olemas Kehtnas. Aja ja energia kokkuhoiu nimel nõudsin kodumajandusharu ja kõrgema kutsekooli kavade kooskõlastamist.

L. Raudkepp: Kuna mina sain hr.

G. Ollik'ust nii aru, et pedagoogika-nõukogudele jäetakse eksamite korraldamise võimalus, siis rahuldab see mind. Kuigi minu vool eksamite küsimuses praegu üksi jäänud, ei tähenda see, et võib olla 10-ne a. pärast seisukohad teistel samad pole.

J. Lang: Igasugune fanatism on kahjulik, ja fanatism viib meid ka hariduse alal rappa. Minu kava võimaldab korraldada esimese astme keskkooli ka vähemates alevites. Sealt lähevad lõpetajad keskkoolidesse. Vahelüli saavutisi ei näe enne, kui ta teostatud. Arvatakse, et täienduskool aitab. Täienduskool on aga maksuta ja keskkooli algaste maksuline. Õpilased püüavad astuda maksulisse keskkooli, arvates et maksuline kool pakub rohkem.

Keskkoolile kuuenda klassi juurdelisamine ei suurendaks kulusid, kuna nähakse ette keskkooli ülema astme klasside arvu koondamine. Kindel on, et asi ei nihku iseendast, ei paranda seda ka kavade ühtlustamine ja teostamine. Sellepärast on resolutsiooni vastuvõtmine tarvilik.

(Tehakse 5-min. vaheaeg).

Võõrkeelte küsimus.

Referaadid.

Esimesena prof. *H. Mutschmann* refereerib „Inglise keele õpetamisest koolides“. Kõneleja võtab oma ettekande kokku järgmistesse teesidesse:

1. Inglise keele õpetamise siht tuleb täpsalt defineerida, ja nimelt järgmises mõttes:

a) kultuurilised ülesanded — vaateringi laiendamine kui võõraste rahvaste elu ja ajaloo sümpaatse kujutuse järeldus; soovi äratamine laiendada oma silmaringi reiside kaudu võõrastesse maadesse; oma keele loomuse tundmaõppimine võrdluse kaudu.

b) praktilised ülesanded — õpilane peab oskama lugeda lihtsaid tekste (proosa ja värsid), neist aru saada ja oma emakeeles jutustama; küsimusi esitada igapäevasest elust ja anda neile vastuseid; vabalt kirjutada võõras keeles lihtsaid lauseid lihtsate asjade üle.

2. Peab muretsema antoloogia ja jutustamise raamatu; neid raamatuid tuleb tarvitada igas koolis. Esimest peab valitsema „retseptiivselt“ (passiiv), viimast „produktiivselt“ (aktiiv).

3. Tuleb teha suuremaid pingutusi, et õhutada õpilasi sõnaraamatu ostmisele ja tarvitamisele.

Järgmisena õp. *E. Jaanvärk* refereerib „Võõrkeelte küsimusest“ avaldades järgmisi mõtteid:

1. Võõrkeelte küsimus on asetatud meil võõriti. Ei tule küsida: „kas inglise või saksa keel“. Me peame tundma tähtsamaid lääne-euroopa kultuurkeeli (inglise, saksa ja prantsuse).

Keel ei ole mitte ainult vahend kultuuri mõistmisel. Keel ja temas väljendatud kultuur ei ole üksnes üldimilik, vaid ühtlasi ka rahvuslik.

Omandades teatud võõrkeele, võimaldame seega meie teaduse mõjutamist vastava rahvuse poolt. Seepärast ei ole soovitatav, et meie intelligents seoks ennast ainult ühe lääne-euroopa keele tundmisega: see mõjuks ühekülselt meie vaimuarengule.

Germaani ja anglo-saksi kultuurid on teatavasti suguluses. Vastukaaluks nende mõjutusele oleks soovitatav tutvuda ka romaani kultuurilise ilmaga prantsuse keele ja kirjanduse kaudu.

2. Meie keskkoolis võivad olla esikohal mitmesugused võõrkeeled.

Ei ole mõeldav, et iga üksik haritlane suudaks süveneda kõigi kolme keele ja kultuuri valdkonda. On küllalt sellest, kui iga üksik õpib ühe neist põhjalikult tundma. Kuid meie haritlaskond oma terves koosseisus peab olema puutunud kokku lääne-euroopa kultuuriga laiemas ulatuses.

Seepärast peame korraldama võõrkeele õpetuse nii, et meil leiduks keskkooli nii inglise, saksa kui ka prantsuse keelega esikohal.

Keskkool peab arvestama esimese võõrkeele valikul oma erilaadi, näiteks võiks olla kommertsgümnaasiumis esikohal inglise keel, prantsuse lütseumis prantsuse keel jne. Kahe haruga keskkoolis võiks olla ühes harus üks keel, teises teine esikohal. Ka muidki põhimõtteid võiks arvestada võõrkeelte valikul.

Mitmekesisus keskkoolis ärgu eksitagu meid. Ühest koolitüübist teise „rändavaid“ õpilasi on meil vähe. Iga tahes me ei tohiks reformeerida selle elemendi pärast oma keskkooli.

3. Algkoolis peab olema üks ja ühine võõrkeel.

Eelistades keskkooli mitme esimese võõrkeelega, ei ole sarnane olukord mõeldav algkoolis. Kuna ühest keskkoolist teise üleminejaid on väike mürdosa õpilaste üldarvust, on algkoolist ülemineku kõigile keskkooli astujaile paratamatu.

Et algkooli lõpetajaile võimaldada sissepääs igasse keskkooli tüüpi, algkool peab saatma välja lõpetajaid ühtlase ettevalmistusega.

4. Algkool peab õpetama seda võõrkeelt, mis domineerib keskkoolis esimese võõrkeelena.

Vastandina teistele ainetele jääb võõrkeelte küsimuses keskkooli seisukoht algkoolile määravaks.

Et algkoolis õpitud keel leiaks ka keskkoolis kasutamist, peaks õpetatama seal seda keelt vähemalt teise võõrkeelena.

Mõnd uut võõrkeelt algkoolis võib hakata õpetama alles siis, kui kõik tarvilised eeltööd tehtud selleks. Esimeses joonis peab leiduma vastava ettevalmistusega õpetajaid.

5. Meie keskkool peab võimaldama ühe võõrkeele korraliku äraõppimise.

Meie keskkooli-õpetajate võõrkeelte tundmine on olnud seni puudulik. Enamik keskkooli lõpetajaist ei suuda omandada põhjalikult mitut võõrkeelt.

Kuid meie ei tohi loobuda nõudest, et iga meie haritlane omandaks vähemalt ühe võõrkeele korralikult. See pärast tuleb tõmmata koolis selged piirid esimese ja teise võõrkeele vahele. Esimeses võõrkeeles peab viidama õpilane kultuurväärtuste tundmisele ja antama ühtlasi teatav oskus keelt aktiivselt tarvitada. Teises võõrkeeles antagu passiivne keelemõistmine.

Esimese võõrkeele tundmise nivoo tõstmiseks tuleb kaaluda mõnesuguseid võimalusi, nagu

a) tundide arvu tõstmine (kuni 40-ni),

- b) mõne teadusliku aine õpetamine esimeses võõrkeeles,
- d) klassi poolitamine esimese võõrkeele tundidel (vähemalt kahel esimesel aastal),
- e) võõrkeeleõpetaja kutsele vastava ettevalmistuse andmine j. t.

Ettekande lõpul kõneleja esitab järgmised resolutsioonid:

1. Meie keskkoolis võivad olla esikohal mitmesugused võõrkeeled (inglise, saksa ja prantsuse).

2. Võõrkeelte õpetamise küsimus tuleb lahendada kahes järgus. Esiteks korraldatagu küsimus keskkoolis, hiljem lahendatagu see algkoolis.

3. Esimese võõrkeele tundmist tuleb tõsta tunduvalt.

Läbirääkimised.

J. Lang: Pooldan hr. Jaanvärgi mõtteid keelte vabaduse suhtes. Siin tekivad aga vastolud keelte küsimusega algkoolis. Kui jätta keskkoolile keelte valiku võimalus, siis ei saa algkoolilt nõuda keele õpetamist. Muidu dikteeriks algkool keskkoolile I võõrkeele, s. o. keele, mida algkoolis õpetatakse. Kõige radikaalsem oleks algkoolist võõrkeel välja jätta. Keskkooli I kl. õpilase vanus langeb nüüd juba alla 14 a., järelikult jätkub õpilastel aega keele õppimiseks. Keskkoolis ei tohiks olla üle 2-he võõrkeele sundusliku ja 1 — vabatahtliku ainena. Keskkooli esimesel astmel ärgu olgu üle ühe võõrkeele. Siis saame anda rohkem tunde. 40-tunni nõudmine on liialdatud. Austrias on I k. 26 t., II k. 17 t. Meie võiksime anda I k. 30 t., II k. 15 tundi.

J. Schwalbe: Seisame praegu kultuurpoliitilisel teelahkmel. Iseseisev Eesti ei või minna tagasi, vaid edasi: saada vääriliseks ilmakodanikeks (olles ühtlasi eestlased). Praegusele kultuurilisele ühiskonnale on kõige ühisemaks läbikäimise keeleks inglise keel. Kuna keskkool peab rahuldama meie haritlaskonna kultuurilisi nõudeid, siis peab inglise keelele olema silmapaistev koht eesti keskkooli kavas. Kuigi võib olla teatavaid praktilisi raskusi selle teostamisel, peab meie hariduspoliitika

olema juhitud tuleviku nõuete suunas. Tuleb astuda kõige energilisemaid samme, et inglise keel võiks saada esimesele kohale meie keskkoolis. Ei saa olla päri ultra-individualistliku vaatepunktiga jätta esimese võõrkeele küsimus pikemaks ajaks ebamäärasesse seisukorda.

A. Oras: Tuleks võtta kindlam seisukoht üldise kultuurilise orientatsiooni suhtes. Kuigi inglise, saksa ja prantsuse keel on kõik tarvilikud, tuleb jõuda selgusele, mil määral. Seni on rohkel määral tutvunud vene ja saksa kultuuriga. Eriti saksa kultuuri tundjaid jääb meile ka siis küllalt, kui saksa keelt koolides õpetatakse vähem kui seni, sest praktiliselt saab seda rohkem õppida kui muid. Seda rohkem on tarvis rõhutada inglise ja prantsuse kultuure, eriti kuna inglise keel on praegu maailmakeel, mida isegi kõige saksa-sõbralikum Skandinaavia maist — Rootsi — on hakanud harrastama erakordsel määral.

Teen kindla ettepaneku võtta vastu resolutsioon inglise keele kasuks, kuigi reservatsiooniga, et mõnedes (mitte väga paljudes) koolides domineeriks mõni muu keel. Ka prantsuse keelega peaks tutvustama rohkem kui seni.

L. Raudkepp: Küsimusel on poliitiline ja pedagoogiline külg. Riigikogus püüti teha selgeks, et lähemais mandri-riikides olevat inglise keel juba esimesel kohal. Suhtun sellistele väidetele skeptiliselt. Anglosaksi maad on meile kaugel ja need rahvad meile võõrad ka oma vaimu poolest. Näiteks on Ameerika ja meie vaimu vahel suur vahe. Säärast tööarmastust, kui seal, pole meil olemas. Ameerikas lähevad miljardäride tütreid lihtsale tööle. Meil põlatakse lihtsat tööd.

Praegune kongress peaks ikkagi tähele panema teatud kontinuiteeti. Võõrkeelte õpetajad oma kongressil 1½ a. eest võtsid vastu mõned resolutsioonid. Need ei tohiks jääda täiesti kõrvale. Näiteks rõhutati siis väga geneetilist järjestust, nii et pedagoogiliselt oleks parem alata algkoolis saksa keelega ja keskkooli vanemais klasses õppida inglise keelt rohkem, nii et selles saavutatakse suurem oskus.

F. V. Mikkelsoor: Pean avaldama tänu hra Raudkepale, et ta ütles seda, mis mina enne ütlemata jätsin, s. o. et juhtis meie tähelepanu Ameerika tööarmastusele. Just selle iseloomujoone peaksime anglosaksidelt tingimata omandama. Keelte küsimuses väljendasin oma seisukoha juba aastate eest. Nüüd on poolehoidjaid rohkem ja nende hulgas ka tegelikke keeleteadlasi. Keelte valikul peame otsustama väärtuste järgi, mida keeled meile võimaldavad. On kindel, et seda, mida meile võimaldab saksa keel, võimaldab ka inglise keel, kuna ümberpöördu ei saa väita. On kindel, et mida lähemale asume inglise keelele, seda rohkem jõuame tööhindamisele ja -armastusele, nagu anglosakside juures näeme.

Seisukohad on tarvilikud. Õpetajakond tuleb valmistada ette ja selleks tuleb väljendada kindel siht. Kui tuleks valida saksa ja prantsuse keele vahel, valiksin ennemini prantsuse keele, sellepärast, et inglise ja prantsuse keel tarvitavad rahvusvahelist kultuursõnastikku. Sakslased aga tõlgivad kõik oma keelde ja nende eeskujul on ka meil hakatud viimasel ajal kõiki oskussõnu eesti keelde tõlkima. Väikerahvale pole see soovitatav. Meie noored ei tohiks jääda nii vähikuks, et nad üldse ei tunne rahvusvahelist kultuursõnastikku.

Chr. Brüller: Keelteküsimuse vaieldes tundub teooria vaieldus eluga. Inglise keelt on küll täie kaaluga soovitatud, kuid hra haridusminister seletas hiljuti, et ainult kaks kooli on valinud esimeseks võõrkeeleks inglise keele. Praegu maadleb politika pedagoogikaga ja tahetakse, et pedagoogika taganeks. Tuleb küsida, mis keelt meie suudame õppida ja sellelt seisukohalt otsustada. Inglise keele oskust on meil nii vähe, et ei saa pidada keelega mingit praktilist kontakti. — Tõepoolest, inglise keele pooldajate arv kasvab ja Eesti koolil tuleb nähtavasti inglise haigus läbi teha. Sellest saame muidugi terveks, aga see nõuab põdemist.

Pr. G. Mathiesen: Esimeseks võõrkeeleks pooldan inglise keelt, kuid selle maksmapanemine sündigu evolutsioonilisel teel. Hra Jaanvärgi nõue esimese

võrkeele tundide arvu tõstmise asjus pole kuidagi õigustatud, sest sellega teeksime oma keskkooli võrkeele orjaks. Samuti tuleb eitada mõne aine õpetamist võrkeeles, kuna oleme suutnud suure vaevaga selgitada rahvale emakeele tähtsuse. See aga oleks otsene tehtud töö lõhkumine. Ettepanek — hakata õpetama teist võrkeelt keskkooli kolmandast klassist — pole vastu võetav. Sellega ei jõua saavutada küllaldasi tagajärgi lühikese aja tõttu. Et sellest mööda pääseda, tuleb üht võrkeelt õpetada juba algkoolis.

N. Nurmiste: Võrkeelte küsimust ei maksa teha liiga suureks. Meil ei ole tulevikus karta, et mõni võrkeel võiks meid mõjutada, nagu vanasti saksa või vene keel. Selle eest oleme nüüd juba kaitstud iseseisvusega ja iseteadvusega. Ükski kultuurrahvas ei tunne hulgaliselt võrkeelt. Algkoolides seda ei õpetata ja keskkooliski pole tulemused kuigi suured. Rootsi gümnaasiumi õpilased ei saanud minust aru, kui küsisin saksa keeles, kus on härra rektor; Taani poolsaarel Saksa piiri läheduses ei saadud minust samuti aru. On liialdus, kui öeldakse, et emakeelse kirjanduse puudus sunnib meid oskama võõraid keeli. Meil on küllaldaselt oma ja tõlkekirjandust ilmunud. Uue seisukohaga tuli välja hra Brüller, nimetades inglise keele sissetoomist inglise haiguseks. Ka siis, kui nii madalalt hinnata uue keele tähtsust, oleks tal ometigi väärtus, sest sel teel saab lahti vene ja saksa tõvest.

A. Schulzenberg: Pooldan inglise keelt ja leian, et selle maksmapanekuks pole mingisuguseid raskusi. Algkoolist tuleb võrkeel välja jätta.

H. Karu: Räägiti inglise keele vastu ja saksa keele poolt, sest see olevat politika. Kuid meie teame, et laialised hulgad on huvitatud vene keelest. Siit suunda edasi rajades satuksime veel suuremasse politikasse.

E. Oissar: Pooldan inglise keelt I võrkeelena ja leian, et ka õpetajate puudus pole takistuseks selle teostamiseks. Inglise keel tooks meile lähemale anglosaksi kultuuri, millest ammutaksite vitaliteeti ja tööarmastust.

G. Olik: Sümpatiseerin anglosaksi

kultuurile. Kui see tooks meile inglastele omase pühapäevarahu, oleks see meile suureks kasuks. Mulle meeldib isegi julgus, millega anglosaksid veel nüüd korraldavad ahviprotsesse. Kuid kahepäevase kongressi töö jälgimise jooksul kuulen, et meil siin tsiteeritakse peaaesjalikult ainult saksa autoreid. Iseseisvuse ajal jälgime kõik aeg Saksamaad ja Austriat. Muidu oleksime olnud lahutatud Euroopast. Inglise keel asugu eesti koolidesse evolutsiooni teel. Seni on temale kõige rohkem kahju teinud tema maksmapaneku kord.

Referentide lõppsõnad.

Prof. H. Mutschmann: Praegusel silmapilgul leidub vaevalt tarvilisel määral ettevalmistatud inglise keele õpetajaid, sellepärast tuleb inglise keele keskkooli võtmine ja esimesele kohale asetamine korraldada pikkamisi ja kogu koolipolitika määrata kindlaks pikema aja peale.

E. Jaanvärk: Vaielused keerlesid peaaesjalikult küsimuse ümber, mis keel peaks olema meie keskkoolis esimeseks võrkeeleks. Hra Lang'i ettepanekule — teise võrkeele III kl. sissevõtmise kohta — tuleb vastu vaielda. Ka teine võrkeel tuleb võtta juba keskkooli I klassi. Keelte ümberkorraldamine, kui see peaks sündima, tulgu evolutsiooni teel. Üldse aga tuleks otsustada, et esimese võrkeelena võib õpetada mitut keelt.

Kongressi III päev 5. aprillil.

Neljas istung.

Keskkooli-õpetajate organiseerimisküsimus.

Referaadid.

Esimesena refereerib dir. *H. Karu*. Kõneleja konstateerib, et Eesti keskkool on juba 10-aastane. Paari aasta pärast võime pühitseda eesti emakeelse keskkooli 25-aastast kestvust. See on rahva ja õpetajaskonna hulkade töö saavutis. Kuigi seni suured hulgad tööst on võtnud osa, on see seni ainult „suurest laastust löödud“. On veel teha

palju üksikasju, mis jääb õpetajaskonna ülesandeks, keskkoolides keskkooli-õpetaja ülesandeks. Seni on töötanud keskkooli-õpetaja klassis, andnud jõude ministriumile, ülikoolile, isegi algkoolile. Otse imestuma peab, kuhu keskkooli-õpetajail kõik on tulnud jõude anda. Tähtsamaid küsimusi, mis veel lahendamata, on keskkooli-õpetajate organiseerimisküsimus. Praegune olukord ei ole loomulik. Paljud on jäänud üldse passiivseiks organiseerimisküsimuses. Kümne iseseisvuseaasta jooksul on see esimene keskkooli-õpetajate kongress. Senine olukord tundus ebaloomulik ja puudulik juba 1927. aastal. Siis tekkis Tartu keskkooli-õpetajate hulgas mõte, et keskkooli-juhatajad ja -õpetajad peaksid astuma omavahel lähemasse kontakti. Leiti, et tuleb püüda iseseisvusele. Tekkis mõte organiseerida peale keskkoolide juhatajate ka keskkoolide õpetajate kogu. Sel ajal ei arvatud organiseerida iseseisvat organisatsiooni. Räägiti küll sellest, kuid loodeti rahuldavaid tagajärgi õpetajate üldorganisatsioonide juures keskkooli-õpetajate autonoomsetest sektsioonidest. Sektsiooni moodustamine ei läinud aga Tartus kuigi libedasti. Eeskätt tekitas raskusi kassa küsimus, mida ei tahtud sektsioonile anda. Hiljem saadi küll sellest üle. Vaielused iseseisva organisatsiooni loomise asjus tõid esile süüdistusi korraldajate vastu. Leiti, et iseseisva organisatsiooni loomisega õpetajaskond nõrgeneb, killuneb. Muidugi ei saaks sel juhul olla juttu õpetajaskonna üldorganisatsioonist, kuid keskkooli-õpetajate jõudu see ei killusta. Ei nõrgenda ka õpetajaskonda. Õeldakse, et tulevad hõõrumised, kuid need tekiavad igal pool, kus tegevust. Seni pole neid olnud, kuna keskkooli-õpetajad olid loiumad. Vastolud võivad tulla ka praeguses organisatsioonis — Eesti Õpetajate Liidus. Vastuväited pole seega eriliselt kaaluvad. Kindel on aga, et keskkooli-õpetajad võidavad erilise organisatsiooniga. Eriti majanduslike huvide kaitsmisel pole seni üldorganisatsioonid suutnud rahuldada keskkooli-õpetajaid.

Sellepärast on tarvilik, et keskkoo-

li-õpetajad kohtadel asutaksid organisatsioonid, need moodustaksid üleriigilise keskkoha, milline ühes algkooli-õpetajate organisatsioonidega moodustaks üldise Õpetajate Liidu pariteetlikul alusel. Sel puhul oleks keskkooli-õpetajal kindel tugi.

Senisel Õpetajate Liidul on olnud just majanduslikkudes küsimustes vähe kaalu, eriti Riigikogus. Kui Keskkooli-juhatajate Ühing esitas oma nõudmised palgaseaduse kohta, võeti need hiljem omaks ka Õpetajate Liidu poolt.

Kompaktne organisatsioon sunnib ka keskkooli-õpetajaid organisatsioonis intensiivsemale tegevusele. Omaette organisatsioon peab põhjendama oma olemasolu tööga.

Esitan kongressile vastuvõtmiseks järgmise resolutsiooni:

Keskkooli ja keskkooli-õpetajate eneste huvides on vajalik keskkooli-õpetajate lähem organiseerimine kui seni.

Kõige soovitamam on, et keskkooli-õpetajad moodustavad eriorganisatsioonid üleriigilise keskkohaga, mis kujundaks Õpetajate Liidu pariteetsel alusel alg- ja kutsekoolide õpetajate keskkorraldusega.

Kui mitmesugustel põhjustel ei ole loota niisugust ümberkorraldust ligemal ajal, tuleb moodustada — kus see võimalik — keskkooli-õpetajate ühingud, kus see võimatu, seal autonoomsed keskkooli-õpetajate sektsioonid olevate organisatsioonide piirides, mis kokku looksid keskkorralduse nagu ülemal nimetatud.

Järgmisena käsitleb sama teemat õp. *F. Klement*, avaldades järgmisi mõtteid:

1. Keskkooli-õpetajate erihuvide ja -sihtide taotlemiseks ning keskkooli-õpetajate ühingu moodustamiseks ning asjatundlikumaks kaalumiseks on tarviline teostada keskkooli-õpetajate lähem organiseerimine.

2. Keskkooli-õpetajate organiseerimine oleks teostatav kas täiesti iseseisvate ühingute loomise (ühes iseseisva keskkliiduga) või autonoomsete sektsioonide ellukutsumise teel olemasolevate õpetajate ühingute juures — praeguse EÕL raamides, vastavate muudatustega kohapealsete ühingute kui ka EÕL põhikirjas.

3. Iseseisvate ühingute ja keskliidu asutamine tooks kaasa senise ühise õpetajaskonna organisatsiooni killustuse, nõrgendaks õpetajaskonna mõjuvõimu ühiste huvide ja sihtide taotlemisel ja kutsuks esile teatavaid hõõrumisi ja vastolusid, nagu seda näitab õpetajate organisatsioonide arenemiskäik välismail, kus eriorganisatsioonid olemas.

4. Paljudest uutest iseseisvatest ühingutest maal, alevites ja vähemates linnades ei saaks liikmete arvu vähesuse tõttu elujõulisi organisatsioone.

5. Keskkooli-õpetajate erihuve ja keskkooliküsimusi ei saaks lahendada paremini iseseisvate ühingute asutamisega. Oleks aluseta loota näit. eri tasuvõi teenistusseadust keskkooli-õpetajaile.

6. On ekslikud väited keskkooli-õpetajate huvide ignoreerimisest ja algkooli-õpetajate ülivõimust EÕL-s. Arvestades meie õpetajaskonna arenemiskäiku ja meie olusid, peab väitma, et meil puuduvad kaaluvad asjaolud iseseisvate ühingute asutamiseks ja senise üldorganisatsiooni killustamiseks.

7. Õpetajaskonna ühised organisatsioonid on suutnud võidelda parimini kätte soovitavaid resultate kutsehuvide kui ka haridus- ja koolipoliitiliste sihtide taotlemisel, nagu näitab seda mõningate välismaade eeskujuga kui ka meie oma õpetajaskonna organisatsiooni areng.

8. Õpetajaskonnal on olnud ja on edaspidi ühiseid sihte ja püüdeid kutsehuvide kindlustamisel kui ka hariduspoliitiliste sihtjoonte rajamisel. Õpetajaskonna üldhuvides kui ka keskkooli-õpetajate erihuvides oleks soovitav ja tarviline säilitada ühine organisatsioon.

9. Õpetajaskonna ühist organisatsiooni eeldab ka meil maksev ühtluskooli põhimõte, ühine tasuseadus ja väljatöötatav ühine teenistusseadus. Ka majanduslikust küljest ühine organisatsioon on mitmeti soodsam.

10. Õpetajaskonna solidaarsuse säilitamiseks on soovitav teostada keskkooli-õpetajate organiseerimine autonoomsete sektsioonide loomise teel olemasolevate õpetajate ühingute juures — vajaliste muudatustega põhikirjas. Samuti tuleks muuta vastavalt ka EÕL

põhikiri, et ka vormiliselt kindlustada keskkooli-õpetajate üheõiguslus ja küllaldane huvide kaitse.

11. Praeguse ühise organisatsiooni raamides — vajaliste muudatustega EÕL põhikirjas — on teostatavad kõik keskkooli-õpetajate erisihid ja püüded ning lahendatavad kõik keskkooliküsimused — erikoosolekute ja -kongresside korraldamisega, kus vastuvõetud resolutsioone on võimalik esitada vastavatele asutistele kogu õpetajaskonna resolutsioonidena.

12. Autonoomsete sektsioonide kaudu saavutatakse kõik samad resultaadid, mis iseseisvate ühingute asutamisega, kuid säilitatakse õpetajaskonna solidaarsus, tema mõjuvõimsam relv ning hoitakse ära kõik negatiivsed tagajärjed, mis tingitud õpetajaskonna jõu killustamisest.

Viimasena kõneleb keskkooli-õpetajate organiseerimise küsimusest dir. *M. Vâlbe*, tuues ette järgmisi mõtteid:

Eelmised referendid on peaküsimuses — Eesti Õpetajate Liidu asjus — ühel arvamusel. Läksid lahku küsimuses, kas keskkooli-õpetajad seni olid organiseeritud või ei. Leian, et õigus on mõlemal. Tallinnas oleme kõik Õpetajate Seltsi liikmed, kuid koosolekuil ei näe keskkooli-õpetajaid kuigi palju. Samuti puuduvad nad kursustelt. Need ongi organiseerimatuse tunnused. Kahjuks on mul teadmata, kas Tartus Keskkooli-õpetajate Ühingu eluavalduisist võetakse elavamalt osa. Üldse on keskkooli-õpetajad seni olnud loid.

Õpetajate organisatsioonidel on suuremad ülesanded kui teistel organisatsioonidel. Sellepärast peavad nad olema võimalikult tugevad. Möödunud aja jooksul on mõndagi saavutatud, ka Riigikogus. Kui viimasel ajal oli ebaõnnestusi, siis sellepärast, et meie juba lagunesime. Eesti Õpetajate Liidu märgukirja kõrval esitati teisi märgukirju. Palgaseaduse harutamise ajal liikusid jutud keskkooli-õpetajate lahkulöömisest üldorganisatsioonist. Nende jutude niidid viisid Toompeale. Selgus, et mõned erakonnad olid sellest huvitatud. Näiteks direktorite ühing praegu, millisesse mina ise ka küll kuulun, ei sea oma ülesandeks sugugi ainult direk-

torite huvide kaitsmist. Ja nii võib tulevikus jällegi üldise küsimuse kohta mitmelt poolt erinõudmistega märgukirju tulla.

Muidugi tuleb meil ka edaspidi tulla kongressidele ilma algkooli-õpetajateta. Kuigi eelmistel kongressidel algkooli-õpetajate poolt on tehtud liiga keskkooli-õpetajaile, saab sääraseid nähtusi kõrvaldada, ja koostöö ühistel kongressidel on ka tulevikus võimalik. E. Õ. Liidu praeguses juhatuses on 17 liikmest rõhuv enamus keskkoolide direktorid ja õppejõud. Sellepärast ei saa kuidagi oletada, et E. Õ. Liidu juhatus oleks vaenulik keskkooli-õpetajaile.

E. Õ. Liitu on süüdistatud, et ta tegevat politikat, millega keskkooli-õpetajad ei suutvat leppida. Võin kinnitada, et E. Õ. Liidus pole ükski erakond püüdnud ennast maksuma panna. Seal töötavad rahulikult kõrvuti niivõrt erinevate parteide tegelased nagu sotsialist ja kogumees, tööerakondlane ja rahvaerakondlane jne. 7—8. aasta jooksul E. Õ. Liidu juhatuses olles pole näinud ühtki tüli poliitiliste vaadete lahkumiseku pärast. Ainuke politika, mida praegu kindla käega aetakse, on karskuspolitika.

Arvan, et praegusel kongressil ei saa otsustada keskkooli-õpetajate organiseerimise küsimust lõplikult.

Esitan vastuvõtmiseks järgmised resolutsioonid:

*Gümnaasiumi-õpetajate kongress
tunnistab,*

1) et õpetajate vaimsete, õiguslike ja majanduslike huvide kaitsmiseks ja rahuldamiseks on kutseorganisatsioon tingimata vajaline;

2) et nimetatud eesmärgid kutseorganisatsioon võib saavutada edukalt meil ainult siis, kui ta on vaimselt ja arvuliselt tugev;

3) et viimase asjaolu tõttu tuleb hoiduda õpetajaskonna killustamisest mitme kutseorganisatsiooni vahel ja tervikuna säilitada õpetajaskonna üldorganisatsioon EÕL;

4) tuleks valida kongressi poolt ülemaaline gümnaasiumi-õpetajate toimikond, kes otsib ühes EÕL juhatus

mooduse keskkoolide õpetajate erihuvide lahendamiseks EÕL praeguse organisatsiooni juures.

Läbirääkimised.

Ernst Peterson: Mina ei poolda lahkumist. Keskkooli-õpetajate kutsealaliseks organiseerimiseks praeguse Liidu piirides leidub küllalt teid ja võimalusi. Täni on aga keskkooli-õpetaja organiseerimata. Ainult üksikud on seltside liikmed. Organiseerimine on aga hädasti tarvilik. Selle teadmise peame siit kaasa viima.

E. Gerban: Leian, et keskkooli-õpetajate erilise organisatsiooni kuulmine on tarvilik eriliste, ainult neisse puutuvate küsimuste harutamiseks. On aga palju enam küsimusi, mis nõuavad ühist töötamist. Tähtis on eriti ühistunne. Jagunemine koolitüüpide järgi toob enesega kaasa uue jagunemise. Aineõpetajad vajavad iseseisvat töötamist. Raske on määrata, kuhu kuuluvad seminaride õpetajad ja need õpetajad, kellel tunnid nii alg- kui ka keskkoolis. Neil tuleks siis kuuluda nii alg- kui ka keskkooli-õpetajate organisatsiooni, mida aga ei saa pidada normaalseks. Toetan sellepärast hra Välbe' ettepanekut küsimust kaaluda põhjalikumalt ses sihis, et võimaldada autonoomiat mitmesuguste erikoolide õpetajaile, aineõpetajaile ja maa-alalistele organisatsioonidele.

H. Roos: Algusest peale organiseerisid õpetajad ühise organisatsiooni — Eesti Õpetajate Liidu — lipu alla. Ei olnud mingisuguseid lahkuminekuid. Neid ei tohiks tekkida ka nüüd selles ulatuses, et nad põhjustaksid üldise organisatsiooni lõhkumise. Hra Välbe' ettepanekud pean kõige vastuvõetavamaiks.

J. Simtman: Tartu Õpetajate Seltsis olid keskkooli-õpetajad arvuliselt ülekaalus. Nad oleksid võinud endid seal täiesti maksuma panna. Seda aga ei tahetud. Iseseisva ühingu asutamisest loodeti rohkem. Kahtlen, kas sellestki küllalt osa võetakse. Õpetajate Seltsi juures töötab Tartus ka keskkooli-õpetajate sektsioon.

J. Elango: Siin tähendati, et kümne

aasta jooksul pole kutsutud kokku keskkooli-õpetajate kongressi. Selle etteheite tagasitõrjumiseks pean juhtima tähelepanu sellele, et täna siiski õnnelikult läheb laiali esimene keskkooli-õpetajate kongress, kuna esimese algkooli-õpetajate kongressi kokkutulekust keegi veel midagi ei tea.

Keskkooli-õpetajate eriorganisatsiooni asutamine pole ainult õpetajaskonna üldine killustamine, vaid ka keskkooli-õpetajate mõjuvõimu nõrgendamine, sest üks osa keskkooli-õpetajaid jääb kahtlemata edasi senistesse organisatsioonidesse, kust neid keegi ei mõtlegi ära ajada.

Õeldi, senisel E. Õ. Liidul ei olevat kaalu ja mõju. Selle üle võib vaielda. Seni on teised kutseorganisatsioonid ainult lugupidamisega, või isegi teatud kadedusega rääkinud õpetajate organisatsiooni tugevusest, mida arvestatakse ka Riigikogus. Kas arvatakse, et mitme vähema organisatsiooniga saab avaldada rohkem mõju, kui ühe tugevaga? On kindel, et ühisel ja kõigi poolt toetataval organisatsioonil on kõige rohkem kaalu ja mõju.

L. Raudkepp: Hra Välbe nimetas, et teatud lahkuminekud õpetajaskonnas on Riigikogus palkade harutamisel kahju teinud. Ma eitan seda. Riigikogus olid kokkuhoidu motiivid mõõduandvad. Kui mõned parteimehed soovisid Õpetajate Liidu „lõhkiatamist“, siis oli sel soovil poliitiline tendents. Minu isikut paigutati omal ajal ka „lõhkiatajate“ nimekirja. See oli ülekohtune. Kui mina paar aastat tagasi korraldasin ankeedi keskkoolide õpetajate keskel, siis sündis see ainult sooviga elustada gümnaasiumi-õpetajate tegevust. Isiklikult tervitan eriti ref. Klement'i 10-ndat teesi. Gümnaasiumi-õpetajad elustugu teatud piiratud autonoomsuse alusel, jäädes õpetajate üldorganisatsiooni peresse.

A. Vaga: Kongress on õelnud, et keskkooli-õpetajate organiseerimine on tarvilik, ja selle teate viime kohtadele. Varem vaadati keskkooli-õpetajate kokkutsujaile kui lõhkujaile.

E. Martinson: Iga süvenemine viib differentsumisele. Kuid tuleb arves-

tada meil olevaid jõude, et praegune töö ja saavutised ei saaks kahju.

A. Kärk: Pean avaldama protesti siin avaldatud väite puhul, et eelmiste õpetajate üldkongressidele on tulnud ilmuda kartusega. Samuti tuleb tõrjuda tagasi hr. Välbe' tähendus, et eelmistel kongressidel keskkooli-õpetajaile on liiga tehtud. Töötati alati koos, ja kuigi ehk mõni keskkooli-õpetajate poolt tehtud ettepanek juhuliselt vähemusse jäi, ei tehtud seda sihilikult. Lahkun rõõmutundega siit, nähes, et siiski ei puudu tahtmine ka edaspidiseks koostöötamiseks.

J. Sütt: Üks referente osutas keskkoolide juhatajate mõjule. Asja ilmus Keskkooli-juhatajate Ühingu aastaraamat, milles on ülevaade Ühingu tegevusest. Ei see ega ka Ühingu põhikiri näita midagi tegevusest, mis oleks kuidagi kahjulik või vastutöötamine Liidule. Senised kongressid käsitlesid peamiselt üldküsimusi ja kujunesid tegelikult algkooli-õpetajate kongressideks. Keskkooli-õpetajate eriorganisatsioonid tahavad tekkida põhjalikuma töö tegemiseks oma küsimustes. Vastolusid ja killunemisi selles ei ole.

E. Nurm: Ei saa pooldada hra Karu' seisukohta, kes soovib luua erilised keskkooli-õpetajate ühingud lahus algkooli-õpetajaist. Kahtlemata killustab see: ühe seltsi asemel tekib kaks. Ei ole ka põhjust arvata, et loodavasse keskkooli-õpetajate ühingusse koonduvad kõik keskkooli-õpetajad. Tartus, näiteks, on Keskkooli-õpetajate Ühingu elavast propagandast hoolimata 56 keskkooli-õpetajat jäänud endise Õpetajate Seltsi liikmeiks edasi. Seega siis on keskkooli-õpetajad isekeskis lahku läinud. Hra Karu rääkis, et keskkooli-õpetajate lahus organiseerimine ei sünnita rohkem hõõrumisi, kui seni olnud. Ometi kõnelevad Tartu faktid teist keelt. Näiteks, tekitas arusaamatusi keskkooli-õpetajate esindaja valimine haridusnõukogusse. Samuti võib tekkida toetuste jaotamise juures arusaamatusi jne. Ka hoiatavad välismaade (näit. Läti) halvad kogemused.

J. Sütt: (faktil. märkus) Tartus ei ole hõõrumisi. Ka ei tekitanud toetuse jagamine lahkeliisid.

J. Adamson: Senist Õpetajate Liitu ei püüta lõhkuda. Elu differentsumisest tuleb meil võtta osa. Küsimus on 10 aastat suikunud, nüüd tuleb ta panna liikuma. E. Õ. Liit senisel kujul ei kõlba. Tuleb luua kohtadel keskkooli-õpetajate ühingud; need moodustavad keskkorralduse, mis on ühenduses Liiduga. Tartus ei tulnud mõned kaasa isiklikkudel põhjustel.

O. J. Kiesel: Küsimus on selles, kuid saavutame vähema jõukulutusega paremaid tagajärgi. Muidugi tuleb edaspidi korraldada erikongresse ja nõupidamisi. Juba seni on üksikute eriainetete õpetajad pidanud kongresse. Praeguse kongressi korraldas Eesti Õpetajate Liit. Sellest on näha, et saab senise korralduse juures ühise katuse all töötada. Kuis korraldada kohtadel? Tallinnas on kõik keskkooli-õpetajad Õpetajate Seltsi liikmed, välja arvatud üks keskkool, mille õpetajad pole maksnud paar aastat liikmemaksu. Tallinna Õpetajate Selts saab kaitsta ühiseid huviseid. Näiteks, saavad Tallinna õpetajad linnavalitsuselt lisapalka ja mitmesuguseid soodustusi. Keskkooli-õpetajate eriküsimuste lahendamiseks moodustatagu sektsioon. Lahkulöömine ei oleks keskkooli-õpetajail kasulik majanduslikult. Tallinnas võidaksid sellega algkooli-õpetajad.

J. Simtman: Tartu Õpetajate Seltsi juurde jääjad ei olnud juhitud ei isiklikkudest ega poliitilistest põhjustest, nagu siin öeldi. Ka Õpetajate Seltsi vana põhikirja juures oleks saanud kõiki küsimusi kaaluda ja isegi kassa küsimuse lahendada. Nüüd aga otsitakse tagant järele lahkuminekku vabanduseks motiive.

Referentide lõppsõnad.

H. Karu: Öeldakse, pedagoogilistes küsimustes ei olevat vahet kesk- ja algkooli-õpetajate vahel. Vahe siiski on, ja selle määrab õpilase vanus. Kuis on kujunenud keskkooli-õpetajate õigused, selgub sellest juba, et keskkooli-õpetajad on algkoolides kutseta.

Majanduslikult ei rahulda praegune palgaseadus eriti just keskkooli-õpetajaid. Kes selles süüdlane? Kas mak-

sab seda otsida. Samuti on selgusetu, kas on gümnaasiumi-õpetaja riigi- või omavalitsuseteenija. On palju küsimusi, mis gümnaasiumi-õpetajad peavad lahendama omavahel.

Organiseerimiseks on nähtud ette kaks võimalust: iseseisev ühing või autonoomne sektsioon. Ühingute tekkimisel ei teeks raskusi see, kui osa õpetajaid jääb endiste seltside juurde. Seni olid paljud üldise organiseerimata. Ka võivad ju ühe organisatsiooni aktiivsed liikmed olla teises organisatsioonis toetajad liikmed. Eluline huvi aga juhib ise meid eriühinguisse. Jõud peab olema kasutatud kõige loomulikult.

F. Klement: Oma seisukohtadele kuulsin vähe vastuväiteid, välja arvatud Tartu Keskkooli-õpetajate Ühingu esindajate omad. Üldise lahendati täna siin Tartu asju, mis näitab, et Tartu keskkooli-õpetajate peres de facto on juba lahkkelid ja hõõrumised. See avaldub ka üksikute sõnavõtjate toonis. Mina omas ettekandes avaldasin kartusi selle kohta ainult teoreetiliselt. Vastuvaidlejad toonitasid, et ei taheta lõhkuda praegust Liitu. See on rõõmustav. Siiski ei julgeks mina soovitada Tartu eeskujul. Hrad Karu ja Adamson tähendasid, et praegune E. Õ. Liit siiski ei kõlba. Kuid peab küsima, kas siis ei teata või ei taheta teada, mis on tehtud. Liidu juhatuses on ju keskkooli-õpetajate esindajad enamuses. Differentsumise vajadust ei eita keegi, kuid see on võimalik ka praeguses organisatsioonis. Juba praegu on E. Õ. Liidu juures keskkooli-õpetajate toimikond. Võib olla, oleks tulnud kongressil öelda oma arvamine eriliste ühingute kohta kindlamal kujul, kui seda väljendavad esitatud resolutsioonid. Ühinen hra Välbe' resolutsioonidega.

M. Välbe: Lõpetan rõõmuavaldusega, et nähtavasti leidub ühine keel keskkooli-õpetajate organiseerimise küsimuses. Tartu Keskkooli-õpetajate Ühingu esindajad ei ole suutnud mind panna uskuma Tartu ühingu töövõimesse. Küll aga paistab see ühing olevat üks riiakas poiss.

Erakorraliseks teadaandeks saab sõna dir. *N. Kann*, kes tähendab, et

tema oma väljendusega eelmisel päeval „tupitsate tegemise“ kohta pole tahtnud kedagi isiklikult haavata.

Resolutsioonid.

Kongressi juhatus ühes E. Õ. Liidu keskkoolitoimkonna liikmetega ja referentidega vaatas läbi kõik ettepanekud ja esitas nad ühtlustatult ja redigeeritult kongressile vastuvõtmiseks järgmisel kujul:

1. Keskkooli kasvatusküsimuste kohta:

„Eesti gümnaasium kasvatagu riigile teadmuste ja oskustega varustatud kodanikke ja ühiskonnale vabu, iseseisvaid, elu- ja tööõõmsaid inimesi.“ (Võeti vastu ühel häälrel.)

2. Õpilaste valiku ja teadmuste kontrollimise kohta:

a) õpilaste vastuvõtmisel gümnaasiumi on koolitüübile vastavate võimetega õpilaste valik tarvilik. (Võeti vastu ühel häälrel.)

b) Gümnaasiumi õpilaste teadmuste ja oskuste otstarbekohane kontrollimine on olulise tähtsusega koolitöö edu seisukohalt; sellepärast tuleb võtta õpilaste valiku ja võimete kontrollimise ja hindamise küsimus hoolsale ja põhjalikule uurimisele. (Võeti vastu ühel häälrel.)

3. Keskkooli kuju ja kestvuse kohta:

a) Keskkooli korraldamisel tuleb lähtuda kuueklassisest sunduslikust algkoolist. (Võeti vastu ühel häälrel.)

b) Tuleks luua ja arendada II järgu koole, mis oleksid kooskõlastatud keskkooli I astmega, kasutades seejuures eeskätt majanduskoolide seaduses leiduvaid võimalusi. (Võeti vastu ühe hääle vastuseisemisel.)

d) Ülikooli viiv üldhariduslik keskkool peab olema 6-aastase kestvusega. (Võeti vastu 76-e häällega poolt, 8 hääle vastu ja 17-ne hääle erapooletusel.)

4. Võõrkeelte küsimuse kohta:

a) Meie keskkoolides üldse ja iseäranis erilaadilistes keskkoolides peaks olema võimalus asetada esikohale mitmesuguseid võõrkeeli: inglise, saksa ja prantsuse.

b) Tuleb rõhutada inglise keele suurema oskuse vajadust, kuid soovitav on, et selle oskuse tõstmine meie koolides sünniks ilma järskude murrangu-teta.

d) Keskkoolis tuleks esimesele võõrkeelele võrreldes teisega panna suuremat rõhku. (Kõik 3 resolutsiooni võeti vastu 90-ne häällega poolt, 10-nega vastu ja 12-ne erapooletusel.)

5. Keskkooli-õpetajate organisatsioonide küsimuse kohta:

Kongress tunnustab,

a) et õpetajate vaimsete, õiguslike ja majanduslike huvide kaitsmiseks ja rahuldamiseks on vaimset ja arvuliselt tugev kutseorganisatsioon tingimata vajaline;

b) et tuleb hoiduda õpetajaskonna küllustamisest mitme kutseorganisatsiooni vahel ja tervikuna säilitada õpetajaskonna üldorganisatsioon — Eesti Õpetajate Liit.

d) et kongressil valitud toimkonnal tuleks ühes E. Õ. Liidu juhatusel otsida moodus keskkoolide õpetajate erihuvide lahendamiseks E. Õ. Liidu raamides, kas iseseisvate ühingute või autonoomsete sektsioonide kujul. (Võeti vastu ühel häälrel.)

6. Kongressi otsuste täidesaatmise kohta:

Kongress valib erilise toimkonna ja seab temale ülesandeks:

a) kongressi tööde ja protokollide avaldamise ja edaspidise arendamise vastuvõetud resolutsioonide alusel;

b) järgmise kongressi ettevalmistustöö tegemise ja järgmise kongressi kokkukutsumise. (Võeti vastu ühel häälrel.)

Valimised.

Resolutsioonide kuuenda peatüki esimese lõike kohaselt kongress valib 17-liikmelise toimkonna järgmises koosseisus: N. Kann, N. Nurmiste, H. Roos, O. J. Kiesel, M. Välbe, A. Veiderman, V. Orav, R. Kress, J. Grüntal ja pr. E. Peterson — Tallinnast, J. Sütt, H. Karu, J. Simtman, Loorens ja Mägraken — Tartust, A. Borkvell — Narvast ja F. Klement — Valgast.

Õiendusi ja teadaandeid.

H. Karu saab sõna erakorraliseks teadaandeks ja ütleb, et hra Välbe tähendanud, et Tartu Keskkooli-õpetajate Ühing olevat „riiakas poiss“. Vaheajal palunud tema hra Välbe'lt lähemaid tõendusid oma ütelse kohta. Kuna hra Välbe ei ole arvanud tarviliseks oma süüdistust õiendada, peab tema sellest siit teatama.

G. Ollik teatab õpetajate teenistuse ja tasudeseaduse kohta järgmist: Teenistusseadus on teoksil. Praegu maksuva tasudeseaduse vastuvõtmisel Riigikogu poolt lubas toleaeagne Riigivanem hra Tõnisson esitada uue seaduse projekti. 9. nov. 1928. a. esitatigi uue seaduse eelnõu. Õpetajate Liidu asemikudekogu leidis, et see ei too mingisuguseid paremusi ja asus eelnõu suhtes eitavale seisukohale. Praegune Valitsus ei olnud eelmise Valitsuse lubadusega seotud ja nõudis eelnõu Riigikogust tagasi.

J. Sütt kõneleb Keskkooli-juhataja te Ühingu tegevusest, tutvustab Ühingu poolt palgaseaduse asjus esitatud pikema märgukirja mõtteid ja paneb ette sellega ühineda.

J. Elango vaidleb sellele vastu, sest kongress pole saanud märgukirjas esitatud seisukohti kaaluda, ning peale selle on veel teisi märgukirju ja seisukohti, mis vahest veel tähtsamadki.

Juhataja ei pane sooviavaldust hääletusele, sest resolutsioonide vastuvõtmine on mööda ja esitatud ettepanek pole olnud redaktsioonikomisjonis kaalumisel.

Kongressi lõpetamine.

Juhataja V. Neggo lõpetab kell 16.20 kongressi järgmiste sõnadega: Lahkume kongressi ruumidest, mis olid esimesel päeval külmad, aga nüüd on soojad. Samuti on seisukord meie südametega: alul olime võõrad ja külmad, hiljem muutus meeoleolu koduseks ja soojaks. Nii ühemeelseid kongresse on vähe. Suurtes, põhjanevates küsimustes jõudsimme ühistele seisukohtadele. Täna kongressi juhatause nimel Haridusministeeriumi lahke toetuse eest ja E. O. Liidu keskkoolitoimkonda kongressi hoolika ettevalmistuse eest. Soojus, mis meid siin ühendas, kandugu

laiali üle maa ja andku kõigile jõudu kodusel tööpõllul Eesti kooli parema tuleviku heaks.

Osavõtjad.

Nagu kongressi büroo andmeist näha, võttis kongressist osa 247 inimest. Neist oli E. O. Liidu juhatause liikmeid (mitte keskkooli-õpet.) 4, ülikooli õppejõude 6, Hamini tegelasi 5, koolivalitsuste juhatajaid 4, koolinõunikke 10, muid esindajaid 2 ja keskkooli-õppejõude 216; viimastest oli õpetajaid 170, juhatajaid 31 ja seminaride õppejõude 15.

Maa-alaliselt jagunesid osavõtjad keskkooli-õppejõud järgmiselt:

Tallinnast ja Harjumaalt	113
Tartust ja Tartumaalt	36
Virumaalt	27
Viljandimaalt	10
Järvamaalt	8
Pärnumaalt	6
Valgamaalt	5
Petserimaalt	4
Läänemaalt	3
Võrumaalt	3
Saaremaalt	1

Kokku 216

Varalised abinõud.

Varalisi abinõusid kongressi korraldamiseks saadi alamalnimetatud allikaist järgmisel määral:

Haridusministeeriumilt	Kr. 350.—
Tallinna linnavalitsuselt	„ 200.—
Viru maavalitsuselt	„ 50.—
Pärnu maavalitsuselt	„ 40.—
Tartu maavalitsuselt	„ 30.—

Kokku Kr. 670.—

Kongressi korraldamise ja järeltööde kulud kujunesid järgmiseks:

Referentide reiskulud	Kr. 102.—
Trükitööd (kavad, kutsed, kongressi kaardid, teeside trükkimine jne.)	„ 107.50
Kongressi ruumide korraldamine (teenijad, garderob, valgustus, ruumide tasu jne.)	„ 44.—
Kongressi büroo kulud (büroo tarbed, abinõud, postikulud, telefon jne.)	„ 72.—
Koosviibimise kulusid	„ 31.97
Kongressi protokollide kokkuseadmise ja trükkimise kulusid	„ 280.—
Mitmesuguseid kulusid	„ 32.53

Kokku Kr. 670.—

Ajakirjanduse ülevaade.

E. Martinson.

„*Postimehe*“ 46. ja 47. numbris ilmunud kirjutistes „Kas Saksa keel esimeseks võõrakskeeleks meie koolidesse?!“ ja „Inglise keel esimeseks võõrakskeeleks meie koolides“ esitatakse mõtted, mida avaldanud rkl. Jaan Tõnisson Riigikogus võõrkeelte küsimuse harutamisel. Need on lühidalt järgmised:

Küsimust tuleb käsitleda rahvuskultuurilisest, rahvuspoliitilisest seisukohast. Ja mitte ainult silmas pidades praegust olukorda, vaid arvestades ka tulevase arenemise võimalusi.

„Võime öelda, et saksa keele poolt tuakse õigusega ette tegelikku olukorda, mis meie rahva suurele osale võimaldavad võõrkeele äraõppimise kergemini... Meil ei ole mitte ainult võimalik kergemini leida saksa keele õpetajaid alg- ja keskkoolidesse, vaid meil on ka elava praktilise, tegeliku keeleharjutuse võimalused palju suuremad saksa keeles kui üheski teises võõrkeeles, vast vene keel praegu maha arvatud...“

Kuid teiselt poolt on imelik, et meie suure tegeliku keele õppimise ja kasutamise võimaluse ära oleme andnud teadlikult siis, kui 1920. a. vene keele jätsime oma alg- ja keskkooli õppekavast sunduslikult õpetatavate võõrkeelte hulgaast...

Mispärast jätsime vene keele kõrvale, kui kõikidel oli selge, et kui meie kui suure vene rahva piirinaabritena tahame elada, tahame töötada tulevikus eriti ka majandusliku läbikäimise alal, peame selle rahva keelt kõnelema... Meie teame, et see laialdastele hulkadele rahva keskel kahtlemata suureks soodustuseks oleks olnud, aga tegime otsuse siiski ja meie rahva enamus on selle otsuse seni ühemeelselt heaks kiitnud... Ma ei kõnele mitte pajuvenelastest, kes peale eesti keele muud ei tunne kui vene keelt, ja kes tahaksid hea meelega uuesti saada vallakirjutajateks, et suurt osa etendada inimeste hulgas, ja kes sarnase võimaluse kaotamise pärast selle samuga päri ei olnud...

Meie rahvuslikuks enesevabastamiseks, meie rahvuskultuuriliseks emantsipatsiooniks oli seda tarvis! Kui oleksime jätnud vene keele rahvakooli ja keskkooli sunduslikuks

õppekeeleks, kui meie oleksime kultiveerinud vene keele oskust ja harrastanud edasi vene kirjandust, — mis oleks siis meie kasvava noorpõlve hingeolu olnud?! Kas meie oleksime siis suutnud endid vabastada vene mõjust ja suggestioonist?! Kas meie oleksime siis jõudnud endid rahvus- ja kultuurpoliitiliselt püsti ajada?!

Kas oleksime meie siis saanud oma hinge avada läänekultuuri tõstvatele ja parandavale mõjule, ilma milleta meie oleksime ammu alla annud Vene kõik-slaavi ümberrahvustamise tendentsile ja oleksime ennast kaotanud! Kui meil ei oleks vastukaaluks olnud lääne kultuuri õhkkond, siis ei oleks meie suutnud rahvuslikult kujuneda selleks rahvaks, kes ise omariikluse ja oma riigi-rahvuse löi!...

Meie võiksime endale rahvusliku riigi luua sellepärast, et meie mitte ei olnud seemiselt halvatud ja nõrgestatud vene kultuuri, vene poliitilise ja eriti vene rahvusliku hingeolu mõjul, siis tähendab see, et meil oli võimalik ainult sel teel ennast alal hoida, et meie olime järjekindlalt katsunud ust avada ja aknaid lahti hoida lääne poole. Kui meie oleme isegi sihikindlalt kultiveerinud saksa kultuurilist vastas-mõju, siis just selleks, et halvata ehk paraliseerida venestuse mõju. Ja see ei ole kunagi häbiks olnud, vaid rahvuslikult tarkuseks!

Selles teadmises võime öelda, et kui riigi loomine oleks antud nende kätte, kes olid seemiselt venestatud, kui nad peale vene keele mõistmise ei oleks Eesti rahvuslikust õhkkonnast läbi käinud, siis ei oleks meie oma rahvusriiki mitte asutanud!

Sellelt seisukohalt on arusaadav, kui meie otsustaval silmapilgul ei jäänud rippuma selle otsa, et meil vene keel oleks teatud määral kasulik. Siis meie kaalusime, et see kasu, mis meile vene keel kui suure naabrirahva keel annab, kättesaadav on ka teisel teel, ilma et anduksime selle keele ja kultuuri mõju dele.

...Meie ei eita sugugi vene keele õppimise tarvidust meie rahva teatud osadele, vaid meie kinnitame, et teatavatel ringkondadel, eriti neil, kel tuleb rohkem tegemist teha Venemaaga ja temaga läbi käia, tuleb tõesti vene keelt õppida ja omandada.

Kuid meie ei tunnusta seda keelt meie

rahva- ja keskkooli sunduslike vöörkeelte hulka kuuluvaks sellepärast, et meil on mitu muud kultuurkeelt, mis meie rahvale võimaldavad paremini kultuuriliselt areneda ja mis meie rahvale võimaldavad edaspidi oma arenemises soodsamalt kasutada kõiki võimalusi rahvakultuurilises, riiklikus ja ka majanduslikus elus.

Sellelt seisukohalt ei ole ka küllalt objektiivne, kui esimese vöörkeele valikut põhjendaksime ainult sellega, et meil kergem on saksa keelt omandada.

Meie oleme küllalt kannatanud kadakasaksluse mõju all. Kui tahaksime kadakasaksluse haputaigna eluõiguslikuks tunnustada, et sellel teel omandada kõrgema arenemise võimaluse, siis unustaksime, kuidas meie oleme aastakümnete jooksul küllalt selle haputaigna hädaohlikku mõju tunda saanud. Samuti kui „pajuvenelus“ meile ähvardas hädaohlikuks minna, võib ka meile raskekaalulist mõju avaldada, kui otsustaksime võtta saksa keele esimeseks vöörkeeleks rahva- kui ka keskkoolides.“

Edasi avaldab J. Tõnisson oma kõnes järgmisi mõtteid:

Kes tahab töötada teaduse alal, sellel on vajalik saksa keel. Kuid saksa keele õppimisele ei ole takistuseks, kui võtaksime esimeseks vöörkeeleks oma koolides inglise keele. Ei tule kõnelda saksa keele kui sarnase vastu, küll aga selle hädaohu vastu, kui kadakasakslus mõjuks paraliseerivalt meie kultuurielule. Kui tahaksime asuda praeguse valitsuse seisukohale, siis võib olukord kujuneda sääraseks, et meil tuleb pärast tema vastu sõtta minna. Sellepärast tulekski luua olukord, et meil ei tuleks saksa keele vastu kõnelda. Tuleb soodustada meie arenemist anglo-saksi kultuurõhkkonnas, aga ühtlasi andudes kultuurimõjule, mis olemas saksa kultuur-keelekonnal.

Saksa keel on rahvusvaheliseks läbikäimiskeeleks ainult Euroopas ja sedagi eeskätt Kesk-Euroopas. Kuid eesti rahvas ei ole mitte ainult saksa mõju-konnas, vaid tema peab sihtima kauge-male. Kui aga tahame liikuda kauge-male, siis oleks endapettus, kui võtak-sime endile teejuhiks ainult saksa keele. Inglise keelega saab läbi kogu maail-mas.

Kogu maailmas on tõusmas inglise

keele mõju. Väga iseloomustav on, et isegi slaavi maailmale on ennustatud suurt tulevikku, nagu seda on teinud Osv. Spengler, kuid ka germanofiilid ei ennusta saksa keelele ning kultuurile tuleviku arenemisel suurt mõju. Kindlasti tõusmas aga on inglise keele ning kultuuri mõju.

Ja Baltikum, eriti Eesti, kuulub edaspidi ikka rohkem Briti-Ameerika majanduslikku mõjukonda.

„Ei ole kellegi saladus, et Saksamaa kõik on teinud viimase aastakümne jooksul, et Venemaal otsustavat, juhtivat osa oma kätte saada. Et Saksamaale palju korda on läinud ja et ta tulevikus veel rohkem suudab ära teha, see on selge. Selge on aga ka, et Saksa imperialistlikud ehk ka rahvusmajanduslikud püüded ei suuda oma ekspansiooniga Lääne-merd mitte vallutada Anglosaksi ilma vastu. Siin ei seisa mitte ainult Suur-Britannia, vaid ka Ameerika-Ühisriikide ekspansioon tegevuses... Kui teie jälgite neid nähtusi, mis iseloomustavad Anglosaksi majanduslikku ekspansiooni, siis teie näete, et kõik mõju, mis enne oli Saksa majandusel, on paraliseeritud tähtsal määral just selle teise mõju läbi...“

Kui meil enne kõneldi Saksa tungist idasse, siis oli see otsekohe rahvuslik ekspansioon, sellepärast et suure rahva juurde kasv pidi endale õhku muretsema. Kõik Saksa kolonizatsiooni-plaanid meie maal on seletatavad just selle läbi. Kas keegi aga tahaks sellest tõesti oletada, et meie peaksime soodustama omalt poolt seda tungi idasse? Kas ei ole mitte loomulik, kui meie katsuksime aru saada neist võimalustest, mis sellega antud on, et Anglosaksi tõug omas majanduslik ekspansioonis seda tungi idasse paraliseerib! Kui meil edaspidi rahvusvahelises läbikäimises Lääne ja Ida vahel mingi osa on etendada, siis võime rahulikult öelda, et Saksamaa meid ei tarvita. Nende agendid ja „Probereisende“ — nende ühendused on kõik otsekohe sed. Nema ei söida Moskvasse Tallinna kaudu.

Sootu teine lugu on rahvusvahelise läbikäimisega anglosaksidega. Kui meil rahvusvahelises läbikäimises kellegagi tuleb rohkem ja rohkem kokkupuutumist, siis on need anglosaksid...“

Töötavatel ringkondadel oleks erilise tähtsusega anglosaksi maailmaga ühendusse astuda. On juba selge et kui keegi välja rändab, siis ei leia ta saksa keele piirkonnas mingit töövõimalust, ei saa sagedasti õpivõimalu-

signi ära kasutada. Sest surutakse peale, et võoras element ei takistaks oma inimeste õpimist. Kui tahetakse tõesti tähtsamaid alasi otsida, siis võime neid leida ainuüksi inglise piirkonnas... Meie ei või mõelda selle peale, et peaksime välja rändama, aga kui rahvas tahab kultuuriliselt areneda, siis peab ta teistega kokku puutama. Kui varemalt sellid käisid rändamas aastaid ja töid täielikuma oskuse koju, siis on uues maailmakorras olukord niisugune, et inimesed rändavad ajutiseks välja, saavad õpetust ja hakkavad siis koju tagasi pöörates töötama oma kapitaliga... Sarnane vaade ei ole meil esialgu mõõduandev. Kuid välja meilt inimesed ikkagi lähevad... Kas tahaksime meie nüüd enesete tee kinni panna. Seda küll meie rahva rõhuv enamuse ei poolda. Meil on aga eriti rahvuskultuurilise arenemise seisukohalt tähtis, et meil Anglosaksi kultuur ja Anglosaksi hingeolu rohkem ja rohkem mõjule pääseks. Kes Inglismaal liigub, see tunneb, kui ligidane kontakt algusest saadik meie inimeste ja inglise hingeolu vahel on. Ei ole mitte sisemist võõrastust. Ja kui teie võrdlete inglise kasvatust, inglise kasvatuse ideaale ja põhimõtteid, siis näete, et need enmast maksima panevad isegi nende rahvaste hulgas, kes nendele mitte nii lähedal ei seisa. Meil läheb oma rahvusliku iseloomu kasvatamiseks ja väljakujundamiseks seda mõju tarvis, kui tahame tõesti välja püüda nendest rikestest ja haigustest, mis meil minevikult päritud. Siin ei saa mitte küllalt ära teha selleks, et meie Anglosaksi kultuurmaailmaga vahenditult ühendust saaks pidada. Sellepärast on loomulik, et meie silmas peame oma rahvuskultuuriliste sihtide ülesseadmisel neid realiteetisid, mis mitte ainult praeguse silmapilgu seisukohalt tähtsad ei ole, vaid mille tähtsus aina tõuseb tulevikus..."

„Rahva Sõna“ 39. numbris ilmunud kirjutises „Kuidas on seni võõrkeelte küsimust lahendatud“ esitatakse haridusministri seisukohad käesolevas küsimuses, nagu need on avaldatud Riigikogu koosolekul peetud kõnes, mille sisu on järgmine:

„Haridusministri Fr. Saueri korraldused, millega

Inglise keel asetati esimesele kohale, ilmusid 1920. a. algkoolide kohta 4. septembril ja keskkoolide kohta 10. sept. Koolitegelastele tulid need korraldused ootamatult. Hi-

lise ilmumise pärast ja Inglise keele õpetajate puudusel oli nende korralduste täitmine raske, kui mitte võimatu.

Haridusminister Jüri Annusson korraldas kolm kuud peale ministri Fr. Saueri korralduste avaldamist koolivalitsuste juhatajate, koolinõunikude ja õpetajate liitude esitajate nõupidamise, kus koos oli 38 vastutavat haridustegelast. See koosolek hindab haridusministeeriumi septembrikuu korraldusi võõrkeelte õpetamise kohta järgmiselt: „Ministeeriumi korraldus Inglise keele esimese võõra keele kohale määramise asjus on ebaõnnestunud. Puuduvad õpetajad. Oleks vaja olnud enne suuremal arvul õpetajaid soetada. Nüüd saab aga korraldus takistusi ühtluskooli läbiviimisele. Soovitati ministeeriumi korraldust revideerimisele võtta. Otsustati keelte küsimust järgmisel koosolekul põhjalikuma arutuse alla võtta.“

See põhjalikum arutus teostus 15. juunil 1921. aastal riigihariduskogus. Enne riigihariduskogu kokkukutsumist küsis haridusminister H. Bauer arvamist võõrkeelte õpetamise kohta kõigilt koolivalitsustelt, Tartu ülikoolilt ja teistelt asutustelt. Oma arvamise avaldasid 35 asutust, millest 22 asutust soovitasid esimese võõrkeelena õpetada

Saksa keelt,

5 Inglise, 5 Vene, 2 Saksa ning Inglise keelt ja 1 jättis küsimuse lahtiseks.

Saksa keelt soovitasid esimesele kohale: kõik ülikooli fakulteedid, kõik linnakoolivalitsused, Pärnu, Saare ja Petseri maakonnavalitsused, Tallinna Tehnika Selts, vabrikantide ühisus ja borsekomitee.

Inglise keele paigutamist esimesele kohale soovitasid: Lääne, Harju, Viljandi, Viru ja Võru maakonnavalitsused.

Koolivalitsustest seadsid Tartu ja Valga maakonnavalitsused Vene keele esimesele kohale, kuni Inglise keele õpetajate ettevalmistamiseni.

Ülemaltoodud ankeedi kokkuvõtteid arutati 15. juunil 1921. aastal riigihariduskogus, kus koos oli 52 haridustegelast ja peale pikki vaieldusi andis hääletamine järgmised tulemused.

Ettepanek: „Esimesena võõra keelena õpetada Inglise keelt“ sai poolt 22 häält, vastu 24 häält ja 2 jäid erapooletuks.

J. Annusoni ettepanek: „Esimesena võõra keelena õpetatakse: keskkoolides Inglise ja algkoolides Saksa keelt“ võeti vastu 28 häälega 12 hääle vastuolekul.

Kohe peale riigihariduskogu koosolekut algas Eesti õpetajate X üleriikline kongress, mis peeti Tallinnas 12.—18. juunil. Kongressil võeti vastu võõrkeelte õpetamise kohta järgmine resolutsioon: „Esimeseks võõraks keeleks ühtluskoolis on Inglise keel. Inglise keele täiel määral esimesele kohale asetamine, teostatagu ligema 9 aasta jooksul; seni kasutatagu esimesel kohal selle keele õppejõude, mis teisele kohale määratud, nimelt Saksa keele õpetajaid“. See resolutsioon sai poolt 54 häält, vastu oli 43 häält, üldse oli aga kongressil hääleõigusega 182 ja sõnaõigusega 278 liiget, kokku 460 liiget.

Eesti õpetajate liidu korraldusel kokkukutsutud esimene võõrkeelte õpetajate kongress Tallinnas 29. detsembril 1927. a. väljendas aga oma resolutsioonides otsuse, et esimese võõrkeelena tuleb õpetada Saksa keelt ja teise võõrkeelena Inglise keelt. Kongressist võttis osa üle 200 alg- ja keskkooli õpetaja.

Kooskõlas ülemaltoodud kompetentsete asutuste arvamise ja riigihariduskogu otsusega hakkaski haridusminister H. Bauer esimesele kohale algkoolides asetama Saksa keelt.

Lõpulikult aetas Saksa keele esimeseks ja ka ainsaks võõrkeeleks algkoolides haridusminister A. Veiderman 1923. a., aga mitte haridusminister Bauer, nagu seda endine haridusminister Mõttus ütles. Mina arvan, see ütleb Teile ka midagi.

Haridusminister A. Veiderman, kui kaua-aegne koolivalitsuse juhataja, teadis, et kahe võõrkeele õppimine käib algkooli õpilastele üle jõu. Sellepärast andis valitsus haridusminister Veidermani ettepanekul täiendava määruse avalikkude algkoolide seaduse elluviimise kohta, mille järgi teise võõrkeele õpetamine algkoolides võis esialgu välja jääda. Riigivanemana on sellele alla kirjutanud Joh. Kukk. Sellega jäi Saksa keel esimesele kohale.

Vaatamata sellele, et algkooli tunnikavasid on muudetud 1926. ja 1928. a., õpetatakse Eesti õppekeelega avalikkudes algkoolides praegu ainult Saksa keelt, mõnes eraalgkoolis õpetatakse peale Saksa keele veel Inglise keelt ja ühes eraalgkoolis Saksa keele asemel Prantsuse keelt. See on tegelik seisukord, mille uuesti jalule seadis praegune valitsus, kui ta eelmise valitsuse otsuse tühistas.

Võõrkeelte õpetamise küsimust arutati ka haridusministeeriumi nõukogus 1923. a. ja otsustati

esimeseks võõrkeeleks määrata Saksa keel.

28. mail 1923. a. andis haridusminister Veiderman keskkoolidele avalikkude keskkoolide seaduse alusel uued tunnikavad ja neis kava-des on kõigis kooli tüüpides esimesel kohal Saksa keel. Sellest ajast lõppes keeltesegadus keskkoolides.

ja keelte õpetamine võttis kindla suuna, mis ei ole praegugi muutunud vaatamata haridusministri A. Mõttuse korraldustele.

Rkl. Mõttus väidab, et avalikkude keskkoolide seaduse vastuvõtmisel leidnud seaduseandja tahe väljendamise selgel kujul selles mõttes, et Inglise keelt tuleb õpetada esimese võõrkeelena. Riigikogu protokollid aga seda väidet ei tunnista.

Haridusminister J. Lattiku poolt 1926. a. antud keskkoolide tunnikavad sünnitanud, rkl. Mõttuse sõnade järgi, keelte järjestamises segadusi, millele olnud vaja teha lõpp. See näib olevat ainult oletus. Miskit segadust ei tekkinud. Haridusministeeriumis olevad koolide ülevaated näitavad, et ka peale 1926. a. tunnikavade avaldamist õpetati võõrkeeli endises järjekorras ja arusaamatusi ei olnud.

Oma erakorralises teadaandes 24. jaanuaril 1929. a. ütles rkl. A. Mõttus, et ta olevat enne võõrkeelte õpetamise järjestuse muutmisele asumist ära kuulanud muude hulgas ülikoolitegelaste arvamise võõrkeelte õpetamise kohta. Seda avaldust võis niiviisi mõista, et Tartu ülikooli tegelased pooldavad Inglise keele asetamist esimesele kohale. 1921. a. avaldasid kõik Tartu ülikooli teaduskonnad soovi, et esimese võõrkeelena õpetataks Eesti koolides Saksa keelt.

See on fakt.

1928. a. 17. septembril küsis haridusministeerium Tartu ülikooli arvamist keskkoolide lõpetajate ettevalmistuse kohta ülikoolis õppimiseks, samuti keskkooli õppekasvatustöö ümberkorralduse ning keskkooli lõpetamise korra kohta.

Oma arvamise ühes kõikide teaduskondade seisukohaga tähendatud küsimuste kohta saatis Tartu ülikoolivalitsus haridusministeeriumile 5. veebruaril käesoleval aastal. Ei üli-

koolivalitsus ega ükski teaduskond ei nõua, et keskkoolis esimeseks võõrkeeleks oleks Inglise keel, kuid arstiteaduskond soovib esimeseks võõrkeeleks Saksa keelt. Kõik rõhutavad, et keskkooli lõpetajailt tuleb nõuda põhjalikumalt võõrkeelte mõistmist, kui neil seda praegu on.

Arstiteaduskond kiitis heaks 15. novembril 1928. a. võõrkeelte õpetamise suhtes järgmise seisukoha: „Tuleks kiires korras lõpulikult ära määrata, missugune võõrkeel oleks esimeseks meie keskkoolis. Põhimõttelikult on ükstapuhas, kas oleks see Inglise, Prantsuse või Saksa keel, kuid praktilisil kaalutusil — arstiteadust õppijate vajaduste seisukohalt — soovitatakse esimeseks sunduslikuks võõrkeeleks Saksa keelt.

Endise haridusministri härra Mõttuse 2. juuli 1928. a. korralduse kohta teatas ainult Pärnu maakoolivalitsus, et ta seab Inglise keele esimesele kohale Abja kultuurtehnikaga gümnaasiumis; 4 koolivalitsust, seal hulgas ka Tallinna linna koolivalitsus, et nad jäävad, vähemalt esialgu,

maksva võõrkeelte järjestuse juurde.

Teised koolivalitsused ei ole teatanud oma korraldustest selle küsimuse kohta, aga koolide ülevaadetest nähtub, et võõrkeelte õpetamises on maksev endine järjestus. Ühe õpetajate seminari (Tartu) pedagoogikanõukogu palus kaaluvast motiveeritud esitises jätta endine võõrkeelte õpetamise järjestik, või lubada õpetada vaid Saksa keelt.

Sellest selgub, et mingit segadust ei ole praeguse valitsuse poolt tehtud otsus toonud, vaid nagu olukord seni oli, nii on ta ka praegu, nimelt on Saksa keel esimesel kohal. Mina ei ole keelte asjus teinud ühtki korraldust. Valitsuse otsus seisis ainult selles, et novembrikuu otsus ära muudeti, mis oleks sellele küsimusele teise suuna andnud. See otsus tehti just selleks, et kool võiks areneda selles suunas, mis talle antud ja võiks jääda maksma kindel olukord keelte asjas.

Mis puutub rkl. A. Mõttuse hoiatusse, et õppiv noorsugu jälgib teravalt haridusministri tegevust ja esinemisi, siis arvan, et kõige parem on mitte segada noortsugu ta rahulikus koolitöös.“

Karskus.

Karskuskasvatuse alalt.

Tagasivaade aastasele tegevusele.

On möödunud aasta, kui E. O. L. juhatus moodustas karskuskasvatustoimkonnad. See oli 20. mail läinud aastal. Toimkonna liikmeid oli esialgu 12, koopteerimisel tõusis liikmete arv 15-ni. Suvekuud läksid toimkonna sisemiseks korralduseks ja vahekorra selgitamiseks Õpetajate Karskuskasvatustööliiduga kui senise töötajajaga sellel alal. Augustikuul kutsuti tegevusse tööjõuna karskuskasvatuse sekretär, mis ajast siis ka normaalne töö algas.

Peale jooksva töö on nimetada tulemustena I õpeajate karskuspäeva korraldamine, karskuskasvatuse ajakirja „Lootusringi Juhil“ väljaandmine, millest kuus numbrit ilmus, karskusvõistluskirjutuse korraldamine algkoolides ja kõnereisid.

Võistluskirjutuseks seati kokku õpilastele vastav raamat „Joovastusained ja majanduselu“, mille põhjal teostus võistluskirjutus 10. märtsil. Tööst võttis osa 166 kooli 4344 õpilasega, kõigist maakondadest ja suuremat linnadest. Osavõtjate arv on järjekind-

lalt kasvanud: 1927. a. — I võistluskirjutuse puhul oli koole 106, õpilasi — 2421, läinud aastaal oli koole 130, õpilasi — 3253. Arv sel aastal oleks tunduvalt suurem olnud, üles andis end ligi kuustuhat õpilast, paljud koolid tervena ja palju õpilasi teistest koolidest jäid ära gripitaudi mõjul. Võistluskirjutust võib pidada hästi kordaläinuks nii järjest kasvava osavõtjate arvu mõttes kui ka töö tulemuste suhtes. Õpilaste suurt huvi asja vastu näitas seegi, et mitme kooli õpilased, kus haigus tähtajal kirjutamist takistas, tungivalt palusid neile lubada hiljem kirjutada. Sisuliselt jätsid tööd kokkuvõttes väga hea mulje, olles tõenduseks, et õpilased olid asjasse täielikult süveneda jõudnud ja teadlikult omi mõtteid väljendasid. Mälestuseks said kõik osavõtjad värvilises trükis mälestuslehed kunstnik M. Laarman'i kavandi järgi, peale selle veel igas koolis mõned kõige paremad õpilased auhindadeks raamatuid. Viimaste arvu aitasid suurendada annetistena E. Karskusliit ja K. ühised „Rahvaulikool“, „Päevaleht“ ja „Loodus“.

Pikemaid kõnereise on korraldatud seitse; oldud neil kokku 70 päeva. On käidud Harju-, Tartu-, Järva- Hiiumaa-, Saare-, Viru- ja Pärnumaal. Peale selle üksikuis kooles esinetud kümne kõnega. Maikuus külastati kõikide seminaride lõppklasse, viies ühtlasi kaasa tulevastele noortele õpetajatele informatsiooniks mõningaid materjale karskuskasvatuse alalt. Kaks korda on raadio kaudu kõnedega esinetud. On lootusringide tööd juhitud, karskuskasvatuse peamise korraldatud, karskustöö seisukorra tundmaõppimiseks korraldatud ankeetkoolitööküsimuste seas ja hiljem koolides, võetakse osa karskusliikumise 40-a. juubelist Pärnus jne. Toimikonna koosolekuid on olnud 5, juhatuse — 10.

Karskuskursuse korraldamine on ette nähtud aasta lõpul, samuti on otsustatud õpetajate kongressil ja suvekursustel karskuskasvatusküsimuste selgitamine päevakorda võtta.

K.

Huvirikad suvepäevad Pärnus.

27.—30. juunini k. a.

E. Õpetajate Liit võtab oma karskuskasvatustoimikonna kaudu korraldajana osa ülemaalistest pidupäevadest Pärnus juuni lõpul. On möödumas 40 aastat karskusliikumise Eestis, mil puhul seda karskusliitude korraldusel tahetakse pidulikult mälestada. Valitud on Pärnu, kui eriti veetlev koht suvisteks pidustusteks, ühtlasi aga ka — et sealt kerge korraldada ühist sõitu karskusliikumise hälli — Torri, kus esimesi vagusid ajama hakkas hiljuti surnud J. Tilk, asutades karskusseltsi „Täht“.

Mitme liidu ühisel korraldusel on püütud anda võimalikult pidulikult ilme sellele neljapäevasele massilisele kogunemisele Pärnu rannikule: on valitud kõned, mis ei oleks igavad ainult, on vahelduseks muusikaettekandeid, eriti aga töötavad noorsoo suvepidustused kaasa tuua nii rohkesti meeleolu rikastamist igale.

Pidustused on kõigile mõeldud, mingisuguseid volitusi asutistelt ja organisatsioonelt ei ole, sellekohaselt ongi kava koostatud. Paralleelselt samal ajal kavatsatud kinnine paaritunniline karskusorganisatsioonide esindajate koosolek üldist pidustuste käiku ei takista. Mainitud oludel võiks oodata, et õpetajaskond rohke osavõtuga külastab pidulikku juubeliaktust, kasutades head juhust mõnepäevaseks puhkuseks suvituslinnas. Sisuliselt on kava järgmine:

Neljapäeval, 27. juunil.

Kell 17. Avamisaktus „Endlas“.

Kavas: 1. Avakõne — prof. P. Pöld.

2. Tervitusi.

3. Eesti karskusliikumise 40. a. — mag. V. Ernits.

4. Karskusliikumise rahvuskultuuriline tähtsus — J. Tõnisson.

5. Mälestusi karskusliikumise algajalt — prof. M. J. Eisen ja G. Vulff.

Muusikat, laulu.

Reedel, 28. juunil.

Kell 9. I töökoosolek (tütarl. gümn.).

Kavas: 1. Kokkuvõtteid meie tänapäeva seltskonna ideoloogiast ja selle arenemise sihtjooni — prof. P. Pöld ja mag. A. Anni.

2. Eesti kool ja karskusküsimus — dir. H. Roos.

3. Noorpõlve suhe karskustöötajatele — mag. A. Elango.

Kell 18. Kontsert-miiting. Kavas kõned pr. H. Pöllult, toimetaja A. Jürvetson'ilt j. t.

Lauapäeval, 29. juunil.

Kell 9. II töökoosolek (tütarl. gümn.).

Kavas: 1. Meie karskusliikumise lähema tuleviku ülesandeid ja väljavaateid — mag. V. Ernits ja sekret. E. Kubjas.

2. Maa karskusseltside praegune seisukord ja ülesanded tulevikus — õpet. F. Parson ja instrukt. R. Hansson.

3. Naine ja karskusküsimus — pr. Leeni Ploompuu-Vesterinen.

Kell ½21. Koosviibimine teelaus (tütarl. gümn.). Osavõtmismaks 75 senti.

Pühapäeval, 30. juunil.

Kell 7.50. Sõit Torri. Toris karskusjumalateenistus ja K.-s. „Tähe“ juubeliaktus teelauga. (Kulud: sõit edasi-tagasi 120 senti, teelaud 50 senti).

Kuna 1929. a. täitub 10. a. noorsooliikumise algusest iseseisvas Eestis ning karskusliikumise juubel ka noori puudutab, korraldab Eesti Noorsoo Karskusliit samal ajal

noorsoo suvepidustused, mille kava on järgmine:

Neljapäeval, 27. juunil.

Kell 17. Osavõtt juubelikongressi avamisaktusest.

Reedel, 28. juunil.

Kell ½10. Hommikune kokkutulek (poegl. gümn.).

Kell 10. Osavõtt juubelikongressi I töökoosolekust.

Kell 18. Osavõtt kontsert-miitingust.

Kell 21. Avamis- ja tutvumisõhtu (tütarl. gümn.).

Kavas: 1. Avakõne — haridusminister L. Johanson.

2. Kõne — dir. O. Mälk.

3. Muusikalisi ettekandeid.

4. Mängud ja tants.

Laupäeval, 29. juunil.

Kell ½10. Hommikune kokkutulek (poegl. gümn.).

Kell 10. I töökoosolek (poegl. gümn.).

Kavas: 1. Isiku väärtustaste ja ühiskonna väärtusnõue — üliõpil. J. Tõnisson.

2. Noorte harrastusi ja noorsooliikumise seisukord tänapäeval — üliõpil. V. Olup ja õpl. N. Ruus.

3. Noorpõlve ülesandeid Eesti ühiskondlik-kultuurilises elus — üliõpil. A. Kung ja mag. A. Elango.

Läbirääkimised.

Kell 17. II töökoosolek (võimal. korral vabas looduses, kogunemine poegl. gümn.).

Kavas: 1. Modernsest elutundest — mag. A. Anni.

2. Uus elurütm ja selle kajastusi luules — kirj. J. Barbarus.

3. Noorsugu ja elurõõm — Dr. med. J. Vilms.

4. Vaba sõna.

Kell 22. Rongikäik tõrvikute ja laternatega naisgümn. ette ja sõit merele (kogunemine poegl. gümn. õue). Osavõtmismaks sõidu eest 50 senti.

Pühapäeval, 30. juunil.

Kell 7.50. Osavõtt sõidust Torri.

Neile, kes sõidust osa ei võta:

Kell 10. Osavõtt karskusjumalateenistusest Elisabeti kirikus.

Kell 11. Tutvumine linnaga (supelasutis ja rand).

Kell 16. Sõit paatidega Sauga jõe (kogunemine poegl. gümn.).

Kell 19. Lõppaktus (poegl. gümn.).

Kell 20. Noorte kunstiõhtu („Endlas“).

Kavas: noorte luuletusvõistluste tagajärgede avaldamine ja auhinnatud luuletiste ettekandmine, muusika-, laulu- ja plastikaettekandide (soolo ja grupid) mitme kodumaa linna noorte osavõttel. Tants. Täppis kava avaldatakse hiljem.

Päresetäht suvep. osavõtjatele 35 senti.

Osavõtu tingimusi.

Juubelikongressist võivad võtta osa kõik asjast huvitatud isikud, vaatamata sellele, kas nad isiklikult täiskarsked on või ei. Resolutsioonide läbivaatamiseks moodustatakse karskusliitude esindajaist koosnev komisjon.

Kongressist osa võtta soovijaid palutakse end registreerida (kirjalikult või isiklikult) kuni 20. juunini s. a. Eesti Karskusliidus (Tartus, Jakobi tän. 8, telefon 4-04), seejuures teatades järgmised andmed: 1) ees- ja perekonnanimi, 2) aadress, 3) kas kuulub mõnda organisatsiooni ja millisesse ja 4) kas soovib kasutada ühiskorterit.

Osavõtmismaks on 1 kr. Osavõtjad väljaspoolt Pärnut saavad maksuta ühiskorterit Pärnu kaubanduskooli ruumes (magamisriided kaasa võtta!) ning 50% hinnaalandust raudteel sõiduks.

Kongressi einelauast on võimalik saada odavahinnalist hommiku- ja õhtueinet.

Kongressi büroo asub Pärnu tütarl. gümn. majas, Vilmsi tän. 26.

Noorsoo suvepidustusist võivad võtta osa a) kõik keskkoolide õpilased ja õpetajad; b) noorsoo karskusliitu kuuluvate org-ide liikmed algkoolist ja väljaspoolt kooli. Juubelikongressist osavõtjad võivad kõigist suvepidustusete ettevõttest maksuta osa võtta, kuna suvepid. osav. maksuta pääsevad juubelikongressi avamisaktusele ja I töökoosolekule.

Osavõtjad saavad maksuta ühiskorterit — meesosav. — poegl. gümn. ruumes (Aia ja Kuninga tän. nurgal), naisosav. — tütarl. gümn. ruumes. Samuti on neil kasutada juubelikongressi einelaud ja 50% hinnaalandust sõiduks raudteel.

Suvepidustusist osavõtmismaks on 25 senti. Osavõtjaid tuleb registreeruda hiljemalt 5-ndaks juuniks Eesti Noorsoo Karskusliidus (Tartu, Jakobi tän. 8.), tasudes ühtlasi osav. maksu. Registreerunuile saadetakse 10-ndaks juuniks suvepidustusete märk (päresetäht) kätte.

Noorsoo Karskusliidu võistluskirjutuse tulemused.

Käesoleva õppeaasta alul kuulutas E. Noorsoo Karskusliit välja võistluskirjutuse teemadele „Karskusmõte Eesti ilukirjanduses“ ja „Ühe noorsoo organisatsiooni ajalugu“.

Esimesele teemale saabus 15 tööd. Esimese auhinna (30 kr. eest kirjandust) said Feliks Oinas Tartu seminarist ja Leo Ilisson Tõrva gümnaasiumist. Teine auhind jäeti välja andmata. Kolmanda auhinna sai H. Schuster Treffneri gümnaasiumist.

Teisele teemale anti sisse 13 tööd. Esimene auhind jäeti välja andmata väärsse töö puudumise pärast. Teine auhind määrati H. Kredemanile Paide ühisgümnaasiumist ja B. Kangrole Valga poegl. gümnaasiumist. Kolmanda auhinna vääriliseks tunnustati A. Kaelase (Viljandi maak. gümna.), A. Looringu (Läänemaa seminar) ja märgusõna „Villu“ all sisse antud töö. (Viimasel puudub autori nime sisaldav ümbrik).

Töid hindasid mag. A. Anni, mag. A. Elango ja E. Karskusliidu sekretär E. Kubjas.

Välismaalt.

Hollandi.

Organiseeritud õpetajate arv Hollandis näitab tõusu. Nii Hollandi Õpet. Liidus on liikmeid üle 7.000-de ja teises suuremas õpetajate ühenduses „Het Genootschap“ — 5000.

Hollandis on praegu 3432 riigikooli 12.993-me õpetajaga ja 3608 era-, s. o. kirikukooli 16.420-me õppejõuga. Kõrgemaist rahvakoolidest on 257 kooli 1053-me õpetajaga avalikud, 493 kooli 1463-me õpetajaga erakoolid. 31.931-st õpetajast mõlemas kooliliigis on 14.046 õpetajat, s. o. 44% avalikkude ja 17.855 õpetajat, s. o. 56% kirikukoolide juures töötamas. Kirikukoolide ja nende õpilaste arv, mis käesoleva sajandi alul oli võrdlemisi väikene, on viimasel ajal kiiresti kasvanud ja moodustab üle poole kogu koolide ja õpilaste arvust. Viimasel ajal on Hollandis elavalt üles kerkinud kurikalduvustega ja raskelt õpetatavate õpilaste kasvatamisküsimus. See ala, millele mail, nagu Saksas, Inglismaal ja eriti Ameerikas ju ammu erilist tähelepanu pööratud, oli Hollandis seni söödis. Nüüd aga on nim. küsimuse lahendamisel asutud võrdlemisi tagajärjekale teotsemisele. On asutatud linnadesse muu hulgas büroosid — n.n. „raskelt kasvatatavate laste nõuandebürood“.

Prantsuse Marokkost.

Ametliku koolistatistika järgi Marokko rahvakoolides käis 1927. a. 1153 tütarlast ja 5669 poissi, neist enam kui pool käis vaid ettevalmistusklassis, keskastmes oli vaid 297 õpilast ja lõpetajaid 109.

Marokkos on 5½ miljonit elanikke, neist koolikohustuslikke lapsi 600.000. Kuidas seal aga koolisundust teostatakse, näitab arvustik.

Hispaania Marokkost.

On olemas ainult poiste hispaania-araabia koolid, tütarlaste jaoks puuduvad need. Õpetus toimub kastíilia keeles. Pannakse rõhku ka araabia keelele ja Korani tundmisele.

Sealsed juudi poisslapsed õpivad rabbi-koolides, kuid neid leidub küllaldaselt ka hispaania ja katoliku koolides. „Pr.-Bull.“

Taani.

Õpetajate üleproduktatsioon ka seal.

Õpetajate üleproduktiooni nähe näib viimasel ajal põhjamaail üldiseks kujunevat. Norra kõrval, kus see küsimus ju pikemat aega päevakorral, on ta ilmenud võrdlemisi teraval kujul viimasel ajal ka Taanis, kus nooril õpetajail sageli pikemat aega tuleb olla kohata. Selle ebaloomuliku nähte vastu on Taanis asutud tõsiselt võitlema. Mõnelt poolt on leitud vajalikuna uute õpilaste vastuvõtmist seminaridesse ajutiselt katkestada. Õpetajate ühingud otsivad vahendeid noorte kohata õpetajate kaitseks. On nõutud, et asetäitjaiks õpetajaiks — haiguste j. m. korral — määrataks kauemat aega teenistuseta olnud noored õpetajad.

Ühenduses nimetatud küsimusega on Taanis elavamalt tähelepanu alla võetud õpetajate ettevalmistamise ümberkorralduse küsimus.

Praegune haridusminister Byskov, aga ei näivat selle küsimuse arendamisele kaasa tundvat. Nagu ta ajakirjandusele avaldanud, ei saa praegu niipea juttu olla õpetajate ettevalmistusviisi ümberkorraldusest (mis nõude Taani õp. liit esitas), kuna see nõudvat majanduslikult raskusi, ja pealegi polevat õpetajate ettevalmistamine seminaris nii ebamõeldne ja puudulik, et seda kõrvale heita.

Ühe ebahariliku nähtena on Taani koolielus ilmunud veel see, et kogukonnavõimud, kasutades kooliseadust (§ 8), mille järgi õpetajat kogukonna rahulolematuse puhul vallandada võib, on asunud rohkele õpetajate „praakimisele“.

Taani õpetajate liit, leides selle nähtuse olevat ebaloomuliku, on asunud energiliselt selle vastu ja avaldanud üleskutse, et ükski kandidaat neile kohtadele ei kandideeriks. Kas aga see üleskutse annab tagajärgi ja omavalitustuste „politikat“ halvab, on küsitav, kuna leidub rohkel määral noori teenistuseta õpetajaid. Varem on olnud selliseil juhtudel üleskutse puhul tagajärgi.

Tšehhoslovakkia.

Tšehhi haridusministeerium on pedagogidele, koolitegelasile, j. t. laiaili saatnud an-

keetlehed, kus vastuseid küsitakse tervele reale Tšehhi koolielule silmapilgu tähtsusega küsimusile.

Eriti on küsimuse all n.n. kodanikukooli tüüp (Bürgerschule), mis on „allkeskkooliks“ (kõrg. algkooliks) Tšehhis. Küsitakse, kas on sel koolil senisel kujul mõtet, kas vast ei tuleks koolitüüp ümber moodustada ettevalmistusastiseks tegelikele kutseile j. m. nim. kooli puutuvad küsimused. Edasi puudutatakse mõningaid küsimusi keskkoolist: kuidas korraldada gümnaasiumi „härnemist“ (real-, klassikajne.), kas ladina keel enam tahaplaanile jätta, asendades ta mõne elava keelega (prantsuse, inglise k.) nooremais klasses; missuguseid reforme tuleks võtta ette kutsekoolis jne.

Need küsimused kõik on Tšehhis võrdlemisi olulised ja lahendust nõudvad, ning materjalikogumine ja kavatsuste valgustamine tänuulik samm koolielu seisukohalt.

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

E. Ö. Liidu juhatuse koosolek

peeti pikema vaheaja järele pühapäeval 9. juunil Tallinnas. Kõige pealt kanti ette sekretariaadi aruanne viimase aja tegevusest. Edasi võeti harutusele IX õpetajate kongressi kava, mis liidu esimehe poolt välja töötatud. Kava kinnitati ilma muudatusteta. Selle järele peetakse IX õpetajate kongress 18. ja 19. aug. k. a. Tallinnas, kuna päevakorras on teenistuseseadusega ühenduses olevad küsimused.

Pikemaid mõttevahetusi tekitas „Õpetajate puhkekodu“ küsimus. Põhimõttelt, peeti õpetajate puhke- ja vanadekodu asutamine tarvilikuks, kuid leiti, et Hamini poolt väljatöötatud vastava seaduseelnõu ilme pole küllalt selge. Eelnõust ei ilmne, kas on ta mõeldud ühe kodukorrana või vastava institutsiooni loomise määrusena Hamini juurde. Otsustati soovitada eelnõus esinevate puuduste parandamist ja selle ellukutsumist riigi ettevõtteks vastava hoolekogu juhtimisel, kuhu kuuluks ka E. Ö. Liidu esindaja.

Noorsoo-kirjanduse soetamise alal tunnistati tarvilikuks liidu poolt algatatud noorsooraamatute väljaandmise jätkamist ning kinnitati sekretariaadi poolt moodustatud toimkond koosseisus hrad E. Martinson, J. Rummo, M. Laarman, M. Küla ja J. Parinbak.

Tallinna Õpetajate Seltsi ettepanek pedagogilise kirjanduse võla kustutamise asjus otsustati esitada asemikekogule eitavalt otsustamiseks.

Riigi 1930/31. aasta eelarve kaudu otsustati paluda toetusi liidu tegevuse ja ettevõtete jaoks Kr. 35.000.—

Lõppeks harutati edasiharimise kursustega ühenduses olevaid küsimusi ning lõpetati siis koosolek, et Harjumaa I lastelaulupeole minna.

Eesti õpetajate IX kongress

astub kokku Tallinnas 18. ja 19. aug. k. a. Kongressi esialgne kava on järgmine:

Pühapäeval, 18. aug.

Kell 10.00—10.30. Kongressi tööle rakendamine.

10.30—13.00. 1. Kelle teenija peaks olema õpetaja?

13.00—15.00. Lõunavaheaeg.

15.00—19.00. 2. Alg-, kesk-, kutse- ja erikooli-õpetaja kutse omandamine.

3. Õpetaja ametisse astumine.

Esmaspäeval, 19. aug.

Kell 9.00—13.00. 4. Õpetaja ametialine tegevus.

5. Õpetaja ainealine tasu.

13.00—15.00. Lõunavaheaeg.

15.00—17.00. 6. Õpetaja ametist vabastamine.

17.00—19.00. 7. Resolutsioonide hääletamine ja kongressi lõpetamine.

Täienduskoolide õpetajate kongress.

Täienduskooli Õpetajate Ühingu korraldusel tahetakse Tartus 20.—22. juunini pidada täienduskooli õpetajate kongressi, mille kavas mitmesugused täienduskooli alale puutuvad küsimused.

Kuigi E. Õ. Liidul temast mitteolenevaid põhjusil võimalus on puudunud kongressi ettevalmistusest osa võtta, soovib ta siiski Eesti kooli huvides oma liikmeskonda kuuluvail täienduskoolide õpetajail nimetatud kongressist võimalikult suurel arvul osa võtta ja kongressi heaks kordaminekuks kõigiti kaasa aidata.

Pedagoogilised nädalad ja edasiharimise kursused.

E. Õ. Liidu edasiharimise toimikond korraldab 1929. a. suvel järgmised kursused ja nädalad:

1. *Pedagoogiline nädal Narvas* 23.—30. juulini. Juhataja õp. J. Karafin. Kava: Kõlblusõpetus ja karskuskasvatus, eesti ajalugu, õpilaste vaba töö koolis, mitme klassiga ühes ruumis töötamine. Lektorid: dir. H. Roos, dir. M. Välbe, dir. J. Käis, Õ. L. abiesimees A. Janson.

2. *Pedagoogiline nädal Pärnus* 28. juul.—4. aug. Juhataja õp. G. Mälik. Kava: Kõlblusõpetus ja karskuskasvatus, ajalugu, õpilaste vaba töö koolis, mitme klassiga ühes ruumis töötamine, loodusloolised ekskursioonid. Lektorid: dir. H. Roos, dir. J. Käis, mag. A. Elango, Õ. Liidu abiesimees A. Janson j. t.

3. *Pedagoogiline nädal Kuresaures* 3.—10. aug. Juhataja õp. E. Gerban. Kava: Kõlblusõpetus ja karskuskasvatus, õpilaste vaba töö koolis, mitme klassiga ühes ruumis töötamine, kutsevaliku nõuanne, kodanikuõpetus-kasvatus. Lektorid: dir. H. Roos, mag. A. Elango, Õ. Liidu abiesimees A. Janson j. t.

4. *Üldõpetuse kursused Tartus* 12.—23. aug. Juhataja koolin. G. Reial. Lektorid: J. Parinbak, J. Kuulberg j. t.

5. *Eesti keele kursused Haapsalus* 5.—20. aug. Juhataja õp. H. Rajamaa. Kava: Valitud peatükid emakeele meetodikast, keeleõpetus, kirjanduse õpetamine algkoolis. Lektorid: dir. J. Roos, mag. H. Rajamaa j. t.

6. *Maateaduse ja joonistamise kursused Võrus* 29. juulist kuni 10. augustini. Juhataja õp. Th. Rõbakov. Lektorid: dir. E. Markus ja J. Vahtra.

7. *Looduslooline ekskursioonijaam Tallinnas* 13.—22. juunini. Juhataja mag. K. Orviku.

8. *Keskikooli kursused Tallinnas*. Juhataja A. Jahnentz. Kavas: saksa keel, matemaatika, ladina keel ja eesti keel. Lektorid: A. Luik, A. Jahnentz j. t.

Võimlemise kursus Kuresaures.

Eesti Võimlemise Õpetajate Selts korraldab 15. juulist 3. augustini Kuresaures võimlemise kursuse algkooli õpetajail. Kursuse kavas on võimlemine, mängud, kergejõustik, rahvatantsud, näite- ja praktikatunnid. Lektoriteks on palutud: prl. A. Raudkats, õp. A. Elmik ja õp. K. Müür. Viimane on ühtlasi kursuste tegelik juhataja.

Summade vähesuse pärast kursusel avatakse ainult üks grupp; seepärast osavõtjate arv on piiratud. Eesõigus on Saaremaa õpetajail. Kõik, kes soovivad kursusest osa võtta, teatagu sellest Saarte Õpetajate Ühingu te Liidule. (Aadress: Kubermangu, 3. Kuresaare). Ühes osavõtu sooviga tuleb teatada, kas vajatakse ühiskorterit. Ülesandmiste vastuvõtmine lõpeb 7. juulil.

Ekskursioonijaam Tallinnas.

13.—22. juunini 1929.

Varematel suvedel töötanud õpetajate ekskursioonijaamad suutsid võita laialdast poolehoidu õpetajaskonnas. See õigustab algatust jätkama — võimaldada õpetajail suvisel puhkeajal lühemaks ajaks kokku tulla ühisteks matkadeks loodusesse eriteadlaste juhatusel, et rikastada omi kogemusi ning oskust looduse vaatlemises.

Eeloleval, 1929. a. suvel korraldab Eesti Õpetajate Liidu loodusloo ja maadeteaduse õpetajate toimikond ekskursioonijaama *Tallinnas*.

Jaama töökava sisaldab järgmisi aineid.

Maastikuteadus — pinnavormid, nende tekkelugu ning olendus aluspõhjast, resp. lahtisest ainesesest (dots. A. Tamme-kan n).

Geoloogia — aluspõhja sügavamad kihid ja geoloogilised vaatlusviisid (ass. K. Orviku).

Hüdrograafia — Tallinna sadam ja Piirita rand (ins. A. Vellner).

Botaanika — ümbruse taimestik, taimühiskonnad ja soode ajalugu (dots. P. Thomson).

Linnageograafia — tehisevormid, tänavastik, liiklemine (mag. E. Kant).

Tehnoloogia — Tallinna olulisemad suurtööstused (prof. M. Vittlich).

Muinasteadus — ümbruse muinasteaduslik ilme (mag. H. Moora).

Kunsti ajalugu — ajaloolised ehitised ja muuseumid (mag. V. Vaga).

Seega teostub osa matkadest Tallinnas, teine osa aga lähemas ümbruses (Piirita, Iru, Nõmme, Rannamõisa jne.).

Töö sünnib neljas rühmas. Päevane töö jaguneb hommikuseks matka ettevalmistavaks loenguks iga rühmaga üksikult ning sellele järgnevast matkast. Ühised loengud kõigile osavõtjatele koos leiavad aset võimaluse korral õhtuti.

Jaama töödest osavõtjate arv piirub 80-nega, sest suurema hulga osavõtjatega muutub töötamine raskeks. Kui osa võtta soovijaid rohkem osutub, jäävad hilisemad kandidaatideks.

Jaama töödest võivad osa võtta esijoones nii alg- kutse- kui keskkooli maadeteaduse, loodus- ja koduloo õpetajad, kuid võimaluse korral ka teised.

Osavõtjatele korraldatakse *ühiskorter* Tallinna linna I. tütarlaste gümnaasiumis (Narva mnt. 1.). Kuna *toitlustamisküsimus* Tallinnas raskusi ei sünnita, jääb ühiskõigi korraldamine ära. Ülespidamiskulud ei tohiks tõusta üle Kr. 1.50 päeva kohata. Loodetavasti teostub ka *hinnaalanduse* saamine *raudteel*. Jaama töödest osavõtt on tasuta.

Varustus:

Riietus olgu lihtne ja kerge, kuid vastupidav, eriti sobivad peavad olema jalanõud: veekindlad ja jalakohased.

Kaasa võtta tuleb vaip, padi, linad, käterätik, jooginõu, nuga, kahvel jne.

Matkadel läheb vaja päevaraamat, märkuste-blokk, numereeritud tšekiraamat; seljavoõi küljekott asjade kandmiseks, geoloogiline vasar (võib tellida A. Eldring'ilt, Viljandi, Posti t. 10, sobiv suurus 500 gr. raskuses à 2 krooni), kompass, mall, kolmnurk, joonlaud, värvilised pliiatsid; luup, pintset, suurem nuga (puss), pappkaaned nõõridega ehk botaniseerimiskarp taimede korjamiseks ja taimede kuivatuspess, ajalehepaberit taimede kuivatamiseks ja pakkimiseks.

Jaama tegevus algab 13. juunil ning kestab 10 päeva. Kohale sõita tuleks seega hiljemalt 13. juuni hommikuks. Ülesandmised saata jaama üldjuhatajale K. Orvikule

(Tartu, Aia t. 46, Geoloogia Instituut) kuni 5. juunini. Ülesandmisel palutakse teatada 1) eesnimi ja nimi, 2) kool ja aine, 3) eelharidus ja 4) aadress.

Täiendavaid teateid saadetakse ülesandnuile hiljem.

Kursused veneaegseile õpetajaile.

Kuna sundusliku kuueklassilise algkooli elluviimine teostub 1930. aastal, korraldab haridus- ja sotsiaalministeerium 1929. ja 1930. aastal Kuresaares, Rakveres, Viljandis ja Võrus kahesuvelised täienduskursused neile veneaegse kutsega õpetajaile, kes hariduselt ei vasta nõuetele, mis tarvilikud algkooli V ja VI klassi õpetajaks registreerimiseks (haridusministeeriumi 11. sept. 1920. a. nr. 21936 korraldus). Kursused kestavad kummagil suvel neli nädalat ja kursustel õpetatakse emakeelt, matemaatikat ja ajalugu. Läbitõotanud vahepealse talve kestel kursustel kuulatud osa, võivad kursustest osavõtjad teise kursuse järele õiendada eksamid tähendatud ainetes õpetajate seminari täieliku õppekava ulatuses, kusjuures neile, kes õiendanud eksamid hästi või rahuldavalt, antakse selle kohta vastavad tunnistused, mis ühes kutsetunnistusega võimaldavad töötamist määraliste õpetajatena algkooli kõigis klassides. Kursuste juhatajaks on: Kuresaares — dir. Eduard Pukk, Rakveres — dir. Voldemar Raam, Viljandis — koolinõunik Mihkel Roots ja Võrus — koolinõunik Joosep Sultson.

Kursuste ajaks 1929. a. suvel on neli nädalat 1. juuli ja 3. augusti vahel — vastavalt kohalikkude olude nõuetele. Kursuste aeg 1930. aastal määratakse 1930. aasta kevadel.

Kõik, kes soovivad võtta osa tähendatud kahesuvelistest täienduskursustest, esitavad aegsasti sellekohased avaldused kursuste juhatajaile, juurde lisades avaldusele oma koolinõuniku soovitus.

Odav ühiskorter ekskursantidele.

Kristlik Noorte Naisühing Tallinnas avas 1. juunist kuni 1. sept. odava ühiskorteri koolide kui ka seltskondlikkude organisatsioonide ekskursantide jaoks.

Ühiskorteriis on suur saal 50 inimesele, tasu 25 s. inimese pealt öö eest (magamine õlgedel) ja 3-es toas 14 voodit, tasuga à 50 s. öö pealt. Peale selle on ühingu einelauas saadaval lõunasöök, tee ja kohv, hinnaalandusega õpilastele ja eritoitudega taimetoiu lastele.

Eesti Õpetajate Ühispanga

aasta-peakoosolek peeti 28. apr. s. a. panga ruumes. Panga tegevusest annab ülevaate juhatuse esimees Joh. Tamm. Aruande aasta jooksul on liikmete arv tõusnud 117-lt 165-le, osakapital on 1470-est kroonist kasvanud 2350-ne kroonini. Laenusid on antud 572-he vekslit vastu Kr. 64.701-he suuruses. (1926. a. oli 110 vekslit Kr. 14.203-me väärtuses ja 1927. a. — 325 vekslit Kr. 36.559-sa väärtuses).

Et panga tegevus ei ole rajatud puhtakasu saamisele, vaid oma liikmeile laenude muretsemiseks, siis on ka panga operatsioonidelt võetavad maksud võimalikult väikesed olnud, näit. porto 10 senti, kuna see teistes pankades on 30—50 senti ümber. Seda silmas pidades tuli ka kulude tegemises olla äärmiselt kokkuhoidlik. Laenu % alandati aasta jooksul 2% võrra.

1928. a. arvete seis, mis on tasakaalus Kr. 29.025.04., kinnitati koosoleku poolt ühel häälel. 1929. a. eelarve võeti vastu Kr. 2400.— suuruses.

Põhikirja järgi langeb vanuse tõttu juhatusest välja juhatuse esimees hra Joh. Tamm ja nõukogust hra J. Kana, kes koosoleku poolt tagasi valitakse. Surma läbi lahkunud nõukogu liikme hra A. Univer'i asemele valitakse hra J. Elango. Revisjoni komisjon, koosseisus hrad Piiskar, Õunapuu, Unt, Mikael ja Pedisson, valiti tagasi.

Huvireisid 1929. a. suvel.

Eesti Õpetajate Liidu ekskursioonitoimikond algatas huvireiside korraldamise Soome-, Rootsi- ja Norramaale. Nagu nüüd selgunud, jääb Rootsi-Norra huvireis vähese osavõtjate arvu pärast teostamata.

Soome ekskursioon toimub aga 3.—18. juulini marsruudi järelle Tallinna—Helsinki—Viipuri—Imatra—Vuoksenniska—Savonlinna—Punkaharju—Savonlinna—Joensuu—Koli—Nurmes—Kajaani—Vaala—Muhos—Oulu—Tampere—Helsinki—Tallinna. Sõiduhind ei tuleks igatahes mitte üle 70 krooni, peale selle muud kulud vähemalt 5—6 krooni päevas.

Sõiduraha arvel tuleb saata E. Õ. Liidu nimele hiljemalt 23. juuniks piletite ostmiseks Kr. 60.— Ühtlasi tuleb igal sõitjal üles anda ees- ja perekonnanimi, sünniaeg ja aadress.

Ekskursioonist osa võtta saavad ainult E. Õ. Liidu liikmed.

Virumaa õpetajatepäev

27.—28. märtsil s. a.

Möödunud Virumaa õpetajatepäev Rakveres kujunes sisult ja saavutusilt igatahes „raskekaalulisemaks“ varem oluist. Rida referaate meie tuntumalt pedagoogelt olid tihedasisulised ja huvipakkuvad. Kõrvalmärkena võiks siiski tähendada, et teatud määral ilmnas probleemirikaste ja laiaulatuslike küsimuste „kuhjumine“, mis ei lubanud osavõtjail küsimusisise süveneda, läbirääkimisist küllaldaselt osa võtta (peale referentide võt-sid sõna vaid „koolinõunikud, direktorid“ ja kõigest paar-kolm õpetajat!).

Kuid üldiselt see asjaolu ei saa kuidagi tumestada õpetajatepäeva sisulist väärtust ja rõhutamat, et veerandtuhandeline õpetajaspere palju uut ja vajalikku omandas.

Esimene päev.

Esimesena refereerib prof. P. Põld teemast:

„Meieaja kasvatus ümmikus“. Referent, märkides kasvatusteaduslike sihtide, püüete ja kasvatuslike olude arenemist, mis aastasadade jooksul on kivinenud konservatiivsest vormist jõudnud *vabameelseni* kasvatus-süsteemini ja arusaamiseni, leiab, et praeguses kasvatusilmas valitseb liigne teoreetiseerimine, vaimses ilmas alvalduvad vastandvoolud (individuaalped. — isiksuse ülistamine, sotsiaalpedagoogika — ühiskonna ülistamine), kus minnakse sageli äärmusteni, valitsevad omavahelised arusaamatused, kuna selle kõige juures puudub üldine kasvatuslik suund ja siht.

Elusihiti nähakse sageli kõlblalt väärtusis (abiellurikkumine pole niisuur patt kui noa ja kahvli valesti-tarvitamine!). Eluvoolus ei saa teoretiseerida, vaid tuleb tegutseda. Meil puudub ülim väärtuste keskpunkt ja kasvatusliku arengu absoluut-alus.

Referent jõuab tulemusele, et ilmavaateliise ja üldilma suhtumise aluseks võib olla religioon.

Dir. J. Käs refereerides:

„Koolitöö kasvatuslikest tegureist“, rõhutab asjaolu, et kasvatust (igakülgselt) tuleb alata varakult. Tuleb tähelepanu pöörda intellekti arendamise kõrval (mida meil rõhutat-akse) tunde-kasvatusele ja eriti *tahtekasvatusele*. On tähtis kindla, hea, kõlbla tahte arendamine. Suurim tegur kasvatuses on töö, millega ühenduses kindel tahe. Töö võimal-

dab tahteprotsessi läbiviimist algusest lõpuni. Tähtsad on kasvatustöös veel mitmed teised tegurid, nagu huvi, distsipliin, autoriteet jne. Koolis tuleb peale koolitundide kasutada õpilaste kasvatuslikuks arendamiseks aktusi, ettekande-hommikuid ja iga teist võimalust.

Läbirääkimisel arvatakse, et kasvatustegureina tuleks nimetada ka sundi ja võimu (autorideedist väljudes), samuti on tähtsaim tegur *koolivaim* (prof. Pöld). Referent Käis arvab siiski, et *huvita* töö koolis pole õigustatud, niisama ei tunta ka sundi iseseisva kasvatustegurina.

Kodanikukasvatusest kõneleb dots. P. Treiberg.

Riiklik kord on jõudnud arenemisteel demokraatliku riigivormini. See kord nõuab riiklise mõtte kandjaid, poliitilise vastutustundega, iseseisva orienteerumise ja riigielu juhtimise võimetega kodanikke. Sellepärast on tähtis *kodanikukasvatus*, viimase vajalikuma avaldusena — kodaniku sotsiaalse *õiglustunde*, rahvus- ja ka rahvusvahelise solidariteeditunde arendamine.

Kõneleja tuletab meelde prof. Max Adleri lauset: „Demokraatia raskuspunkt pole niivõrt politikas, kui pedagoogikas.“

Koolis, kui esimeses organiseeritud ühiskonna rühmas, tuleb anda ühiskondlikku kodanikukasvatust (sotsiaal-praktilisel meetodil).

Koolinõunik *M. Raud* kõneleb teemast:

„*Kõlblusõpetus.*“

Kõneleja rõhutab *kõlblusõpetuse* kui eriaine vajalikkust. Kõlblusõpetus pole identne usuõpetusega, kuna kõlblusel ja usul on erialused, sellepärast ei või usuõpetus täita kõlblusõpetuse aset.

Raske on ka kõlblusõpetust siduda kõigi õppeainetega, see on praktiliselt hädaohtlik, kuna iga õpetaja kasvatuslik teooria võib olla erisugune. Samuti vast õppeained kannatavad selle all, kui nad liiga seotud kõlblusõpetusega.

Materjali valikus tuleb kasutada kõigepealt ümbrust. Õpetus ei tohi olla dogma (tuleb hoiduda ka paljaist sõnust!). Kindlat meetodit on raske fikseerida.

Läbirääkimisel märgitakse muu hulgas nähteid, et sageli õpetajad ei seisa kõlblalt ülesande kõrgusel, ja tänapäeva kirjandus jätab mõndagi soovida kõlbla arusaamise seisukohalt.

Viimasena kuulatakse esimesel tööpäeval *koolin. Karell'i* referaat:

„*Uute õppekavade teostamisest Virumaa koolides.*“

Kõneleja rajab ettekande ankeedile, mis korraldatud Virumaa kooles (mis aga täiel määral ei õnnestunud, kuna umbes 40% ei vastanud ankeedile.), millest selgub, et rohkelt raskusi on üldõpetuse läbiviimisel, ja samuti kõlblusõpetuse käsitlemine teeb raskusi. Leitakse veel, et puuduvad uute õppekavade kohased õpperaamatud (ja kirjandus), ning arvatakse uued õppekavad olevat liiga „üldised“.

Uute õppekavade „kaitseks“ võtab pikemalt sõna kavade kokkuseadja dir. J. Käis, kes arvab, et uute õppekavade teostamisel ülepääsmatuid raskusi ei tohiks olla.

Teine päev

algab *õp. J. Lindmann'i* referaadiga:

„*Uute õppekavade teostamisest.*“

kusjuures referent jõuab tulemusel, et uute õppekavade teostamisel üleskerkinud nõuete: õppetöö lastepärasus, töö keskustus ja õpil. isetegevus, läbiviimine nõuab aega ja raskusi.

Läbirääkimisel viimaste referaatide kohta peatatakse kasvatusliku töö edukama teostamise võimaluste juures, märgitakse raskusi kurikalduvustega laste kasvatamisel ja vahetatakse mõtteid kasvatuselise kõlblate aluste olemuse üle.

„*Seksuaal-pedagoogika põhimõtteist.*“

kõneleb *koolin. M. Raud*. Kõneleja peab tähtsaks seksuaal-pedagoogikat, seksuaal-küsimuste selgitamist koolis. On vaja sealjuures õpetajalt-kasvatajalt *sooja südant ja head indu*.

Järgneb viimasena *õp. J. Muinaste'* referaat:

„*Õpilaste kirjandid ja hingeelu.*“

Kasvataja saab õpilase fantaasia kaudu tungida õpilase tundeilma. Selleks on võimalik kasutada teatud kirjandeid. Kirjandite analüüs ja õigete järelduste tegemine nõuab aga *ettevaatlikkust*.

Õpetajatepäev lõpeb V. Ö. L. juhatare liikme dir. V. Raam'i lõppsõnaga kell 15 päeval.

Harjumaa I lastelaulupidu

korraldati 9. juunil Tallinnas suurel laululaval. Laulupeol esines üle 5000 lapse 102-st Harjumaa koolist. Enam-vähem soodse ilma tõttu õnnestus laulupäev hästi ning laste ettekanded, mis 3 tundi kestsid, jätsid väga hea mulje ning andsid tunnistust suurest ja hoolikast tööst. Laupäeva avas Riigivanem A. Rei lühikese sissejuhatava kõnega.

Ametlikke teateid ja määrusi.

Määrus õppetöö vaheaegade ja üldiste ning kohalikkude pühade kohta 1929/30. kooliaastal.

1. Õppetöö algab 1929/30. kooliaastal linnas asuvais algkoolides ja kesk- ning kutsekoolides teisipäeval, 27. augustil, maal asuvais algkoolides — esmaspäeval, 30. septembril ja õpetajateseminaride V ja VI klassis — kesknädalal, 4. septembril, kuna 28. augustist kuni 3. septembrini korraldatakse seminarides kursused praktika-aasta lõpetajatele. Linnas asuvais algkoolides võib alata koolitööd vastava koolivalitsuse otsusel ka esmaspäeval, 5. septembril, kui kohalikud olud seda nõuavad.

2. Koolides, kus õppetöö algab 27. augustil või 5. septembril, seisab õppetöö 31. oktoobril ja 1. ning 2. novembril, teistes koolides — 31. oktoobril.

3. Jõulupühade puhul lõpeb õppetöö kõigis koolides reedel 20. detsembril kell 12 ja algab maal asuvais algkoolides neljapäeval 2. jaanuaril, teistes koolides 7. jaanuaril.

4. Kevade- (ülestõusmise) pühade puhul lõpeb õppetöö linnas asuvais algkoolides ning kesk- ja kutsekoolides — laupäeval, 12. aprillil kell 12 ning maal asuvais algkoolides — kesknädalal, 16. aprillil kell 12 ja algab õppetöö peale pühi maal asuvais algkoolides — kesknädalal, 23. aprillil, teistes koolides esmaspäeval, 28. aprillil.

5. Suviseks õppetöö vaheajaks lõpeb õppetöö kõigis koolides reedel, 6. juunil kell 12.

6. Peale punkt 1—5 näidatud päevade

seisab õppetöö kõigis koolides iseseisvuse päeval 24. veebruaril, palvapäeval 12. märtsil, mai pühal 1. mail. Pühade ja puhkepäevade seaduse alusel (R. T. 155/156 — 1922.) ja Haridusministeeriumi määruse järgi üldiste ja kohalike pühade kohta koolides (R. T. 149 — 1924.): a) paastu-maarjapäeval 25. märtsil ja kooli aastapäeval kõigis koolides, b) neitsi Maria sündimise päeval 8. septembril, ristitülendamispäeval 14. septembril ja neitsi Maria templisse viimise päeval 21. novembril neis koolides, kus õigeusulisi õpilasi on vähemalt 80% ja d) kohalikul vabastamise päeval, kui seda päeva üldiselt pühitsetakse, sellekohase aktuse toimepanemiseks.

7. Kesk- ja kutsekoolides on õpilaste järeltkatsed 23., 24. ja 26. augustil ja uute õpilaste vastuvõtmine samal ajal ning 11., 12. ja 13. juunil.

Algkoolides on uute õpilaste vastuvõtmine 1929. aastal kolme päeva vältusel enne õppetöö algust ja järgnevaks kooliaastaks vastava koolivalitsuse otsusel 1930. a. 11. ja 12. juunil.

8. Alevivolikogud võivad oma otsustega ühtlustada alevialgkoolide õppeaja linnaalgkoolide omaga, kui aga sellist otsust ei ole tehtud, töötavad alevialgkoolid ühisel ajal maal asuvate algkoolidega.

9. Koolides, mille õppetöö alguse ja lõpu kohta maksavad erikorraldused, tuleb käia erikorralduste järgi.

Uleskutse annetuste korjamiseks Rudolf Tobiase mälestusmärgi heaks.

Austades oma kangelasi omandame neilt ise edasipüüet, eeskujut, energiat. Au- ja tänuvõla tasumine oma suurimaile vaimukangelasile on suureks kasvatuslikuks teguriks meie igapäevaelus, sellepärast on püstitatudki Eestis viimasel ajal nii palju mälestusmärke ja ausambaid küll meie vabadussõjas langenud kangelasile, küll meie kirjanikele ja kunstnikele.

Aga kahjuks meie pole seda veel teinud seni oma suure muusikaõpetaja ja helilooja Rudolf Tobias'e suhtes, kes on meile andnud nii palju kaunimaid ja õilsamaid luluviise, nagu „Eks teie ei tea, et teie Jumala tempel olete“, „Troost“ ja palju teisi.

Haapsalu Kaunistamise Selts tahab püstitada kunstniku kodulinna — Haapsalusse, — sest R. Tobias on sündinud Läänemaal, nimelt Hiiu maal, — meie suurimale heliloojale mälestusmärgi ja on selle teostamiseks välja saatnud korjanduslehed.

Rahvasoolana ja -kasvatajaina on õpetajad iga ilusa, õilsa hea ja ideelise ettevõtte eesotsas sammunud, eest vedanud, kaasa tõmmanud.

Sellepärast loodab Haapsalu Kaunistamise Selts, et õpetajaskond soojalt reageerib ka korjanduslehtedele meie suurimale muusikaõpetajale ja komponistile Rudolf Tobias'ele mälestusmärgi püstitamiseks.

Et mainitu oli kogu eesti silmapaistvaim geenius muusika alal, sellepärast tuleks tema mälestusmärgi jäädvustamise tööst, annetisena ja korjandustena, osa võtta kogu eesti rahval, eriti õpetajaskonnal kui kõigele kaunile ja õilsale eeskujule andjal. Pealegi oli R. Tobias kõigepealt õpetaja, sellepärast tuleks

ka õpetajail oma geniaalse ametivenna jäädvustamise töö eesotsas sammuda.

P. S. Annetised tulevad saata H. K. S. laekuri dir. Loorits'a kätte: Eesti Panga Haapsalu osakonda, Posti tän. Siit saab ka veel korjanduslehti.

H. K. Seltsi esimees (allkiri).

Uusi raamatuid.

Tartu Õpetajate Seminar 1828.—1928.

Raamatu saatesõnast loeme:

„On kahjuks veel kirjutamata eesti kooli, eesti pedagoogika ajalugu. Käesolev teos osutub sellele aga asendajaks ja täiendajaks.

On puudulikult läbi töötatud ja esitatud eesti hariduse ja kultuuri ajalugu üldse. Vaene on meie kirjandus ka vastavaist monograafiaist. Väärtushiku täiendusena esineb siin käesolev teos osaläbilõikena eesti kultuuriloost XIX sajandil.

Täies ulatuses kuulub XIX saajndisse eesti intelligenti tekkimise ja saamise lugu. Koolmeistrid on olnud eesti intelligenti eelväeks. Koolmeistrist — õpetajani ei ole mingi episood, vaid pikk periood meie ajaloo.

Koolmeistri-õpetaja osa eesti kultuurilise mineviku määravana tegurina on vastuvaidlematu fakt. Seega väärrib tunnustust teoses esitatav avar pilt õpetaja seisuse kujunemisest ja minevikust: kuidas koolmeister hakkas kõõgiukse asemel eesukse kaudu pastori jutul käima; kuidas suurriigi venestuspoliitika lootis õpetaja kaudu sünnitada mägesid, kuid ei saanud hakkama hiiregagi.

Käesolev teos ei rahulda ainult teoreetilist huvi, tal on ka praktiline tähtsus. Konkreetse ja huvitava materjali pakumisega toob ta värskendust õppetöösse, on abiks õperaamatu kitsastesse raamidesse surutud ajaloo õpetajale, annab ainet õpilastele vabaks lugemiseks ning referaatideks.

Teoses ei peegeldu ainult seminari minevik, temas on ühtlasi antud meie oludes täielikum läbilõike koolist kui elavast organismist. Seega võimaldub seltskonnal heita pilku meie aja kooli sisele ja tema püüetesse, tutvuda ülevaatlilikult õpetaja ettevalmistuse praktilise korraldusega — ainega, mis viimasel ajal korduvalt olnud päevaküsimuseks. Koolitegelased leiavad mõnegi huvitava joone koolipraktikast (vastuvõtmiseksamid, õpilaste isetegevus).“

Neile sõnadele on vähe juurde lisada.

Teos on tõesti väärt, et ta aset leiaks meie haritlaste, eeskätt aga koolitegelaste raamatukogudes. Kõige pealt peaksid aga raamatu muretsema kooli-, seltsi- ja rahvaraamatukogud.

Raamat on trükitud heal paberil, 540 suurt lehekülge, kaunistatud ca 700 pildiga. Hind esialgu Kr. 9.50. Tellida aadressil: Tartu, Lai tän. 28., Tartu Õpet. Seminari Vilistlaskogu.

Raamatu autorid kirjanik Mart Kirats — Mats Mõtslane, prof. Peeter Pöld ja seminari direktor Juhan Tork on teinud tänuväärse töö eesti kooli ajaloo koostamisel. Loodan, et see töö leiab väärilist hindamist.

E. Martinson.

John Masefield. Sard Harker. Inglise keelest tõlkinud Ants Oras. K. o.-ü. „Loodus“, Tartus 1929. L. Kr. R. nr. 2. Hind 1 kroon.

Wladislaw St. Reymont. Kaebelune nr. 437. L. U. B. nr. 60. K. o.-ü. „Loodus“, Tartus, 1929. a. Hind 25 s.

R. L. Stevenson. Lugu varest. L. U. B. nr. 59. K. o.-ü. „Loodus“, Tartus, 1929. a. Hind 25 s.

Hilja Valtonen. Ära hõiska enne õhtut. I osa. L. U. B. nr. 62. K. o.-ü. „Loodus“, Tartus, 1929. a. Hind 25 s.

Teel Töökoolile. Võru Õpetajate-seminari aastaraamat V. 1928. a. Võru Õpetajateseminari ja Harjutuskooli Õpetajate Ühingu kirjastus, Võrus 1929. a. Hind 3 kr.

Ülemaailised matemaatika, füüsika ja kosmograafia õpetajate kongressid Eestis 1917—1927. Ankeet füüsika õpetamise kohta Eesti keskkoolides veebruaris 1927. Füüsika Õpetamise Komisjoni Toimetised nr. 4. Füüsika Õpetamise Komisjoni kirjastus Tartus, 1929. Hind 75 s. Pealadu: J. Raudsepa raamatukaupluses, Tartus, Küüni tän. 1.

The Aims and Organisation

of the League of Nations. Published by the Secretariat of the League of Nations. Geneva 1929.

Schola et Vita. Organo de Academia pro Interlingua. Anno IV. 1929. nr. 1—3.

August Strindberg. Mere rüpes. Rootsi keelest tõlkinud E. Raudsepp. L. K. R. nr. 3. K.-ü. „Looduse“ kirjastus 1929. a. Hind 1 kr.

Hilja Valtonen. Ära hõiska enne õhtut II. L. U. B. nr. 63. K.-ü. „Loodus“ 1929. Hind 25 senti.

Lovell Thomas. Merikurat I. L. U. B. nr. 64. K.-ü. „Looduse“ kirjastus, 1929. a. Hind 25 s.

V. Vanék. Vahva sõduri Švejki seiklused sõjavangina Venes. L. U. B. nr. 66/67. K.-ü. „Looduse“ kirjastus, Tartus 1929. a. Hind 50 s.

H. E. Fosdick. Teenimise tähtsusest. Inglise keelest Salme Klaos. Kristlik Noorte Naiste Ühing. 1929. a. Hind 2 kr.

Otu Lääv. Vene asustusest Alutagusel kuni XVIII sajandi esimese veerandini. Teaduslikud õppe- ja käsiraamatud nr. 19. K.-ü. „Loodus“, Tartus 1929. a. Hind 4 kr.

Anni Swan. Olli elukool. Autori loal soome keelest M. Nurmik. Illustreerinud F. Kask. Noorusmaa jutukirjastik nr. 13. E. Ö. L. kirjastus, Tallinnas 1928. a.

F. Dostojevski. Väike kangelane. L. U. B. nr. 61. K. o.-ü. „Loodus“, Tartus, 1929. a. Hind 25 s.

Tartu Õpetajate Seminar 1828—1928. Tartu Õpetajate Seminari Vilistaskogu väljaanne. Tartus 1929. a.

Magda Remmelgas. Inimese füüsi-

listest võimetest. Kehaliste liigutuste füsioloogia. Tallinn, 1929. Hind 1 kr. 50 s.

Dr. J. Manninen. Soomesugu rahvaste etnograafia. K. o. ü. „Loodus“, Tartus, 1929. a. Hind 12 kr.

H. H. Ewers. Alraune. Lugu ühest elavast olendist. Saksa keelest tõlkinud Jaan Kangilaski. L. K. R. nr. 4. K. ü. „Loodus“, Tartus, 1929. a. Hind 1 kr.

N. Gogol. Taras Bulba. Jutustus. L. U. B. nr. 68/69. K. ü. „Loodus“, 1929. a., Tartus. Hind 50 s.

St. Zweig. Kiri tundmatult. L. U. B. nr. 70. K. ü. „Loodus“, Tartus, 1929. a. Hind 25 s.

E. T. A. Homffann. Preili de Scuderi. Jutustus Louis XIV ajast. L. U. B. nr. 71. K. ü. „Loodus“, Tartus, 1929. a. Hind 25 s.

Lowell Thomas. Merikurat II. L. U. B. nr. 72/73. K. ü. „Loodus“ Tartus, 1929. a. Hind 50 s.

Arthur Schnitzler. Karjuseflööt. L. U. B. nr. 74. K. ü. „Loodus“ Tartus, 1929. a. Hind 25 s.

Karel Vanék. Vahva sõduri Švejki seiklused sõjavangina Venes. VIII. L. U. B. nr. 75/76. K. ü. „Loodus“ Tartus, 1929. a. Hind 50 s.

Géza Gárdonyi. Nägematu inime-ne. Romaan. Ungari keelest tõlkinud A. Murakin. L. K. R. nr. 5. K. ü. „Loodus“ Tartus 1929. a. Hind 1 kr.

Gümnaasiumi-õpetajate I kongress. E. Ö. Liidu kirjastus Tallinnas, 1929. a.

Daniel Palgi. Eduard Wilde „Mäeküla Piimamehe“ Stiil. Akadeemilise kirjandusühingu kirjastus. Tartus, 1929. a. Hind 2 kr.

„Kasvatuse“ tellijaile ja lugejaile.

Käesoleva numbriga lõpeb „Kasvatuse“ 1929. a. esimene pool. Järgmine number ilmub augustikuul. „Kasvatuse“ talitus palub kõiki I. poolaasta tellijaid oma tellimine vaheajal aegsasti uuendada, et ajakirja saatmisega hiljem arusaamatusi ei juhtuks.

Vaheajal ilmub dir. M. Välbe sulest meetodiline käsiraamat pealkirja all „Märkmeid

ajaloo õpetamise alalt algkoolis“, mille saavad kõik „Kasvatuse“ aastatellijad maksuta kaasandena.

Õiendus.

Eelmises „Kasvatuse“ numbris on murdmisel lhk. 190 ja 191 ära vahetatud. Tuleb lugeda ennem lhk. 191, siis 190.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Rataskaevu tän. 22. Tel. 14-63.

Vastutav toimetaja: Ernst Martinson.

Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit.

Eesti Õpetajate Ühispanga arvete seis.

31. detsembril 1928. a.

AKTIVA

PASSIVA

Kassa	381.28	Kapitalid :	
Jooksev arve E. Rahvapangas	72.20	osakapital Kr. 2350.—	
Osamaksud teistes asutustes	410.70	tagavarakapit. 164.—	2.514.—
Diskonteeritud vekslid . .	16.405.—	Liikmete lisavastutus . . .	11.550.—
Vallasvara	57.85	Hoiusummad :	
Liikmete kohustused . . .	11.550.—	jooksv. a-l Kr. 6865.53	
Tagasimaksetavad kulud . .	63.11	tähtajal. a-l 4850.—	11.715.53
Ettetehtud kulud	85.—	K/k. arve E. Rahvapangas .	2.634.45
		Tähtajal. hoius. väljam. %%	292.58
		1929. a. protsendid	261.08
		Riigimaksud	46.61
		Eelm. aast. puhask. Kr. 8.21	
		1928. a. puhaskasu 2.58	10.79
	29.025.04		29.025.04

1928. a. tulude ja kulude arve.

KULUD

TULUD

Ärikulud	1097.40	Saadud %% ja kom.	2063.08
Maksetud %% ja kom.			
tähtajal. hoius. Kr. 618.21			
jooksvalt a-l „ 264.04			
K/k. a-lt Rah- vapangks „ 80.85	963.10		
Puhtkasu	2.58		
	2063.08		2063.08

Juhatus.

Üheski koolis ja avalikus raamatukogus ei tohi puududa Eesti Õpetajate Liidu hääd noorsoo raamatud.

NOORUSMAA JUTUKIRJASTIK.

Nr. 1.	<i>Ch. Dickens:</i> Kiilk koldel	Hind 100 s.
Nr. 2.	<i>Jack London:</i> Põlev laev	„ 25 „
Nr. 3.	<i>K. Hänninen:</i> Jäämere kangelane	„ 100 „
Nr. 4.	<i>J. Parijõgi:</i> Laevapoiisi päevilt	„ 100 „
Nr. 5.	<i>A. Conan Doyle:</i> Kuidas brigader tap- pis rebase	„ 25 „
Nr. 6.	<i>A. Conan Doyle:</i> Kuidas brigader pääs- tis sõjaväe	„ 25 „
Nr. 7.	<i>A. Conan Doyle:</i> Kuidas brigader val- lutas Saragossa	„ 25 „
Nr. 8.	<i>A. Conan Doyle:</i> Lugu üheksast preisi ratsaväelasest	„ 25 „
Nr. 9.	<i>A. Conan Doyle:</i> Brigaderi viimne seklus	„ 25 „
Nr. 10.	<i>Anna Brigader:</i> Pöialpoiss	„ 50 „
Nr. 11.	<i>Jack London:</i> Pagan Otoo	„ 25 „
Nr. 12.	<i>A. Chamisso:</i> Peeter Šlemiil	„ 50 „
Nr. 13.	<i>Anni Swan:</i> Olli elukool	„ 150 „

NOORUSMAA ELULOO KIRJASTIK.

Nr. 1.	<i>M. Laarman:</i> Tizian	Hind 25 s.
Nr. 2.	<i>M. Laarman:</i> Rembrandt	„ 25 „
Nr. 3.	<i>E. Martinson:</i> Beethoven	„ 50 „

Noorusmaa endisi aastakäike

on veel saada ja nende hind on (kergetes köites):

1926. aastakäik	I pool	1 kr.
	II „	2 „
1927. aastakäik	I „	2 „
	II „	2 „
1928. aastakäik	2 kr. 50 s.

**Noorusmaa aastakäigud pakuvad rikka-
likku materjali kõlblusõpetuse tundideks.**

LADU: Tallinna, Rataskaevu 22. Telef. 14-63.